

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΟΔ'	ΤΕΥΧ. Α'	ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308	1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1997	ΑΡΙΘ. 9
----------	----------	---	----------------	---------

Ἡ Ἐκθεσις ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ Δόξα τοῦ Βυζαντίου» καὶ τὰ μηνύματα αὐτῆς*

7. Οἱ ἐγκωμαστικοὶ ὕμνοι γιὰ τὴν Ἐκθεσι «Ἡ Δόξα τοῦ Βυζαντίου» ἀποδεικνύουν ὅτι σήμερον ἡ Βυζαντινὴ Τέχνη ἐκτιμᾶται ὄχι μόνον ἐξ ἐπόψεως περιεχομένου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπόψεως μορφολογικῆς ἢ εἰδολογικῆς. Ἡ σημερινὴ Αἰσθητικὴ διαπιστώνει ὅτι μέσα στὰ βυζαντινὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα προ-

Τοῦ κ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ὅμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικοῦ Μέλους τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

βάλλονται οἱ κυριώτερες «αἰσθητικὲς κατηγορίες». Στὰ ἔργα τῆς κοσμικῆς Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ στὰ διακοσμητικὰ «μοτίβα» τῶν διαφόρων πτυχῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς Λειτουργικῆς Τέχνης γίνονται συχνὰ αἰσθητὲς τόσον ἡ αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «κλασσικῶς Ὁραίου», δηλαδὴ τῆς ἀρμονίας, τῆς συμμετρίας καὶ τῆς συνενώσεως τῶν μερῶν σ' ἓνα ἀρμονικὸν ὅλον⁶⁴, ὅσον καὶ ἡ αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «Χαριέντος», τὸ ὁποῖον αἰσθητοποιεῖται ὄχι μόνον στὶς Τέχνες τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς κινήσεως, ἀλλὰ καὶ σὲ μικρὰ λεπτοεργήματα κατὰ τρόπον θελκτικῶς αἰθέριον καὶ ἐράσιμον⁶⁵. Ἄλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα

αἰσθητικὴ κατηγορία στὴν —ιδίως Ἐκκλησιαστικὴ Λειτουργικὴ— Βυζαντινὴ Τέχνη εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «Υπερόχου» ἢ «Υψηλοῦ», τὸ ὁποῖο διασπᾶ καὶ ὑπερπηδᾷ τὰ ὅρια, τοὺς φραγμοὺς καὶ τὴ στατικότητα τῆς συνηθισμένης μορφῆς μὲ ἓνα δυναμισμὸ, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ ἀφ' ἑνὸς συναισθήματα δέους, ἀπώσεως, καταπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου συγχρόνως πνευματικὴ γοητεία, ἔλξι, εὐφρόσυνη ἐντύπωση ἐσωτερικῆς συναρπαγῆς καὶ ἀνύψωσι τοῦ πνεύματός μας πάνω ἀπὸ «τὸ κοινὸ καὶ τὸ ἐμπειρικὸ σ' ἓνα ἄλλο “ιδανικὸ” ἐπίπεδο ζωῆς»⁶⁶. Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς τῆς ἀπώσεως καὶ τῆς ἔλξεως προσιδιάζει περισσότερον στὴν ἔκφρασι τοῦ γνησίου ὀρθοδόξου βιώματος, στὸ ὁποῖο, συμφώνως πρὸς τὴν κλασσικὴ διατύπωσι τοῦ Rudolf Otto, ἐναρμονίζομε τὰ δύο συναισθήματα, βιώνοντας τὸ Θεῖο, ἀφ' ἑνὸς ὡς *mysterium tremendum*, δηλαδὴ ὡς ἀπροσπέλαστη ὑπερδύναμι, ποὺ δημιουργεῖ τὴν ἱερὴ φρικίασι, τὸν ἱερὸ φόβο, τὸ εὐλαβικὸ δέος, τὸν σεβασμὸ καὶ τὸν βαθὺ ἐσωτερικὸ συγκλονισμὸ μπροστὰ στὸ μεγαλειῶδες «ὄλωσ Ἀλλότριον» τῆς θείας πραγματικότητος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς *mysterium fascinans*, δηλαδὴ ὡς γοητευτικὸ μυστήριον, ποὺ θέλγει, σαγηνεύει, ἔλκει ὡς μαγνήτης καὶ βιώνεται ὡς πηγὴ ἀγάπης, εὐσπλαγχνίας, ἐλέους⁶⁷. Κορυφω-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 371 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8 τεύχους.

64. Johannes Hessen, *Lehrbuch der Philosophie*, τόμ. 2: Wertlehre, München 1948, σσ. 235-236. E. Moutsopoulos, *Integration du classique dans une esthétique libérale*, στὸ ἔργο *Actes du IVe Congrès International d'Esthétique*, Athènes 1960, σσ. 104-106.

65. Nicolai Hartmann, *Ästhetik*, Berlin 1966, σσ. 164 ἔξ. E. Π. Παπανούτσου, *Αἰσθητικὴ*, Ἀθήνα, 1948, σσ. 275 ἔξ. E. Μουτσοπούλου, *Αἰσθητικὴ κατηγορία - Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἀξιολογίαν τοῦ αἰσθητικοῦ ἀντικειμένου*, Ἀθήνα, 1970, σσ. 35 ἔξ.

66. Περισσότερα βλ. στὰ ἐξῆς: E. Π. Παπανούτσου, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 269 ἔξ. E. Μουτσοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 28 ἔξ. Magnus Künzle, *Ethik und Ästhetik*, Freiburg im Br., 1910, σσ. 50 ἔξ. Nicolai Hartmann, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 363 ἔξ.

67. Rudolf Otto. *Das Heilige. Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältniß zum Rationalen*,

σις του συνδυασμού των δύο αυτών στοιχείων και της υλοποίησής της αισθητικής κατηγορίας του 'Υπερόχου ή του 'Υψηλού βρίσκεται στην επιβλητική μορφή του Παντοκράτορος.

8. Στην αύξηση της εκτίμησής προς την Βυζαντινή Τέχνη οδηγείται ο σημερινός κόσμος και υπό άλλην ειδολογική όπτική γωνία, δοθέντος ότι η σημερινή Αισθητική, εκτός του καλλιτεχνικού «νατουραλισμού», στον οποίο γίνεται πιστή αντιγραφή και μίμησης της έξωτερικής πραγματικότητας, θεωρεί ως παραδεκτά και αξιολογεί θετικά ή και έξυμνει και άλλα καλλιτεχνικά «στυλ», όπως λ.χ. του 'Ι(Ε)μπρεσιονισμού (*Impressionismus*), άκόμη και του μετριαμένου 'Εξπρεσιονισμού (*Expressionismus*), που ανακαλύπτουν και προβάλλουν τη διάσταση του πνευματικού βάθους, εκφράζουν έντυπώσεις ή έσωτερικά βιώματα και ξεφεύγουν από τα πλαίσια της τεχνικής αντιγραφής των φυσικών ανατομικών περιγραμμάτων ή και φυσικών χρωμάτων και καταστάσεων⁶⁸. Μάλιστα ο 'Εμπρεσιονισμός έχει μορφολογικά στοιχεία, που θυμίζουν κάπως τα μωσαϊκά, καθώς παρατάσσει τὸ ένα δίπλα στο άλλο, χωρίς να τα αναμιγνύη, τεμάχια βασικών χρωμάτων, τα οποία μόνον από κάποια απόστασι δείχνουν καθαρώς τὸ έξεικονιζόμενο αντικείμενο. 'Όπως έχομε έπισημάνει, «*όλες οι αντινατουραλιστικές τεχνοτροπίες της νεώτερης και της μοντέρνας τέχνης συνετέλεσαν, ώστε να εκτιμάται η Βυζαντινή Τέχνη πού, πραγματοποιώντας την υπερπήδησι της πραγματικότητας των όρατών, χωρητών, άριθμητών, μετρητών και σταθμητών πραγμάτων, εισδύει στη σφαίρα του όντως όντος και άπεικονίζει τις άϋλες και μυστικές του διαστάσεις, χωρίς να ενδιαφέρεται πολύ για την φυσική πραγματική μορφή και για την ακρίβεια των ανατομικών αναλογιών και των ένδοκοσμικών προοπτικών*»⁶⁹.

⁶⁸ 1963, σσ. 13 έξ., 21 έξ., 42 έξ. Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, 'Η Φιλοσοφία της Θερησκείας του Rudolf Otto, 'Αθήνα, 1987, σσ. 11-12.

68. Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Τέχνη και 'Ελευθερία, σ. 18. Του ίδιου, 'Η Αισθητική του 'Ιερού Φωτίου του Μεγάλου 'Αθήνα, 1995, σ. 29.

69. Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, 'Ο Χριστιανισμός και τὸ 'Ωραίο, 'Αθήνα, 1972, σσ. 21-22.

'Ιδίως στην αναγωγική και μυσταγωγική 'Ιερά Βυζαντινή Ζωγραφική και Εικονογραφία, όπως θα έλεγεν ο ιερός Φώτιος, κατά την παρουσίασι των του «*άρχετύπου ίνδαλμάτων*»⁷⁰, παρεμβαίνει και «*ή θεία ένεργεια*», ή όποια «*ταίς διανοίαις αναπλάττει*» τὰ έξεικονιζόμενα πρόσωπα ή αντικείμενα ή γεγονότα, διότι «*μορφάζεται μὲν επί τῆ ύλη και την χειρα ύπηρετούσαν έχει, αλλά άνωθεν κινουμένην ύπηρετείται γάρ ταίς άνωθεν έπιπνοίαις και λογισμοίς έμφροσι και προς την εύσεβή κρίσιν άνηγμένους*»⁷¹. Τοῦτο κατ' έξοχήν συμβαίνει, όταν οι ί. εικόνες γίνονται «*διά χειρός*» εύσεβους άγιογράφου, ο όποιος ο ίδιος ζή μέσα στην άτμόσφαιρα της προσευχής, γεύεται στην προσωπική ζωή του τις δωρεές της Θείας Χάριτος και ζωγραφίζει υπό τον φωτισμό του 'Αγίου Πνεύματος.

'Ο αντινατουραλιστικός χαρακτήρ της Ζωγραφικής των ί. εικόνων δέν οδηγεί στις παρεκτροπές της μοντέρνας άφηρημένης τέχνης, διότι οι ί. εικόνες διατηρούν τὸν ρεαλιστικούς χαρακτήρα υπό την έννοια, ότι έξεικονίζουν σαφώς ώρισμένα πρόσωπα ή μερικές πτυχές του θεανθρωπίνου και υλικοπνευματικού «όντως όντος», άποφεύγουν κάθε αυθαίρετον ύποκειμενισμό και κάθε άνεύθυνη άυτονομία. 'Ετσι καθιστούν τὸ έξεικονιζόμενο θέμα άπολύτως κατανοητό κοινὸ αγαθὸ της κοινωνίας των μελών του μυστικού σώματος της 'Εκκλησίας και τὸ έντάσσουν σὲ άληθώς οίκουμενικούς όρίζοντες. Κάθε ιερά εικὼν δέν έχει άνάγκην άποκρυπτογραφήσεως ή έρμηνευτικής λεζάντας, άφου πάντοτε έχει συγκεκριμένο θέμα, που παρουσιάζεται πάνω σ' αυτή με άπόλυτη σαφήνεια και διαφάνεια⁷².

9. Τὸ πλήθος και ή ποικιλομορφία των εκθεμάτων της 'Εκθέσεως «*Η Δόξα του Βυζαντίου*», που έχουν διαφορετική τοπική ή χρονική προέλευσι, δίδουν άφορμή στο να ύπομνησθῆ ότι όχι μόνον στην καλυπτομένη από την 'Εκθεσι χρονική περίοδο, αλλά και σὲ όλες

70. Μ. Φωτίου, Τὰ 'Αμφιλόχια, έρώτ. σγ', Migne 'Ε. Π. 101,1061.

71. 'Ενθ' άνωτ., έρώτ. ρια', Migne 'Ε. Π. 101,653.

72. Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, 'Υπέρχονα μηνύματα της Ζ' Οίκουμενικής Συνόδου, 'Αθήνα, 1988, σσ. 66-77.

ἀνεξαιρέτως τὶς χρονικὲς περιόδους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης, ἢ ἐξέλιξις αὐτῆς, ποὺ ὀδηγεῖ ἀρκετὲς φορὲς σὲ «ἀναγεννήσεις», μαρτυρεῖ ἐνότητα στὴν ποικιλομορφία, δοθέντος ὅτι τὸ σταθερὸ καὶ ἀναλλοίωτο ἀναγωγικὸ καὶ μυσταγωγικὸ «στύλ» αὐτῆς μπορεῖ νὰ συνδυάζεται μὲ ποικιλία παλαιῶν καὶ νέων μορφολογικῶν χαρακτηριστικῶν. Ἡ Ὁρθοδοξία γενικῶς, — ὅπως σὲ ὅλες τὶς ἐκφράσεις τῆς ζωῆς τῆς, ἔτσι καὶ στὸν Τομέα τῆς Τέχνης —, ἐνοφθαλμίζει στὴν πολυέδρη, πολυδιάστατη καὶ πολύπτυχη ἐμπειρία καὶ πνευματικὴ τῆς βίωσης καὶ βιοποικιλότητα διάφορα τοπικὰ «στύλ», ἑτερόμορφα ἀλλὰ πάντοτε ὁμόλογα, ὁμογενῆ καὶ ὁμοιογενῆ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν τρόπον καὶ λαοὺς ἀποτελοῦν ἰσοδύναμα ὁστράκινα σκευὴ τοῦ οὐρανοῦ θησαυροῦ τῆς, διότι ἀκριβῶς ἀναχωνεύονται στὴν πυρακτωμένη κάμινό τῆς καὶ δέχονται ἐπάνω τους τὶς ἀνταύγειες τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ θαβωροῦ φωτός. Τὸ φῶς αὐτό, προσπίπτοντας στὸ λαμπρὸ πρῖσμα τῆς Ὁρθοδοξίας, ὑφίσταται τρόπον τινὰ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσι καὶ παρουσιάζει ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἰριδὸς μὲ ἀναρίθμητες ἀνταύγειες καὶ μαρμαρυγές. Ἡ δὴ πρὸ ἐτῶν ἔχομε τονίσει, ὅτι, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ἱερός Φῶτιος ὁ Μέγας, ἢ χρωματικῆ αὐτῆ «ἐτερότητι τε καὶ παραλλαγῇ», ποὺ δὲν ἐμποδίζει νὰ δεχώμεθα «τὴν ἐνοειδῆ καὶ θεοποιὸν χάριν τοῦ Πνεύματος»⁷³, ἀποκλείει κάθε καλλιτεχνικὸ «κονφορμισμὸ» καὶ ἀποδεικνύει ὅτι μέσα στὴν Ὁρθοδοξία δὲν ἔχει θέσι ὁ ἰσοπεδωτικὸς ὁδοστρωτῆρ τῆς ἀπολύτου ὁμοιομορφίας. Ὅπως δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστο πρὸς τὸ ὀρθόδοξο πνεῦμα τὸ διαφορετικὸ σχῆμα τῆς κόμης τῶν κληρικῶν⁷⁴ ἢ ἡ ποικιλία τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν, μὲ τὶς ὁποῖες ἀναγινώσκονται καὶ κατανοοῦνται τὰ ἱερὰ κείμενα⁷⁵,

ἢ τὸ ἐὰν τὰ ἱερὰ σκευὴ ἔχουν διαφορετικὰ σχήματα καὶ εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν ἢ ἄλλην ὕλην⁷⁶, κατὰ παρόμοιον τρόπον, ὅπως τονίζει ὁ ἴδιος ἱερός πατὴρ καὶ ἀγωνιστῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ὀρθόδοξο εἰκονογραφικὴ παράδοσι ἢ ποικιλία τῶν χρωμάτων⁷⁷ καὶ τῶν προσωπογραφικῶν χαρακτηριστικῶν. Οἱ Ἕλληνες, λέγει, ζωγραφίζουσιν τὸν Χριστὸν ὡς Ἕλληνα, οἱ Ρωμαῖοι ὡς Ρωμαῖον, ἐνῶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Αἰθίοπες θὰ τὸν παρουσιάσουν μὲ τὴν ἰδική τους μορφή⁷⁸. «Οὐ πάντως λυμαίνεται τῶν εἰκονισμάτων τὸ ἀνόμοιον τὴν τῆς εἰκόνος φύσιν καὶ ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ μόνον σχήματι σώματος καὶ μορφῆς εἰκονίζεται χρώματι τὸ εἰκονιζόμενον, ἀλλὰ καὶ ποιῶ διαθέσει, καὶ παρεπομένη πράξει, καὶ παθῶν ἐμφάσει, καὶ τόπων ἱερῶν ἀναθέσει, καὶ ἐπιγραμμάτων ἐρμηνεία καὶ συμβόλοις ἐξαιρετοῖς ἄλλοις..., δι' ὧν... εἰς ἔννοιαν καὶ τιμὴν τοῦ εἰκονισθέντος, ὅπερ ἐστὶ τῆς εἰκονογραφίας σκοπός, ἀναγόμεθα»⁷⁹. Ὡστε εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτυγχάνεται πάντοτε ὁ ἱερός αὐτὸς σκοπὸς μὲ ὅλην τὴν ποικιλομορφία τῶν χρωμάτων ἢ τῆς διαθέσεως ἢ τῆς ἐμφάσεως τῶν παθῶν καὶ τῶν προσωπικῶν ἱερῶν βιωμάτων τῶν ζωγράφων τῆς Ἐκκλησίας⁸⁰.

(Συνεχίζεται)

καὶ σημασίαν φωνῆς ἐτεροειδῆ τε καὶ ἀλλοτριωτάτην»: Μ. Φωτίου, Τὰ Ἀμφιλόχεια, ἐρώτ. σε', Migne Ἐ. Π. 101,949.

76. Αὐτόθι, ἐρώτ. ρια', Migne Ἐ. Π. 101,653.

77. Ἐνθ' ἄνωτ.

78. Αὐτόθι, ἐρώτ. σε', Migne Ἐ. Π. 101, 948-952: «... Ἕλληνας μὲν αὐτοῖς ὅμοιον ἐπὶ γῆς φανῆναι τὸν Χριστὸν νομίζουσι Ρωμαῖοι δὲ μᾶλλον ἐαυτοῖς εἰκότα. Ἰνδοὶ δὲ πάλιν μορφήν τῆ αὐτῶν καὶ Αἰθίοπες δῆλον ὡς ἐαυτοῖς...».

79. Ἐνθ' ἄνωτ.

80. Εὐαγγελίου Δ. Θεοδώρου, Ὑπέροχρονα μηνύματα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σσ. 69-72.

73. Μ. Φωτίου, Ἐπιστολὴ β' ἀπολογητικὴ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον, Migne Ἐ.Π. 102,608.

74. Αὐτόθι.

75. Ὁ ἱ. Φῶτιος, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ οἰκουμενικὸ καὶ δημοκρατικὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας, καταπολεμοῦσε τὴν κακοδοξία τῶν «Τριγλωσσιστῶν» καὶ ἐνεθάρρυνε τὸ νὰ χρησιμοποιῆ ἢ λατρεῖα τὶς διάφορες τοπικὲς καὶ ἐθνικὲς γλώσσες, «ἄλλα σχήματα καὶ τύπους γραμμάτων» καὶ «ἀπήχησιν

Ἄν θέλεις νὰ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ραδιοκύματα, ἐνίσχυσε τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς, τὸν 89,4 FM STEREO. Ἀριθμὸς λογαριασμοῦ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς: 146/558090-03.

‘Ο πολιτικὸς γάμος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ δημιουργηθέντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προβλήματα*

Ἔτερον παρόμοιον παράδειγμα ἀφορισμοῦ καὶ τελείας ἀποκοπῆς ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, κατόπιν ἐρεῦνης πάλιν καὶ ὀνομαστικῶς εἶναι τὸ τοῦ Θεοδώρου Χρήστου Λαναρά, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέδωκε τὴν ὑπ’ ἀριθ. 467 τῆς 14 Ἰουνίου 1946 Ἐγκύκλιον αὐτῆς «πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», τὸ πε-

† Ὁ Σύρου Φιλάρετος, † Ὁ Φλωρίνης Βασίλειος, † Ὁ Δρυϊνουπόλεως Δημήτριος, † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἀνδρέας, † Ὁ Ἐδέσσης καὶ Πέλλης Παντελεήμων, ὁ Ἀρχιεραγματεὺς Ἀρχιμ. Δαμασκηνὸς Κοτζιάς» (Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι, τόμ. Β’, Ἀθῆναι 1956, σελ. 426-427. Ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεραγματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Θέμελη, νῦν Μητροπολίτου Μεσσηνίας).

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας
κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ριεχόμενον τῆς ὁποίας ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ 59ῃ Συνεδρίᾳ Αὐτῆς, τῆς 29.5.1946, λαβοῦσα ὑπ’ ὄψει 1) τὰ πορίσματα, εἰς ἃ κατέληξαν αἱ Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαί, αἱ μελετήσασαι τὰ συγγράμματα τοῦ Θεοδώρου Χρήστου Λαναρά, καὶ 2) τὴν ἀμετάθετον θείαν ἐπιταγὴν, ἣτις ἐξαγγέλλεται ὑπὸ τῶν ἀποφάσεων τῶν τε Οἰκουμενικῶν καὶ τῶν Τοπικῶν Συνόδων, ἀφώρισε καὶ ἀπέκοψε τέλος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τὸν Θεόδωρον Χρήστου Λαναράν, ὡς σεσηπὸς καὶ σαπρὸν μέλος αὐτῆς, διὰ τὰς κακοδόξους αὐτοῦ διδασκαλίας, ἃς διετύπωσεν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ὡς καὶ πάντα τοὺς ἀσπαζομένους τὰς κακοδοξίας αὐτοῦ. Ὅθεν, Συνοδικῇ διαγνώμῃ, προτρεπόμεθα ὑμᾶς, ὅπως ἐπ’ Ἐκκλησίας ἀναγνωσθῇ ἡ παρούσα, ἵνα οὕτω προφυλαχθῇ τὸ εὐσεβὲς Χριστιανικὸν πλήρωμα ἀπὸ τῆς μετ’ αὐτοῦ ψυχοφθόρου κοινωνίας καὶ λύμης, ἣν δύναται νὰ ὑποστῇ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν κακοδόξων αὐτοῦ συγγραμμάτων.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 14 Ἰουνίου 1946

† Ὁ Βεροῖας καὶ Ναούσης Ἀλέξανδρος, Προεδρεύων, † Ὁ Ἄρτης Σπυρίδων, † Ὁ Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης Διονύσιος,

Ὅμως, ἡ θέσπισις τοῦ πολιτικοῦ γάμου καὶ ἡ ἔνεκα τούτου Ἀπόφασις τῆς Ἱεραρχίας, «ὅτι οἱ τελοῦντες πολιτικὸν γάμον ὀρθόδοξοι, θέτουν ἑαυτοὺς μόνοι τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ στεροῦνται τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν εὐχῶν της», εἶχεν ὡς συνέπειαν καὶ προέκτασιν εἰς τὸ νὰ δημιουργηθῇ τὸ πρόβλημα τῆς τελέσεως τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας διὰ τοὺς τελέσαντας πολιτικὸν γάμον. Τὸ πρόβλημα τοῦτο παρουσιάσθη μετὰ δέκα πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς θεσπίσεως τοῦ πολιτικοῦ γάμου, καὶ συγκεκριμένως κατὰ μῆνα Δεκέμβριον 1996, καὶ ἀπασχόλησε τὸν ἡμερήσιον Ἀθηναϊκὸν καὶ ἐπαρχιακὸν Τύπον, τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημερώσεως, ὡς καὶ περιοδικὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ μὴ. Ἐνδεικτικῶς καὶ μόνον καταχωρίζονται ἐνταῦθα, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, ἀποσπάσματα ἀπὸ μερικὰ δημοσιεύματα, διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ προβλήματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐκφρασθεῖσας ἐντυπώσεις, γνώμας καὶ ἀντιδράσεις, ἔνεκα τῆς ἀρνήσεως τελέσεως τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας.

Εἰς «Τὰ Νέα», τῆς 17 Δεκεμβρίου 1996, δημοσιεύονται ταῦτα: «Ἱερέας ἀρνήθηκε νὰ κηδέψῃ 43χρονη στή Δράμα. Ἱερέας ἀρνήθηκε νὰ κηδέψῃ 43χρονη γυναῖκα, ἐπειδὴ εἶχε τελέσει μόνον πολιτικὸν γάμο. Τὸ περιστατικὸ συνέβη χθὲς στή Δράμα. Ἡ Σοφία Φυσανίδη πέθανε στή Θεσσαλονίκη καὶ ὕστερα ἀπὸ δική της ἐπιθυμία ὁ σύζυγός της Χρήστος Φυσανίδης,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 379 τοῦ ὑπ’ ἀρ. 8 τεύχους.

48 χρόνων, μαζί με συγγενείς τους, μετέφεραν τη σορό της στην ιδιαίτερη πατρίδα της, τη Δράμα, για την ταφή. Όταν πήγαν στο Α' Κοιμητήριο της πόλης, ο ιερέας του Ναού της Αγίας Τριάδας αρνήθηκε να τελέσει τη νεκρώσιμη ακολουθία επειδή η γυναίκα είχε τελέσει πολιτικό γάμο κι όχι θρησκευτικό. Μάταια οι συγγενείς προσπαθούσαν — επί δύο και πλέον ώρες — να μεταπείσουν τον ιερέα για να τελέσει την ακολουθία, μέχρι που αποχώρησε από την πίσω πόρτα του ναού. Ο σύζυγος, οι συγγενείς και οι φίλοι αναγκάστηκαν και κήδεψαν αδιάβαστη τη γυναίκα!... Δεν έγιναν γνωστά τα στοιχεία του ιερέα, αλλά σύμφωνα με πληροφορίες έκτελούσε κατ' εντολήν της Μητρόπολης Δράμας... Όπως είπαν συγγενείς, η Σοφία Φυσανίδη ήταν μία πολύ καλή χριστιανή, εκκλησιαζόταν συχνά και μάλιστα είχε κάνει — κατά καιρούς — κάποιες δωρεές σε ιερούς ναούς. Ο σύζυγός της Χρήστος, συντετριμμένος από το χαμό της συζύγου του, αλλά και από το απρόσμενο γεγονός δεν θέλησε να κάνει δηλώσεις και αναμένει το αστυνομικό πόρισμα».

Είς την ίδιαν εφημερίδα «Τά Νέα», της επομένης ημέρας 18 Δεκεμβρίου 1996, κατεχωρίσθησαν, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὁ μητροπολίτης Δημητριάδος Χριστόδουλος ὑποστηρίζει πὼς ὑπάρχει ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας, ἡ ὁποία βασίζεται στὴ «θεολογικὴ ἐκτίμηση ὅτι ὁ τελὼν πολιτικὸ γάμο παραβιάζει θεμελιώδεις δογματικὲς διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι κι αὐτὴ τῆς θεώρησης τοῦ γάμου ὡς Μυστηρίου... Τὸ συγκεκριμένο μέτρο ἔχει παιδαγωγικὸ χαρακτῆρα τὸν ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία ἀξιοποιεῖ μὲ ἀπώτερο στόχο τὴν πειθῶ πρὸς τοὺς χριστιανούς μας νὰ ὑπακούουν στὶς ἀρχὲς τῆς Πίστεώς μας».

Εἰς τὴν αὐτὴν εφημερίδα «Τά Νέα» καὶ εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα, ὁ Μητροπολίτης Ζακύνθου Χρυσόστομος ἐκφέρει τὴν γνώμην του ὡς ἐξῆς: «Θὰ μπορούσε ὁ δεσπότης νὰ φανεῖ ἐπιεικῆς, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν δημιουργεῖ καὶ ὑποχρέωση, διότι ἡ ἐπιείκεια εἶναι προσωπικὴ ὑπόθεση, ἐπιλογή καὶ εὐθύνη τοῦ καθενός. Ἐγὼ, προσωπικά, θὰ ἔκανα τὴν κηδεῖα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὥρα πού ἕνας ἄνθρωπος ἐπιλέγει γιὰ τὸ μεγάλο μυστήριο, πού εἶναι ὁ γάμος, τὸ δημαρχεῖο καὶ ὄχι τὴν ἐκκλησία, ἐὰν καὶ στὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ

του, πράγμα πὺν δὲν γνωρίζω, ἔχει ἐπιλέξει τὸν ἴδιον τρόπο ζωῆς, ἀκόμη καὶ ἡ κηδεῖα στὴν ἐκκλησία θὰ ἐκάλυπτε μίαν κοινωνικὴ πτυχή τοῦ ὅλου θέματος. Ὁ κάθε μητροπολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι περισσότερο ἢ λιγότερο ἐπιεικῆς. Ὅμως μὲ ἀφορμὴ αὐτὸ καὶ ἄλλα παρεμφερῆ, ἡ Ἱερά Σύνοδος νὰ ἀποφανθεῖ τί θὰ πρέπει νὰ κάνει κάθε μητροπολίτης».

Εἰς τὴν ἰδίαν σελίδα τῆς ἐφημερίδος καταχωρίζεται τί ἀκριβῶς εἶπεν ὁ ἀρνηθεὶς ἱερεὺς τὴν τέλεσιν τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας: «Πόνεσα πολὺ ὡς ἄνθρωπος καὶ εἶμαι ἀκόμη βαθιὰ πληγωμένος. Ἀρχικὰ σκέφθηκα νὰ τελέσω τὴ μνημόσυνο δέηση, ἀλλὰ δὲν μπορούσα νὰ πάρω μόνος μίαν τέτοια ἀπόφαση. Ἐπισκέφθηκα αὐτοπροσώπως τὸν μητροπολίτη καὶ τὸν ἐνημέρωσα. Ἡ ἐντολὴ ἦταν ρητῆ. Βρέθηκα μπροστὰ σὲ ἕνα μεγάλο δίλημμα. Ὑπάκουσα στὶς ἐντολὲς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱεραρχίας. Τίποτε περισσότερο. Ἄν δὲν τὸ ἔκανα θὰ ἔθετα ἑαυτὸν ἐκτὸς σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Στὴ σημερινὴ Θεῖα Λειτουργία μνημόνευσα τὸ ὄνομα τῆς Σοφίας καὶ θὰ τὸ κάνω καὶ στὸ μέλλον».

Ἡ ἐφημερὶς «Ἐλευθέρος Τύπος» τῆς 18 Δεκεμβρίου 1996 ὑπὸ τὸν τίτλον «Θρησκευτικὴ ταφή, ἀσχέτως γάμου, δικαιούνται ὅλοι οἱ χριστιανοί, ἐκτὸς ἂν ἔχουν ἀφοριστεῖ», καταχωρίζει, ἐπὶ τοῦ ἀνακύψαντος θέματος, γνώμας καὶ ἀπόψεις Μητροπολιτῶν καὶ πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν, ὡς ἀκολούθως: «Νομίζω — λέγει ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος — πὼς δὲν ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπόφαση τῆς Συνόδου πὺν νὰ κωλύει ρητῶς τὴν ἐξόδιον ἀκολουθία σὲ ὄσους ἔχουν τελέσει πολιτικὸ γάμο. Ὅποιοσδήποτε χριστιανός, ὁποιοδήποτε ἀμάρτημα κι ἂν ἔχει διαπράξει, ἂν δὲν ἔχει ἀφορισθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία κηδεύεται κανονικά. Αὐτὴ εἶναι ἡ γενικὴ ἐκκλησιαστικὴ τάξη καὶ ἀντιμετώπιση».

Ὁ Μητροπολίτης Δημητριάδος Χριστόδουλος λέγει: «Ὁ Μητροπολίτης Δράμας καὶ ὁ ἐκεῖ κληρικὸς ἐρμήνευσαν καὶ ἐτήρησαν τὴν ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας. Πιστεύω, πάντως, ὅτι ἡ κάθε περίπτωση ἔχει τὴν ἰδιαιτερότητά της καὶ ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ τὴν ἀναζητεῖ καὶ νὰ τὴν ἐκτιμᾷ φιλανθρωπῶς».

Περαιτέρω, ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννί-

νων Θεόκλητος άπαντá ως έξής: «Θεωρώ πώς ήταν κακός χειρισμός. Υπάρχει, βεβαίως, μία έξργω άρνηση τής χριστιανικής διδασκαλίας. Όμως, όταν έχουμε τή θέληση του ίδιου ή τών οικείων του πρέπει νά βρούμε μία λύση. Άν συνέβαινε στη μητρόπολή μου κάτι παρόμοιο κι άν ό ιερέυς μου δήλωνε ότι δέν μπορούσε νά κάνει τήν κηδεία για λόγους συνειδήσεως, τότε θά τόν απήλασα και θά άναζητούσα άλλον ιερέα νά κάνει τήν κηδεία».

«Ή Έκκλησία Κρήτης — πληροφορεί ό Μητροπολίτης Πέτρης Νεκτάριος — δέν έχει άκόμη πάρει άπόφαση για τó θέμα. Πάντως, άπ' ό,τι γνωρίζω κανένας μητροπολίτης στην Κρήτη δέν στερεί τών έπιταφίων εύχών σε αυτούς πού έτέλεσαν πολιτικό γάμο».

Ό Μητροπολίτης Πειραιώς Καλλίνικος γράφει περί του έν λόγω ζητήματος ταύτα: «Όταν λοιπόν ή Έκκλησία στερεί τών εύχών της τούς τελέσαντας μόνον πολιτικό γάμο και άρα άρνητές τής πίστεως, δέν έκδικείται, ούτε κάνει πράξη μίσους, αλλά δέν παραβιάζει τή δική τους θέληση, σέβεται τή δική τους έπιλογή τής άρνήσεως τής πίστεως. Και έν προκειμένω, περί τής τελέσεως κηδείας στους άποθανόντας, πού είχαν τελέσει μόνον πολιτικό γάμο, έφ' όσον έν ζωή ήρνούτο τών εύχών τής Έκκλησίας και με τή άρνηση αυτή άπέθανον, ποιός πλέον τώρα δύναται νά τούς έξρωτήσει, έφ' όσον είναι νεκροί, άν θέλουν τς εύχές τής Έκκλησίας; Γιατί ή νεκρώσιμη άκολουθία γίνεται για τόν κεκοιμημένο κι όχι για τούς ζώντες συγγενείς. Όταν λοιπόν ό νεκρός άπέθανε ως άρνητής και περιφρονητής τών εύχών τής Έκκλησίας, ποιός τώρα θά μάς διαβεβαιώσει ότι θέλει και άπεκδέχεται τς εύχές τής Έκκλησίας; Γεννάται τοιουτοτρόπως ένα πρόβλημα. Ή Έκκλησία, όπως άνωτέρω σημειώσαμε, δέν παραβιάζει τήν έλεύθερη θέληση. Καλεί μόνον όλους, αλλά όσοι θέλουν άυτοπροαιρέτως τήν άκολουθούν. Έάν όμως κάποιος μέχρι τήν τελευταία στιγμή δέν έκδηλώσει μετάνοια και δέν ζητήσει ζών τς εύχές τής Έκκλησίας, τότε πώς θά παραβιαστεί ή θέλησή του και θά του χορηγηθούν εύχές, όταν πλέον είναι νεκρός και δέν δύναται νά μιλήσει;» (Πειραιϊκή Έκκλησία, Μηνιαίον Περιοδικόν τής Ίεράς Μητροπόλεως Πειραιώς, Φεβρουάριος 1997, σελ. 4-5).

Ό καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Άθηνών πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Μεταλληνός δηλώνει: «Έάν ήμουν Έπίσκοπος θά πήγαινα νά κηδέψω τó συγκεκριμένο πρόσωπο και θά ήταν μία ώραία εύκαιρία νά μιλήσω για τó τί είναι ό πολιτικός γάμος για τήν Έκκλησία».

Ό καθηγητής του Κανονικού Δικαίου τής αυτής ως άνω Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Άθηνών Παναγιώτης Μπούμης άποφαίνεται ως έξής: «Ή Έκκλησία δέν μπορεί νά άρνηθεί τήν εκκλησιαστική κηδεία σε θανόντα Χριστιανό, έφόσον μάλιστα ό ίδιος είχε εκφράσει τήν έπιθυμία ή οι οικείοι του παρακάλεσαν, έστω κι άν άκόμη μετά τόν πολιτικό γάμο ό θανών δέν είχε "πατήσει ποτέ τó πόδι του" στην Έκκλησία».

Όσαύτως ό καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Άθηνών Μάριος Μπέγγος λέγει ότι «Ή Έκκλησία πρέπει νά φιλανθρωπεύει και νά περνάει τó μήνυμα τής αγάπης. Δέν πρέπει νά κλονίζει συνειδήσεις, αλλά νά οικοδομεί. Δέν κατακρίνω τόν έπίσκοπο, αλλά θά προτιμούσα νά εφήρμοζε τήν οικονομία. Νά σκεπτόταν περισσότερο τó σκανδαλισμό τών πιστών, παρά τó παράπτωμα τής νεκρής».

Είς τήν έφημερίδα «Ή Καθημερινή» τής 22 Δεκεμβρίου 1996 ό άρθρογράφος Γρηγόριος Καλοκαιρινός έγραψε άρθρον υπό τόν τίτλον «Μία άπαράδεκτη άπόφαση έξέθεσε όλόκληρο τόν κλήρο» και με υπότιτλον «έχει έξρθει ή ώρα νά άπαντήσει ή Όρθοδοξία στο έξρώτημα: «Θέλουμε θεσμική ή χαρισματική Έκκλησία;» είς τó όποιον άρθρον, μεταξύ άλλων, καταχωρίζονται και ταύτα: «Ή είδηση μάς ήρθε άπό τή Δράμα. Μία 47χρονη γυναίκα πέθανε και ή οικογένειά της, με όδύνη, τήν όδηγούσε στην εκκλησία και στη συνέχεια στην τελευταία της κατοικία στο Α' κοιμητήριο τής πόλης. Και στο ναό, αλλά και στο κοιμητήριο, άντιμετώπισαν τήν άρνηση τών ιερέων νά τελέσουν τή νεκρώσιμη άκολουθία, με τó αίτιολογικό, ότι ή εκδημήσασα είχε νυμφευθεί με πολιτικό και όχι θρησκευτικό γάμο. Και όπως ήταν φυσικό σε τέτοιες στιγμές ή έκπληξη έγινε άμέσως άγανάκτηση και όργη κατά τών συγκεκριμένων κληρικών. Οι συγγενείς τής νεκρής, σε έξαλλη κατά-

σταση, απειλούσαν, φώναζαν και επιτίθεντο φραστικώς κατά της Έκκλησίας, εν μέσω όμως και γενικής απορίας, αφού ή μεταστάσι ήταν θεοσεβούμενη, κατά την όμολογία όλων, είχε βαπτίσει όρθόδοξα τὸ παιδί της και είχε κάνει πολιτικὸ γάμο, πρὸ χρόνων, λόγω ανέχειας οικονομικῆς και μόνον. Κάποιος ιερέας, λοιπόν, τῆς είχε δώσει παλαιότερα τὸ δικαίωμα νὰ βαπτίσει τὸ παιδί της στὴν ἐκκλησία, παρὰ τὸν πολιτικὸ γάμο, και κάποιοι ἄλλοι τώρα ἀρνιούνταν νὰ τὴν ψάλουν με ἀφορμὴ τὸ ἴδιο ἐκκλησιαστικὸ κώλυμα. Τὸ ἴδιο ἐπομένως γεγονός βλέπουμε νὰ ἀντιμετωπίζεται τελείως διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς κληρικούς μας. Ἄλλος στέκεται στὸν τύπο και ἄλλος στὴν οὐσία.

Ἡ τραγικὴ αὐτὴ ἱστορία εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας και ἀσφαλῶς σκανδάλισε τὸν Ὁρθόδοξο Ἕλληνα, ἐκθέτοντας, γιὰ ἄλλη μία φορά, τὸν κλῆρο. «Πῶς εἶναι δυνατόν ἡ Έκκλησία νὰ μὴ συγχωρεῖ, σὲ μία τέτοια στιγμή, τὸ ὅποιο ἀμάχημα; Εἶναι τόσο σκληρὴ ἀπέναντι στὸν ἄνθρωπο πὸν παρατύπησε ἔστω και ἐνσυνείδητα»; Τὰ δύο αὐτὰ ἐρωτήματα εἶναι ἀπλά, ἀλλὰ και ἀνθρώπινα... Οἱ πολιτικοὶ γάμοι, ἔστω και με τὸ μικρὸ ποσοστὸ πὸν κατέχουν μέσα στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, ἀποτελοῦν μία πραγματικότητά τὴν ὅποια δὲν μπορούμε νὰ ἀγνοήσουμε...

Ἐχει ἔρθει ἡ στιγμή —ἀπὸ καιρὸ μάλιστα— πὸν οἱ ἔχοντες τὸ «γενικὸ πρόσταγμα» στὴν Ὁρθοδοξία πρέπει νὰ ἀναζητήσουν τὴ νέα πορεία και μέσα ἀπὸ τὸ δίλημμα «θεσμικὴ ἢ χαρισματικὴ Έκκλησία;». Ἡ θεσμικὴ, ἀν τὴ δοῦμε ὑπὸ τὴ στενότητα τοῦ ὅρου μόνον, στέκεται κατὰ γράμμα στοὺς κανόνες, στὶς ἀποφάσεις και στοὺς τύπους. Ἡ χαρισματικὴ εἶναι ἀνεκτικὴ, ἐλεύθερη, ἀνοικτὴ ἀπὸ παντοῦ και δὲν σταματᾷ μπροστὰ σὲ τύπους και δεσμευτικὲς ἀποφάσεις. Καὶ οἱ δύο ἔχουν τὰ θετικά, ἀλλὰ και τὰ ἀρνητικά τους. Γιὰ νὰ βροῦμε ἐπομένως τὸ μέτρο πὸν θὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴ χρυσὴ τομὴ, χρειάζεται νὰ ἐμπιστευθοῦμε ἀποκλειστικὰ και μόνον τὸν παράγοντα ἄνθρωπο».

Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα «Ἡ Καθημερινὴ» τῆς 5 Ἰανουαρίου 1997 ὁ ἀρθρογράφος Σπύρος Ἀλεξίου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Μία ἀστήρικτη ἀπόφαση», γράφει, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ πὸν σήμερα μᾶς φαίνεται ἀναχρονιστικὴ και πολὺ αὐστηρὴ, ἐλή-

φθη τότε πὸν μόλις και εἶχε ἐξαγγελθεῖ ὁ πολιτικὸς γάμος, ὡς ἓνα μέτρο «ἀσφαλείας» τοῦ Έκκλησιαστικοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου και κυρίως ὡς μία φοβέρα και μία προφύλαξη...

Δὲν συμφωνοῦμε με τὸ μέτρο πὸν εἶναι πατραβηγμένο και ἀντίθετο πρὸς τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα τῆς συγγνώμης και τῆς ἀγάπης. Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει τί ἔγινε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς τοῦ κάθε ἀνθρώπου και μάλιστα ἐκείνων πὸν ἔχουν ὅπωςδήποτε παραβεῖ μία θεμελιώδη χριστιανικὴ ἐντολή...

Ἡ Ἱεραρχία ἔλαβε τὴν ἀπόφαση αὐτὴ με πολλὴ βιασύνη και ἀδιαφορία πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, ἐπηρεασθεῖσα ἀπὸ κράχτες τοῦ μίσους και τῆς ἀκρότητας. Τὸ εἶχαμε πῆ και τότε. Πῶς ὡς μέτρο προστασίας ἦταν ἀποτυχημένο γιὰ τὸ πιστὸ λαὸν θὰ περιφρονήσει τὸν θεσμὸ τοῦ πολιτικοῦ γάμου και θὰ μείνει πιστὸς στὶς ὀρθόδοξες παραδόσεις. Ἐτσι κι ἔγινε. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες περιπτώσεις ἀλλόθρησκων και ἄλλων ἐλαχίστων περιστατικῶν, τὸ 97% τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔμεινε πιστὸ στὸν ἐκκλησιαστικὸ γάμο. Με αὐτὰ τὰ δεδομένα και αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα, ἡ Ἱεραρχία μας πρέπει σὲ πρώτη εὐκαιρία νὰ ἀνακαλέσει τὴν ἀπόφαση περὶ μὴ χριστιανικῆς ταφῆς στοὺς ἔχοντας τελέσει πολιτικὸ γάμο...».

Ὁ ἐν Κατερίνῃ δημοσιογράφος Γεώργιος Κανταρτζῆς ἐδημοσίευσε, διὰ τὴν ὡς ἄνω περίπτωσιν τῆς μὴ τελέσεως τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας, ἐπιστολὴν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἡ Καθημερινὴ» τῆς 29 Ἰανουαρίου 1997, εἰς τὴν ὅποιαν καταλήγει διὰ τῶν ἑξῆς: «Ἐμεῖς, με σεβασμὸν προτείνουμε στὴν Ἱεραρχία νὰ προχωρήσει σὲ ἀναθεώρηση τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς. Μάλιστα θὰ λέγαμε ὅτι τὶς κηδεῖες τῶν «ἐπώνυμων» και τῶν «ἀπλῶν» οἱ κληρικοὶ νὰ τὶς ἐκμεταλλεύονται ὡς μοναδικὲς εὐκαιρίες γιὰ νὰ κηρυχτεῖ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ στοὺς ἐπιζῶντες, δείχνοντάς τους τὴν προσκαιρότητα τῆς ζωῆς αὐτῆς και τὴν ἀξία τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι εὐκαιρία οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Έκκλησίας νὰ παρηγορήσουν τοὺς πενθοῦντες με τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου και ὄχι νὰ γίνονται ἀφορμὴ γιὰ παροξυσμούς, πικρίες, ἐρεθισμούς, ἀναστατώσεις και καταγγελίες ἐναντία στὴν Έκκλησία...».

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δημοσιευμάτων ὁ «ἐλέφ Θεοῦ Ἐπίσκοπος και Μητρο-

πολίτης τῆς Θεοσώστου Μητροπόλεως Δράμας Διονύσιος», ὡς ἀναγράφει εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ τίτλου του, ἀπέστειλε ἀχρονολόγητον Ποιμαντορικὴν Ἐγκύκλιον «πρὸς τὸν ἱερὸν κληρὸν καὶ φιλόχριστον λαὸν τῆς Θεοσώστου ἐπαρχίας» του, εἰς τὴν ὁποίαν, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀναφέρει καὶ ταῦτα: «Διὰ ποίους λόγους ὅμως, εἰδικώτερον, ἠρνήθημεν τὴν τέλεσιν ἐξοδίου ἀκολουθίας εἰς τὴν τελέσαν πολιτικὸν γάμον γυναῖκα; Διότι ἀπλούστατα ἐτηρήσαμεν ὁμόφωνον ἀπόφασιν τοῦ μεζονοσ συνοδικοῦ ὄργάνου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις, ὡς γνωστὸν, συγκροτεῖται ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἱεραρχῶν αὐτῆς... Προδίδει παντελῆ ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων ὁ ἰσχυρισμὸς πολλῶν ὅτι, ἀφοῦ ἡ πολιτεία ἀνεγνώρισε τὸν πολιτικὸν γάμον, ὀφείλει καὶ ἡ Ἐκκλησία νὰ τὸν ἀναγνωρίσει διότι, κατὰ τὸ σκεπτικόν των, ὅλοι ὑπόκεινται εἰς τοὺς νόμους τοῦ κράτους. Ἄλλοιμονον ἂν συνέβαινε αὐτό. Ἄλλοιμονον ἂν ἡ Θεοῦδρος Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διοικεῖται ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ θείου δικαίου, ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, μετέπιπτεν εἰς ἀνθρώπινον ὄργανισμὸν ὑποκείμενον εἰς τοὺς ἀνθρώπινους νόμους. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὸ ἰδικόν της δίκαιον, τοὺς ἰδικούς της νόμους, τὴν ἰδικὴν της ἐξουσίαν, πὺ προκύπτουν ὄχι ἀπὸ τὰς ἐπισημασίας καὶ λανθασμένας πολλάκις καὶ μεταβαλλομένας βουλὰς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀλάθητον καὶ ἀμετάβλητον βουλὴν τοῦ Θεοῦ...

Ὁ πολιτικὸς γάμος, ἀναγνωριζόμενος ἀπὸ τὴν πολιτείαν, ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς πορνεία καὶ μοιχεία, ἀλλὰ καὶ ὡς προσβολὴ καὶ ἀθέτησις τῆς δογματικῆς της διδασκαλίας. Καὶ φυσικὰ διὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ προσβάλλοντας τὴν διδασκαλίαν της ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει μέτρα ὄχι ἐκδικητικὰ ἀλλὰ παιδαγωγικά. Δὲν ἐκδικεῖται ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ φροντίζει διὰ παιδαγωγικῶν μέσων, κινουμένη ἀπὸ ἀγάπην, νὰ ὀδηγήσῃ εἰς συναίσθησιν τοῦ ἀμαρτήματος καὶ εἰς μετάνοιαν. Οὔτε δικαστήρια οὔτε φυλακὰς διαθέτει ἡ Ἐκκλησία, ὅπως ἡ πολιτεία. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν προειδοποίησε διὰ τῆς συνοδικῆς αὐτῆς ἀποφάσεως ὅτι ἡ τέλε-

σις πολιτικοῦ γάμου, ἀντικειμένη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν νὰ στεροῦνται μετὰ ταῦτα τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν εὐχῶν της ὅσοι τελοῦν αὐτόν...

Ὁ ἐπίσκοπος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ὑπεύθυνος διὰ τὴν τήρησιν τῶν παραδεδομένων, τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας. Ὄφείλει νὰ συνιστᾷ καὶ νὰ πράττῃ ὄχι τὰ εὐάρεστα ἀλλὰ τὰ θεάρεστα, καὶ ὅταν χρειασθῆ, ἐν ἀγάπῃ πολλῇ, νὰ χρησιμοποιῆ καὶ τὸ νυστέρι διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν τραυμάτων καὶ τῶν πληγῶν, ὅπως διδάσκουν οἱ ἐπιστήμονες τῆς Ἱερωσύνης Ἁγιοὶ Πατέρες, ὥστε νὰ μὴ μολυνθῆ τὸ σῶμα. Ἐλυπήθημεν καὶ ἡμεῖς σφόδρα διὰ τὴν ἀπόφασιν νὰ στεροῦμεν τὴν ἐξόδιον ἀκολουθίαν ἀπὸ τὴν κεκοιμημένην γυναῖκα. Τὸ ἐπράξαμεν ὅμως ἐξ ἀγάπης, πρὸς ὠφέλειαν καὶ τῆς ἰδίας ἀλλὰ καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ἐπιζώντων.

Ἐὰν ἡ ψυχὴ της ἐκινήθη πρὸς τὴν μετάνοιαν κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν ἱερέων, ὁ Θεὸς θὰ τὸ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ θὰ τὸ ὑπολογίσῃ, εἰς τοὺς ἐπιζώντας δὲ θὰ διδάξῃ νὰ μὴ ἐμπλακοῦν εἰς τὸ ἀμάρτημα τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἢ ἐὰν ἐνεπλάκησαν νὰ σπεύσουν νὰ τελέσουν καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν γάμον. Ἦδη σὰς πληροφοροῦμεν ὅτι ὑπάρχουν θετικαὶ ἐξελίξεις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν. Πολλὰ ἐκ τῶν ὀλίγων ζευγῶν πὺ ἐτέλεσαν πολιτικούς γάμους ἔχουν προσέλθει εἰς τὴν Μητροπόλιν καὶ ἐζήτησαν τὰς σχετικὰς ἀδείας διὰ νὰ τελέσουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοὺς γάμους των. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐκ τῶν 450 ἐκδοθεισῶν ἀδειῶν γάμου εἰς τὴν Ἱερὰ Μητροπόλιν μας, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1996, αἱ 64 ἀδειαι ἀφοροῦσαν τελέσαντας κατὰ τὸ παρελθὸν πολιτικὸν γάμον».

(Ἐκκλησία, 1997, σελ. 68-69).

(Συνεχίζεται)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΕΛΟΥΜΕΝΩΝ ΥΠΟ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΛΑΙΟΗΜΕΡΟΛΟΓΙΤΩΝ «ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ»*

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρέχουν τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν εἰς πᾶν τιθέμενον ἀνάλογον ἐρώτημα.

6. Ἐν κατακλείδι, ἐπισημαίνεται ὅτι μέλος τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν τάδε ἢ τὴν τάδε ιδιότητα εἶναι μόνον ὁ ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς κεκτημένος ταύτην.

7. Τὸ Κράτος, ὡς ἐλέχθη, ἐνώπιον μᾶς μὴ οὔσης ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πραγματικότητος, ὡς ἢ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀδυνατεῖ ν' ἀνακρίνη καὶ ἀποφανθῆ ἐπὶ θεμάτων καθαρῶς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως, κατὰ τὴν ἀξιωματικὴν ἀρχήν, ὅτι τὰ πνευματικὰ ἀνακρίνονται μόνον ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ. Τὸ Κράτος, περαιτέρω, διαπιστοῖ ὅτι ἡ χριστιανικὴ ιδιότης, καὶ δὴ ἡ ὀρθόδοξος, συνεπάγεται διὰ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ ὠρισμένας συνεπείας, εὐρίσκεται δὲ τοῦτο εἰς τὴν ἀνάγκην ἐρεῦνης καὶ ἀπαντήσεως ποῖος εἶναι ὀρθόδοξος Χριστιανός, μέλος τῆς μόνης ἀνεγνωρισμένης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ποῖος κανονικὸς ὀρθόδοξος Ἱερεὺς ἢ Ἐπίσκοπος. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἐξαρτᾶται πρωτίστως οὐχὶ ἐκ τινος ἀποφάνσεως οἰουδήτινος κρατικοῦ ὄργανου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπικρατοῦσης ἐκκλησιαστικῆς καὶ κανονικῆς τάξεως, φύλαξ τῆς ὁποίας ἐν προκειμένῳ τυγχάνει, κατὰ συνταγματικὴν ἐπιταγήν, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωριζόμεναι ἐκασταχοῦ κανονικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαί, ἤτοι οἱ κατὰ τόπους Πατριάρχαι, Ἀρχιεπίσκοποι, Μητροπολίται, Ἐπίσκοποι κ.λπ., τοὺς ὁποίους τοῦτο καὶ αἱ μετ' αὐτοῦ ἠνωμένοι δογματικῶς Ἐκκλησιαὶ ἀναγνωρίζουν.

8. Ἀκολουθουμένης τῆς παραδοσιακῆς, κανονικῆς καὶ ἐκκλησιολογικῆς πρακτικῆς ταύτης, ἐπιτυγχάνεται διὰ τὸ Κράτος ἀσφάλεια κρίσεως καὶ εἰρήνη κοινωνικῆ, δηλαδὴ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα στοχεύει τοῦτο νὰ ὑπηρετήσῃ. Ἐν ἐκάστῃ ἀναλόγῳ περιπτώσει ὑπάρχει κέντρον ἀναφορᾶς καὶ ἀρμόδιος νὰ ἀποφανθῆ, ἄνευ τῆς ἀνάγκης γνωμοδοτήσεων νομομαθῶν καὶ ὑπηρεσιακῶν

διαγνώσεων. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, διεσπαρμένη ἀνὰ τὴν οἰκουμένην, διηρημένη ἀδιαιρέτως καὶ κεχωρισμένη ἀχωρίστως εἰς τοπικὰς αὐτοκεφάλους καὶ αὐτονόμους Ἐκκλησίας, ὀρίζει ἢ ἰδίᾳ τὰ μέλη, τοὺς ἐκπροσώπους καὶ τοὺς φορεῖς τῶν διακονημάτων αὐτῆς καὶ οὐδεμία ὑφίσταται περιπτώσις συγχύσεως. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ μὴ ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἔχων ιδιότητά τινα ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτῆς δὲν δύναται καὶ διὰ τὸ Κράτος νὰ ἔχη ταύτην, ὅσον καὶ ἂν ἰδιοποιήται, ἐπαναλαμβάνεται, τὸ ἐαυτῆς ὄνομα (ὀρθόδοξος) καὶ προσποιῆται τὸν γνήσιον φορέα τῆς ιδιότητος αὐτῆς.

9. Ἐν κατακλείδι παρατηρεῖται, ὅτι τὸ Κράτος ἀναγνωρίζει τὴν ὁρατὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ συγκεκριμένῃ ἱστορικῇ ἐμφανίσει αὐτῆς καὶ ἔχει αὐτοδεσμευθῆ διὰ τοῦ Συντάγματος νὰ μὴ προβαίη εἰς μεταφυσικὰς ἀναζητήσεις, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ ἐκκλησιαστικῶς τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ αἱ ἠνωμένοι μετ' αὐτοῦ δογματικῶς (δηλαδὴ ἐκκλησιολογικῶς) Ἐκκλησιαί, ἤτοι αἱ ἀλληλοαναγνωριζόμεναι ὡς ἠνωμένοι μετ' αὐτοῦ.

Πᾶσα ἐτέρα αὐτοαποκαλουμένη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μὴ ἀναγνωρίζουσα καὶ μὴ ἀναγνωριζομένη ὡς κανονικὴ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δὲν δύναται συνεπῶς ν' ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὡς κανονικῆ. Αὕτη ἐν τῇ πραγματικότητι τυγχάνει ἀπλῶς μία θρησκευτικὴ ὁμάς, ἐλευθέρᾳ μὲν νὰ θρησκευῆ ὡς βούλεται, ἐφ' ὅσον τηρεῖ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, μὴ δικαιουμένη ὅμως ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τοῦ Κράτους τῶν θρησκευτικῶν πράξεων τοῦ ἐκτὸς τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας εὐρισκομένου «ἱερατείου» αὐτῆς.

10. Σημειοῦται ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ὅτι σημερον περίπου 7 αὐτοτιτοφοροῦνται Ἀρχιεπίσκοποι Ἀθηνῶν, δεκάδες ἀνακηρύσσονται Ἐπίσκοποι, Μητροπολίται καὶ Πατριάρχαι ἀκόμη, σχεδὸν ἅπαντες δὲ ἔχουν ἀλληλοκαθαιρεθῆ καὶ σχεδὸν οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀναγνωρίζει τοὺς λοι-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 374 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

πούς, ή μάλλον ακριβέστερον ούδένα αναγνωρίζει πλὴν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ. Προφανές δὲ εἶναι ὅτι δὲν δύναται ἐν Κράτος σεβόμενον ἑαυτὸ νὰ προβαίνει εἰς ἀναγνώρισιν καὶ συνεργασίαν μετὰ πάντων τούτων, ὡς δήθεν μελῶν καὶ λειτουργῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Δ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ἢ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΣ

1. Ἐπαναλαμβάνεται, ὅτι τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας σέβεται ἀπολύτως τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικὴν εὐταξίαν. Ἐπομένως, καὶ ἐν ταῖς περιπτώσεσι, καθ' ἃς δὲν ὀρίζει ρητῶς ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτοῦ ὅτι διὰ τὴν συνεργασίαν τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ μετὰ τινος Ἐκκλησίας ἢ θρησκείας, πρέπει αὐταὶ νὰ ἔχουν ἀναγνωρισθῆ εἰδικῶς ὑπ' αὐτοῦ, ἐξυπακούεται ὅτι δὲν δύναται ὁ καθείς ἀνεξελέγκτως νὰ ὑποδέχεται τὸν ρόλον τοῦ Θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ τῶν ἀναγνωριζομένων εἰς τὸν τελευταῖον ὑπὸ τοῦ Νόμου προνομίων. Δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸν εἰς εὐνομούμενον Κράτος νὰ ἀναγνωρίζεται ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον αὐτοβούλως ὁ πᾶς τις δηλώνει. Ὁ στρατολογικὸς νόμος ἐπὶ παραδείγματι προβλέπει, ὅτι ἀπαλλάσσονται τῆς στρατιωτικῆς θητείας οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοί. Ἀσφαλῶς δὲ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γένηται δεκτὸν ὅτι δύναται ὁ αὐτοανακηρυσσόμενος ὡς θρησκευτικὸς λειτουργὸς μιᾶς ἰδίας ἐμπνεύσεως θρησκείας νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς πρὸς στρατεύσιν ὑποχρέωσης. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ αὐτοανακηρυχθῇ τις θρησκευτικὸς λειτουργὸς μιᾶς ἰδίας ἐμπνεύσεως θρησκείας καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ τελῇ γάμους, ἱερολογῶν τούτους κατὰ ἐν τυπικὸν ἰδίας ἐμπνεύσεως ἢ ἀντιγραφῆς καὶ νὰ ἀξιολογῆται παρὰ τοῦ Κράτους νὰ καταχωρῆ εἰς τὰ ληξιαρχεῖα αὐτοῦ ὡς τελεσθέντα τὰ μυστήρια ταῦτα, ὡς ἐνεργεῖ διὰ τὰ τελούμενα ὑπὸ θρησκευτικῶν λειτουργῶν γνωστῆς ἐπισήμως θρησκείας ἢ δόγματος. Τοιαύτη ἀσυδοσία δι' ἐν εὐνομούμενον Κράτος εἶναι ἀσφαλῶς ἀδιανόητος.

2. Ἐν προκειμένῳ, ὅμως, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ διευκρινηθῇ ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου «γνωστῆ θρησκείας», ὅχι ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀνάθεσιν εἰς τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς καθηκόντων δημοσίου λει-

τουργοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπισημαίνονται τὰ ἑξῆς:

Ὅταν οἱ νόμοι τοῦ Κράτους ἀναφέρονται εἰς γνωστὸν δόγμα ἢ θρησκεύμα ἐν Ἑλλάδι, εἰς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ ὁποῖου ἀναθέτουν κρατικὴν τινα ἀρμοδιότητα ἢ ἀποδίδουν νομικὴν τινα συνέπειαν, οὐδόλως ἀναφέρονται εἰς τι τὸ ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὸ κρύφιον καὶ μυστικόν, ἀλλὰ ἀναφέρονται εἰς τι ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὸ μὴ ἐπισήμως γνωστὸν, τὸ ταυτιζόμενον πρὸς τὸ μὴ ἀνεγνωρισμένον, δηλαδὴ πρὸς μίαν θρησκευτικὴν ὄντοτητα, τὴν ὁποῖαν τὸ Κράτος δὲν ἔκρινεν ἐνδιαφέρουσαν ἢ ἀξίαν ὅπως συνεργασθῇ μετ' αὐτῆς. Ἐπομένως, ἔχομεν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τὸ γνωστὸν ἢ συνεργαζόμενον δυνάμει νομικῆς ἐπιταγῆς μετὰ τοῦ Κράτους θρησκεύμα ἢ δόγμα, καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον πᾶν ἄλλο θρησκεύμα ἢ δόγμα (κοινωνικῶς ἢ ἐπιστημονικῶς γνωστὸν ἢ ἄγνωστον ἀδιάφορον), μετὰ τοῦ ὁποῖου τὸ Κράτος δὲν συνεργάζεται ἐπισήμως, ἤτοι τὸ ὁποῖον δὲν τυγχάνει ἐπισήμως γνωστὸν εἰς τούτο.

Οἱ πάντες βεβαίως, ἐπαναλαμβάνεται, τυγχάνουν ἐλεύθεροι νὰ πιστεύουν εἰς ὅ,τι θέλουν. Ἀλλὰ τὸ Κράτος δὲν ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ἐπικαλουμένας ὑπ' αὐτῶν ιδιότητας ἐκ μόνου τοῦ λόγου ὅτι τὰ δόγματα τῆς θρησκείας, ἐκ τῆς ὁποίας ἰσχυρίζονται οὗτοι ὅτι κέκτηνται ταύτας, δὲν εἶναι κρύφια. Ἀντιθέτως μάλιστα, ὡς ἀνάγκη σημειοῦται κίνδυνος παραπληρώσεως, τὸ Κράτος ἔχει δικαίωμα νὰ διαφωτίσῃ καὶ προστατεύσῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ ἀπὸ τῆς λύμης τοιούτων ψευδοϊερέων, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ μὴ συνεργασθῇ μετὰ παλαιῶν ἢ καινοφανῶν θρησκευτικῶν ὄντοτήτων, περὶ τῶν ὁποίων κρίνει ὅτι δὲν συντείνουν εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν εὐρυθμίαν.

3. Κατὰ τὴν αὐτὴν λογικὴν, διὰ τὸν ἰσχυριζόμενον ὅτι εἶναι ὀρθόδοξος (γνήσιος ἢ μὴ) τότε μόνον τὸ Κράτος ἀναγνωρίζει τούτον ὡς τοιοῦτον, ὅταν οὗτος εὐρίσκειται ἐν πνευματικῇ, κανονικῇ καὶ ἐκκλησιολογικῇ κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἄλλως γίνεται ἀπλῶς ἀνεκτὴ ἢ θρησκευτικὴ αὐτοῦ ἰδιορρυθμία, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν περίπτωση ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ Κράτους ὡς ὀρθόδοξος, ἀλλ' ὡς τι, ἀνεκτὸν μὲν, διάφορον δὲ τοῦ ὀρθόδοξου' δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ τοιοῦτος μόνον σχισματικὸς καὶ οὐχὶ αἰρετικὸς. Τὴν διάκρισιν ὁμως ταύτην δὲν προβλέπει ὁ νόμος, ὅστις διακρίνει τοὺς εὐρισκομένους ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ

Οικουμενικού Πατριαρχείου, τούς Ὁρθοδόξους, καὶ τούς μὴ εὐρισκομένους ἐν κοινωνία μετ' αὐτοῦ, ὡς τι τὸ διάφορον. Τῶν τελευταίων αἱ θρησκευτικαὶ ἱεροτελεστία δὲν δύνανται νὰ ἔχουν νομικὴν ὑπόστασιν ὡς ἱεροτελεστία ὀρθοδόξου θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ καί, ἐν ἀντιθέτῳ περιπτώσει, ἐὰν δηλαδὴ θεωρηθοῦν ὅτι κέκτηνται τοιαύτην ὑπόστασιν, αὕτη βεβαίως θὰ εἶναι τῶν θρησκευτικῶν ἱεροτελεστιῶν μιᾶς ἐτέρας θρησκευτικῆς ὄντοτητος, ἢ ὅποια, πρὸς ἀναγνώρισιν ὑπὸ τοῦ Κράτους, δεόν πρῶτον νὰ μὴ οἰκειοποιῆται τὸν τίτλον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ὁρθοδόξου, ἀφοῦ διὰ τὸ Κράτος μία μόνον Ὁρθοδοξία ὑπάρχει, ἢ κοινωνοῦσα μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ δεῦτερον, νὰ ἔχη ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τινος νομίμου διαδικασίας ὡς νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου. Ἐὰν πᾶς τις ἠδύνατο νὰ ἐμφανίζεται αὐτοβούλως εἰς τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους καὶ νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι κληρικὸς ἢ ἐπίσκοπος, κεκτημένος τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν καὶ κανονικὴν χειροτονίαν, καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἐπιβληθῆ αὐτῷ ποινὴ καθαιρέσεως, τὰ δὲ ὄργανα ταῦτα ὑπεχρεοῦντο νὰ δεχθοῦν τὴν δήλωσιν ταύτην, θὰ εὐρίσκετο τὸ Κράτος πρὸ μιᾶς ἀνωμάλου καταστάσεως ἀνασφαλείας δικαίου καὶ ἀρρυθμίας κοινωνικῆς.

4. Διὰ ταῦτα πάντα, ὅταν πρόκειται δι' ἀπλὴν θρησκευτικὴν ἐκδήλωσιν, διὰ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀπόλυτον θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, κάθε πίστις, κάθε ἄποψις, ἀκόμη καὶ πᾶς θρησκευτικὸς παραλογισμὸς τυγχάνει ἀνεκτὸς καὶ ἡ λατρεία ἐπιτρέπεται ἀκωλύτως ὅταν ὅμως πρόκειται περὶ προσδόσεως ἀστικῶν συνεπειῶν εἰς θρησκευτικὰς τελετουργίας τοιούτων σχισματικῶν ὄντοτήτων, τὸ Κράτος οὐδεμίαν ἔχει ὑποχρέωσιν ἀναγνώρισεως τοῦ νομικοῦ κύρους αὐτῶν, οὔτε τοποθετήσεως ὑπὲρ ἢ κατὰ. Ἄπλως καὶ μόνον θεωρεῖ τὰς ἐν λόγῳ ἱεροτελεστίας ὡς προερχομένας ὑπὸ μὴ ἀνεγνωρισμένων θρησκευτικῶν ὄντοτήτων, καὶ παραπέμπει τὰ μέλη αὐτῶν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν καταχώρισιν τῶν ληξιαρχικῶν γεγονότων, καὶ δὴ τοῦ γάμου αὐτῶν, εἰς τὰς ἐξασφαλιζούσας τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ μὴ θρησκευτικοῦ γάμου διατάξεις. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀνοματοδοσίαν, ὡς ἐλέχθη ἤδη, αὕτη ἔχει πλέον διαχωρισθῆ τοῦ μυστηρίου τῆς βαπτίσεως καὶ κατὰ τὸν νόμον δίδεται ὑπὸ τῶν γονέων διὰ δηλώσεως πρὸς τὸν ληξίαρχον, ὥστε ὅταν ἔχη προηγηθῆ βάπτισις ὑπὸ μὴ ἀνεγνωρι-

σμένου θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ ἢ ὀνοματοδοσία καταχωρεῖται ὄχι ἐπὶ τῆ βάσει τῆς δηλώσεως ἢ συγκεκριμένης πράξεως αὐτοῦ, ἀνεργοῦ νομικῶς, ἀλλ' ἐπὶ τῆ βάσει τῆς αὐτοβούλου δηλώσεως τῶν γονέων.

5. Διευκρινεῖται ἀκόμη, ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει, ὅτι ὁ γάμος εἶναι, κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον, σύμβασις, ἣτις ἐνδιαφέρει τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 21, παράγρ. 1, τοῦ Συντάγματος. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ νομοθέτης ἔκρινεν, ὅτι ἡ συναίνεσις τῶν εἰς γάμον συνερχομένων πρέπει νὰ δηλῶται πανηγυρικῶς, ὡς ἀποδέκτην δὲ τῆς πανηγυρικῆς ταύτης δηλώσεως ὥρισε πρόσωπον, τὸ ὅποιον συνεργάζεται μετὰ τῆς Πολιτείας, ἣτις γνωρίζει, ἐγκρίνει καὶ ἐντέλλεται τοῦτο. Τὸ πρόσωπον τοῦτο εἶναι ἢ ὁ Δήμαρχος ἢ ὁ Θρησκευτικὸς Λειτουργός, ὄχι βεβαίως ὁ οἰοσδήποτε ἐμφανίζεται ὡς τοιοῦτος (θρησκευτικὸς λειτουργός), ἀλλὰ ὁ κανονικός, ὁ ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ τῆς ἐπισημοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Ἄλλως θὰ ἠδύνατο πᾶς τις δηλῶν ὅτι εἶναι θρησκευτικὸς λειτουργός νὰ καθίσταται νόμιμος ἀποδέκτης τῶν περὶ συνάψεως γάμου δηλώσεων τῶν συζύγων καὶ οὕτω θὰ κατερρακοῦτο ὄχι μόνον ἡ Κανονικὴ καὶ Ἐκκλησιολογικὴ παράδοσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αὕτη αὕτη ἢ ἀσφάλεια τοῦ κανονικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου καὶ θὰ ἐδημιουργοῦντο μύρια ὄσα προβλήματα. Πρὸς ἀποφυγὴν ἀκριβῶς πάντων τῶν ἀνωτέρω καὶ πολλῶν ἄλλων, πρέπει νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς Ἑλληνικῆς Νομοθεσίας μόνος ἀρμόδιος ἵνα βεβαιώσῃ τὴν περὶ γάμου δήλωσιν βουλήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων εἶναι μόνον ὁ κανονικός θρησκευτικὸς λειτουργός, ὁ γνωστός καὶ ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐπισημως, καὶ οὐχὶ ὁ οἰοσδήποτε ἐμφανίζεται ἢ καὶ τυγχάνει θρησκευτικὸς λειτουργός θρησκείας τινός, τῆς ιδιότητος αὐτοῦ ταύτης οὐδέποτε δυναμένης, κατὰ τὰ κρατοῦντα, ἵνα ἀναγνωρισθῆ ἐπισημως, ἐὰν μὴ ἔχη θεσμοθετηθῆ ἢ κατὰ τὸ Σύνταγμα κρατικὴ ἐποπτεία ἐπὶ τῆς Θρησκείας αὐτοῦ ἢ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ.

6. Συναφῶς ἀναφέρεται, ὅτι ἐπισημῶς ἀνεγνωρισμένοι τυγχάνουν οἱ νομίμως διωρισμένοι ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας λειτουργοὶ τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας, ἐκτὸς δ' αὐτῆς οἱ μετὰ τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας εὐρισκόμενοι εἰς ἐκκλησιολογικὴν καὶ κα-

νονικήν κοινωνίαν, ὡς καὶ οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ τῶν μεγάλων θρησκειῶν καὶ δογμάτων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀναγνωρισθῆ ὡς νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου· οὐχὶ ὁμως καὶ οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν μικροομάδων, τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων δὲν ὑφίσταται κρατικὴ ἀναγνώρισις. Οἱ ὁπαδοὶ τούτων δηλώνουν τὴν πρὸς γάμον συναίνεσιν αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ κοσμικοῦ λειτουργοῦ, διότι ὁ θρησκευτικὸς λειτουργὸς αὐτῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι τυγχάνει, ὅταν πρόκειται περὶ σχισματικοῦ παλαισημερολογίτου, ἀντικανονικός, καὶ οἰκειοποιεῖται ἀπλῶς τὸ ὄνομα τοῦ Ὁρθοδόξου, δὲν ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ Κράτους ὡς δυνάμενος νὰ δέχεται ἐγκύρως τοιαύτας δηλώσεις. Ἡ τοιαύτη πρακτικὴ χαρακτηρίζεται ἴσως ὑπὸ τινῶν ὡς ἀντίθετος πρὸς τὴν ἰσότητά πάντων τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Ἑλληνικῆς καταγωγῆς πολιτῶν· ὁμως τὸ Κράτος δὲν εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ἀναθέσῃ εἰς ὅλους ἀδιακρίτως τοὺς ἰσχυριζομένους καὶ οἰκειοποιουμένους τὸ ὄνομα τοῦ θρησκευτικοῦ Λειτουργοῦ τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα, ἀφοῦ δὲν ἐλέγχει — καὶ δὲν δύναται — τὴν τήρησιν ὠρισμένων ἐλαχίστων ἀπαιτούμενων στοιχείων καὶ προϋποθέσεων πρὸς ἀπόκτησιν ὑπ' αὐτῶν τῆς ἐν λόγῳ ιδιότητος. Ἡ πρακτικὴ αὕτη ἐπίσης οὐδόλως ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ἐπικαλουμένην θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, καθότι οἱ εἰρημένοι Παλαισημερολογίται καὶ Σχισματικοὶ δύνανται ἐλευθέρως νὰ τελέσουν θρησκευτικὴν τελετὴν γάμου πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θρησκευτικῆς ἀνάγκης τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν, οὐδόλως ἀναγνωρίζεται ὁμως αὕτη ὡς ἰσόκυρος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς τὰς ὑπὸ κανονικῶν καὶ ἀνεγνωρισμένων πολιτειακῶς θρησκευτικῶν λειτουργῶν τελουμένας. Τὸ ἀντίθετον τυγχάνει ἀπαράδεκτον, διότι τὸ Κράτος ἐπισήμως, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 1 τοῦ Συντάγματος, δὲν ἀναγνωρίζει τοὺς Σχισματικοὺς Παλαισημερολογίτας ὡς μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πολλῶ δὲ μᾶλλον δὲν τοὺς ἀναγνωρίζει ὡς ἀσκούντας καὶ κρατικὸν λειτουργήματα, ὡς δυναμένους δηλαδὴ νὰ δέχωνται ἐπισήμως δηλώσεις μελλονύμφων περὶ συνάψεως γάμου.

7. Ἡ ἀποψις ὅτι πρέπει ἡ Πολιτεία νὰ συνεργασθῆ μετὰ πασῶν τῶν παλαισημερολογικῶν καὶ σχισματικῶν παρατάξεων συνεπάγεται τελείαν καὶ ἀνεπίτρεπτον καταρράκωσιν τοῦ κύρους τοῦ Κράτους.

Διότι, ὡς γνωστόν, τὸ ἄρθρον 13, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας προβλέπει, ὅτι «οἱ λειτουργοὶ ὄλων τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν ἐποπτεία τῆς Πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἐναντι ταύτης ὑποχρεώσεις, ὡς καὶ οἱ τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας». Ἡ Ἑλληνικὴ δὲ Πολιτεία ἔχει διὰ Νομοθετημάτων ὀρίσει τὰ ἀπαραίτητα προσόντα μορφώσεως, ἡθους, ἡλικίας καὶ πείρας τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν Κληρικῶν τῆς ἐπισήμου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ οὕτως οὐδεὶς δύναται νὰ λάβῃ τὴν ιδιότητα ταύτην ἐὰν δὲν κέκτηται τὰ προσόντα ταῦτα. Ἐπὶ πλέον, διὰ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, κ.λπ., ὡς καὶ ἄλλων Νομοθετημάτων, ἔχει θεσμοθετήσῃ (ἢ Ἑλληνικὴ Πολιτεία) ὠρισμένους κριθέντας καταλλήλους ὡς θεσμοὺς καὶ μέτρα, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ συνεχὴς ἐλεγχος ἐν προκειμένῳ, καὶ μάλιστα πρὸς ἀποκοπὴν ἐκ τοῦ σώματος τῶν καθισταμένων ἀναξίων τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ιδιότητος αὐτῶν κληρικῶν.

8. Ἐπομένως, ἐὰν τὸ Κράτος ἐπιθυμῇ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς παλαισημερολογικὰς «Συνόδους» καὶ τοὺς «Ἐπισκόπους» καὶ «κληρικούς» αὐτῶν, πρέπει νὰ θεσπίσῃ τοῦλάχιστον ἀνάλογον Συνταγματικὴν καὶ Νομικὴν ἐποπτείαν καὶ ἐπ' αὐτῶν νὰ θεσπίσῃ δὲ περαιτέρω, ὅτι ὅσοι κρίνονται ἀνάξιοι λόγῳ ἡθους ἢ ἄλλων παραπτωμάτων, καθαιροῦνται καὶ χάνουν τὴν ιδιότητα τοῦ κληρικοῦ. Σημειοῦται ἀκόμη, ὅτι διὰ νὰ καταστῇ τις «κληρικός» ἢ «ἐπίσκοπος» μιᾶς παλαισημερολογικῆς παρατάξεως θὰ πρέπει νὰ κέκτηται τὰ ἀνάλογα προσόντα, τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τῶν Νόμων διὰ τοὺς Κληρικούς καὶ Ἐπισκόπους τῆς ἐπισήμου καὶ ἀνεγνωρισμένης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κράτος, τὸ ὁποῖον σέβεται ἐαυτὸ καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιοῦν δύο μέτρα καὶ δύο σταθμὰ ἐναντι τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας· καὶ συγκεκριμένως ἐναντι μὲν τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος ἐπικρατοῦσης Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, νὰ θεσπίξῃ ἀπειραρίθμους ἐλέγχους καὶ προϋποθέσεις καὶ ρυθμίσεις, ἐναντι δὲ τῶν Παλαισημερολογικῶν καὶ ὄλων τῶν ἄλλων αἰρέσεων τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων θρησκειῶν ἢ παραθηρησκευτικῶν ὄντοτήτων, νὰ τηρῇ τελείαν ἀδιαφορίαν καὶ νὰ καθιστᾷ ταύτας ἀσυδότες, ἐπιτρέπον ἀνελέγκτους δραστηριότητας, δι' ὧν

ύπονομεύεται αυτή αυτή ή υπόστασις αυτού· διότι περί τούτου ακριβώς εν τῇ οὐσίᾳ πρόκειται.

9. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, σεβόμενον τὸ Σύνταγμα αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ τελετουργικὴν ἰσχὺν οὔτε εἰς τὰς πράξεις τῶν Παλαισημερολογιτῶν, οὔτε εἰς τὰς πράξεις οἰασδήποτε ἐτέρας Θρησκείας, ἐὰν προηγουμένως δὲν νομοθετήσῃ τὰ τῆς ὀργανώσεως καὶ ἐποπτείας τῶν ἰδίων καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῶν κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς ὅσα ἔχει νομοθετήσει διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν Θρησκείαν. Ἄλλως, καθίσταται ταπεινὸς ἐκτελεστής τῆς θελήσεως παντὸς αὐθαιρετοῦντος, ὅστις θὰ *αὐτοτιτλοφορῆται θρησκευτικὸς λειτουργὸς* μιᾶς θρησκείας, ἀφοῦ τὸ Κράτος δὲν θὰ δύναται νὰ ἐποπτεύῃ τούτον βάσει νενομοθετημένης διαδικασίας, ὡς ἐποπτεύει τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐπικρατούσης Θρησκείας καὶ ὡς κατὰ τὸ Σύνταγμα αὐτοῦ ὑποχρεοῦται νὰ πράττῃ καὶ διὰ τοὺς λειτουργοὺς πάσης ἄλλης.

Ἐὰν τὸ Κράτος δὲν ἐποπτεύῃ τὴν κτῆσιν καὶ ἀπώλειαν τῆς ιδιότητος τοῦ θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ θρησκείας τινός, κατὰ τρόπον παρεμφερῆ πρὸς τὴν ἐπόπτευσιν τῶν λειτουργῶν τῆς ἐπικρατούσης Θρησκείας, δὲν δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ὡς φορέα τῆς ιδιότητος ταύτης ὡς πρὸς τὰς μετὰ τοῦ Δημοσίου σχέσεις αὐτοῦ. Ὡς ιδιώτης, βεβαίως, τυγχάνει ἐλεύθερος νὰ θρησκευῇ ὡς βούλεται.

Οὐδεὶς λόγος γίνεταί δηλαδὴ ἐν προκειμένῳ διὰ τὸ αὐστηρῶς λατρευτικὸν μέρος ἢ διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καθ' ἑαυτὸ, ἐναντι τῶν ὁποίων τὸ Σύνταγμα ἀναγνωρίζει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ λατρεία δὲν προσβάλλει τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὰ χρηστὰ ἤθη. Ὁ λόγος πρόκειται διὰ τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τοῦ Κράτους, ὡς οἰονεὶ πολιτειακοῦ ὄργανου, τοῦ θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ.

10. Ἐπειδὴ οἱ συνταγματολόγοι, ἐξετάζοντες ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τὸ θέμα, ἰσχυρίζονται ὅτι γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἢ μὴ ἔχουσα κρύφια δόγματα, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι διαδικασία ἀναγνωρίσεως θρησκείων, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς θέσεως ταύτης ἐννοιο ἀστικολόγοι ἰσχυρίζονται ἀβασανίστως ὅτι πάσης γνωστῆς, ἤτοι κατ' αὐτοὺς ἀπλῶς κοινωνικῶς γνωστῆς θρησκείας, οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ δύναται νὰ τελέσουν γάμον, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 1367 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ὡς ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Νόμου

1250/1982, παρατίθενται κατωτέρω αἱ νομικαὶ διατάξεις διὰ τῶν ὁποίων «ἀναγνωρίζονται» τὰ κυριώτερα Θρησκευτάματα ἐν Ἑλλάδι, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐμφανίζεται ὀρθότερος ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου 1371 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ὁμιλῶν περὶ θρησκευτάματος ἢ δόγματος «ἀνεγνωρισμένου» ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, παρὰ ὁ τοῦ νέου ἄρθρου 1367, ὅστις ὁμιλεῖ μόνον περὶ γνωστοῦ ἀπλῶς. Αἱ διατάξεις αὗται εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

α) Ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ τῆς Ἑλλάδος, ὡς Αὐτοκέφαλος, ἀναγνωρίζονται διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Συντάγματος 1975/1986 καὶ τοῦ Νόμου 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

β) Ἡ ἡμιαυτόνομος Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Κρήτης διὰ τοῦ Νόμου 4149/1961 περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς ἐν Κρήτῃ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

γ) Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς ἰδρύθη ὡς Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Νόμου 1461/1918, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀντικανονικότητος τῆς τοιαύτης ἐνεργείας, καὶ ἐπηρεασμένη ἢ κανονικὴ ὑπαγωγή αὐτῆς ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου τῆς 17ης Μαΐου 1922.

δ) Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία διὰ τοῦ Γ' Πρωτοκόλλου τῆς 3.2.1830 περὶ τῶν τοῦ Καθολικοῦ Δόγματος κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν Νόμον Φ Ε/1860 περὶ ὀρκωδοσίας τῶν Ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν Κληρικῶν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

ε) Ἡ Μουσουλμανικὴ Θρησκεία διὰ τοῦ Νόμου 2345/1920 καὶ τῆς συναφοῦς Νομοθεσίας.

ς) Ἡ Ἰσραηλιτικὴ Θρησκεία διὰ τοῦ Νόμου 2456/1920 περὶ Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων καὶ τῆς συναφοῦς ἐκτεταμένης νομοθεσίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀξιωματικὸς ὁ περὶ μισθοδοσίας τοῦ Ἀρχιεραβίνου καὶ τῶν Ραβίνων ἀναγκαστικὸς νόμος 433/1945 καὶ αἱ περὶ γάμον Ἰσραηλιτῶν διατάξεις τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 1929/1946 καὶ αἱ περὶ γαμικῶν συμφώνων αὐτῶν διατάξεις τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 23/26.2.1926.

ζ) Τὸ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησιαστικὸν Καθεστῶς διὰ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 1062/1949, τοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος 1812/14.3.1955, τοῦ Νόμου 3615/1928 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀπὸ 4ης Σεπτεμβρίου 1928 Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Πράξιν καὶ τὴν συναφεῖ Νομοθεσίαν.
(Συνεχίζεται)

Η ΕΝΘΡΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ κ. ΠΕΤΡΟΥ Ζ'*

Ἡ ἐνθρόνιση στὸ Κάιρο

Μὲ ιδιαίτερη λαμπρότητα πραγματοποιήθηκε στὸ Κάιρο, τῆ δεύτερη ἔδρα τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἔμεναν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Πατριάρχες μετὰ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση ὡς καὶ τὸν 19ο αἰώνα, ἡ ἐνθρόνιση τοῦ νέου Πατριάρχη κ. Πέτρου κατὰ τὴν τελεσθεῖσα στίς 16 Μαΐου Θ. Λειτουργία στὸν Καθεδρικὸ Πατριαρχικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὸ Χαμζάουι. Ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Ἐπίσκοπος Πενταπόλεως ὁ θαυματουργὸς ὑπηρετήσε ὡς Πατριαρχι-

Τοῦ κ. Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ

Δ/ντῆ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀλήθειας»
καὶ τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἀρχ/πῆς Ἀθηνῶν

κὸς Ἐπίτροπος, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατριάρχης Πέτρος ὡς Ἐπίσκοπος Βαβυλώνος καὶ Π. Ἐπίτροπος. Παρέστησαν Ἀρχιερεῖς καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι, ἐκπρόσωποι τῶν ἐκκλησιαστικῶν, κοινοτικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν ἀρχῶν, Ἕλληνες καὶ Ἀραβες Ὁρθόδοξοι, ποὺ κατέκλυσαν τὸν Ἱ. Ναό. Ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου τὸν Μακαριώτατο προσφώνησε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ζιμπάμπουε κ. Χρυσόστομος μὲ τὰ ἑξῆς λόγια:

Μακαριώτατε Πάπα καὶ Πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ. Πέτρε.

“Τοιοῦτος ἔπρεπεν ἡμῖν Ἀρχιερεὺς”. Τοῦτον τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐνθυμοῦμαι τὴν στιγμήν ταύτην τὴν ἐπίσημον καὶ μεγάλην, ὅτε, δοκιμασίᾳ κλήρου καὶ λαοῦ, ψήφοις δὲ κανονικαῖς τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐξελέγης Ποιμενάρχης καὶ οἰακοστρόφος τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας. Τὸν λόγον τοῦτον ἐπαναλαμβάνουν καὶ σήμερον ὁ κλῆρος καὶ ὁ περιούσιος τοῦ Θεοῦ λαὸς βλέπων Σε ἐπὶ τὸν ἐπίξηλον Θρόνον τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τὸν κοσμηθέντα, ἐν τῇ μαρτυρικῇ πορείᾳ Αὐτοῦ, ὑπὸ μεγάλων μορφῶν Πατριαρχῶν, Ἁγίων, μαρτύρων καὶ ὁσίων.

Ὁ κλῆρός Σου καὶ ὁ λαός Σου Σε περιβάλλουν μετὰ πολλῆς τῆς ἀγάπης, ἐν στερορᾷ τῇ πε-

ποιθήσει, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ Σου, εὔρον νέον Ποιμένα καὶ ἄξιον ἐργάτην ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἰδοὺ, σήμερον “ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡμᾶς συνήγαγεν” εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τῆς Νειλοχώρας, ἵνα μετάσχωμεν εἰς τὴν ἐνθρόνισίν Σου, ἐν πληθούσῃ Ἐκκλησίᾳ. Ἐἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον”.

Ἡ ἀνάδειξις Σου εἰς Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς, ἡ ἀνύψωσις Σου εἰς Ποιμενάρχην “ἐν καθέδρᾳ” Ἀποστολικῆ καὶ ἱστορικῆ δὲν ἦτο ἔργον ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ “οὕτως εὐδοκήσαντος”. Ἡ χάρις Του ἐπῆλθεν ἐπὶ Σε καὶ ἡ δύναμις Του ἐπεσκίασέ Σε, ὥστε νὰ ἀνέλθης τὰς ὑψηλὰς βαθμίδας τοῦ Παλαιφάτου καὶ Ἀποστολικοῦ Θρόνου τῆς Μεγάλης Πόλεως Ἀλεξανδρείας, τοῦ ὁποῦ τὰ βάρη ἐστησεν ὁ Ἐνδοξος Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος.

Τοῦτον τὸν Περίβλεπτον Θρόνον ἀνέβης νέος τῇ ἡλικίᾳ, “οὕτως ἔδοξε τῷ Κυρίῳ, καὶ οὕτω καὶ ἐγένετο”.

Πολλοὶ βλέποντες τὸ ὕψος τοῦ Θρόνου Σου, ἐδειλίασαν, ἐφοβήθησαν καί, ἀνθρωπίνως σκεπτόμενοι, ἐπεκαλέσθησαν τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας Σου. Δὲν ἐσκέφθησαν, ὅμως, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πνοὴν τοῦ Παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ Πνεύματος καὶ δὲν ἐνεθυμήθησαν τὸν τῆς Γραφῆς λόγον, ὅτι: “οὐ τὸ πολυχρόνιον” τοὺς ἀξίους ἀναδεικνύει “οὐδὲ ἀριθμῶ ἐτῶν μεμέτρηται” ὁ “ἄριστος τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὁ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρητημένος”.

Τὴν θέσιν Βενιαμὴν κατεῖχες μέχρι πρότινων ἡμερῶν, μετὰ τῶν ἀδελφῶν Σου Ἀρχιερέων τοῦ Θρόνου. Κατ’ αὐτὰς Ἰωσήφ πάγκαλος ἀνεδείχθη. Ἀνερμήνευτοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ βουλαὶ τοῦ Κυρίου.

“Μηδεὶς Σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω...” (Τιμ. Α’ 4.22), διότι Σε προητοίμασεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ὥραν ταύτην, ἐν πολλῇ δοκιμασίᾳ, ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ. Ἐπὶ τὰ χαμηλὰ δουλεύσας ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα ἐκλήθης, ὡς πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος.

Ἡ κλήσις Σου ἐπὶ τὴν Καθέδραν ταύτην τὴν ἐπίξηλον, ὡς φωνὴ Θεοῦ ἐλήφθη, φωνὴ ὡς ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. Εὐέλπιδες οἱ ὄραματισμοὶ μας διὰ τὸ πρόσωπόν Σου. Εἰς Σε, μετὰ Θεόν, τὰς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 391 τοῦ ὑπ’ ἀρ. 8 τεύχους.

ἐλπίδας τοῦ Θεοῦ ἔχομεν. Ἐπὶ Σὲ αἰροῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ τε Ἀλεξάνδρεια καὶ τὸ Κάϊρον, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ Ἀφρικανικὸς χώρος, ὁ χώρος τῆς κανονικῆς πνευματικῆς Σου δικαιοδοσίας. Ἀπὸ Σὲ ἀναμένει τὴν δόσιν τοῦ μάνα ἐν τῇ ἐρήμῳ τῶν καιρῶν μας. Ὁ λόγος τῆς παρηγορίας καὶ ἡ ἐπίθεσις οἴνου καὶ ἐλαίου ἐπὶ τὰς πληγὰς τοῦ δυναστευομένου ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ἀνθρώπου, ἰδικόν Σου ἔργον ἐν πρώτοις εἶναι. Ἡ λειτουργία τοῦ Θυσιαστηρίου καὶ ἡ ἐν ἀγωνία προσευχή, διαρκῆς Σου ἐντρύφησις. Ἀνελὼν Σεαυτὸν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου Σου, θέλεις σωθῆ καὶ αὐτὸ θέλεις σῶσθ.

Οἱ "καιροὶ οὐ μενετοί". Ἄρξον τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰεροῦ ἔργου. Δεῦρο νῦν "ἐν πνευματικοῖς δρεπάνοις", ὡς δόκιμος ἐργάτης τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦτον τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἴδε, ὅτι αἱ ἄρουραι αὐτῆς "λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν". Καταφανεῖς προβάλλουσι αἱ ποικίλης φύσεως ἀνάγκαι, τῆς μερίμνης Σου δεόμεναι. Πολὺς ὁ θερισμὸς καὶ ὀλίγοι οἱ ἐργάται.

Τὸ ποιμνίον Σου, λοιπόν, πρόσεχε. Ἐντεινον τὴν ἀκοήν Σου εἰς τοῦ θεοῦ Ἀποστόλου τὸ παράγγελμα "πρόσεχε σεαυτῷ καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετό σε ἐπίσκοπον, ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος".

Τῆς Πατριαρχίας Σου ὁ δρόμος θὰ εἶναι τραχὺς καὶ τὸ ἔργον Σου δύσκολον. Γολγοθᾶν θὰ ἀνέλθης, δι' αὐτὸ "περιζῶσαι τὴν ρομφαίαν Σου ἐπὶ τὸν μηρόν Σου". Ὅπλισε Σεαυτὸν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ πρὸ πάντων τῆς ἀγάπης. "Νῆφε ἐν πᾶσι", κατὰ τὸν Ἀποστολικὸν λόγον, κακοπάθησον, ἔργον ποιήσον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν Σου πληροφόρησον. Μὴ φοβηθῆς νὰ ἀνοίξης νέας ὁδοὺς εἰς τὴν πορείαν τοῦ Θεοῦ Σου. Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐκβαλε ἐκ τοῦ ἀμπελώνος καὶ ἀγρυπνος ἔστω Σοι ἡ προσοχή καὶ μέριμνα εἰς τὴν πνευματικὴν, θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ποιμνίου Σου προκοπήν, καθοδηγῶν τοῦτο εἰς πνευματικὸν λειμῶνα χλόης καὶ νομᾶς σωτηρίους, ἔτοιμος δὲ πάντοτε κατὰ τὸ τοῦ καλοῦ ποιμένου παράδειγμα, ἵνα θύσης τὴν ψυχὴν Σου ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Μακαριώτατε.

Εἰς τὸν δύσκολον ἀγῶνά Σου μὴ λιποψυχήσης, "ἀλλ' ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου", καὶ μετὰ θάρρους χώρει εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα. Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί Σου καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ συν-

εργάται Σου, πορευόμεθα μετὰ Σοῦ καὶ τὸν ῥόλον τοῦ Κυρηναίου προθύμως θὰ ἀναλάβωμεν.

Κέλευσον, Δέσποτα Ἄγιε, πάντας ἡμᾶς. Λάλει εἰς τὰς καρδίας μας λόγον ἀγαθὸν καὶ τῆς φωνῆς Σου ἀκούσωμεν.

Ἔσο βέβαιος, τίμιε Πάτερ καὶ Δέσποτα, ὅτι οὐδέποτε ἀπολείπομέν Σε ὡς "κάλαιον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον". Θὰ Σὲ στηριζώμεν, ὄση ἡμῖν δύναμις, καὶ θὰ Σὲ συνοδεύουν ὄλων ἡμῶν αἱ προσευχαί. Παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον, μήποτε προσκόψης πρὸς λίθον τὸν πόδα Σου, μήποτε ἄρη ἀπὸ Σοῦ τὸ μέγα Του ἔλεος, ἀλλὰ καταδιώξῃ Σε πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς Σου.

Μακαριώτατε.

Ὀλίγοι καὶ πτωχοὶ οἱ λόγοι μου, περισσεύμα, ὅμως, τῆς σκιρτώσης καρδίας μου εἶναι, καὶ ἀγωνίας καρπὸς διὰ τὴν πορείαν τοῦ Πατριαρχείου ἡμῶν.

Καὶ τώρα, τὰ συναισθήματα διερμηνεύων τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κλήρου, ὅλη ψυχῇ συγχαίρομέν Σε, ἐπὶ τῇ κλήσει ταύτῃ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ ἀπὸ κέντρου καρδίας προσαγορεύομεν ἀσμένως "ἔντεινε καὶ κατευοδοῦ καὶ Πατριάρχευε".

Ἡ Α.Θ.Μ. ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ. Πέτρος ἐξεφώνησε τὸν παρακάτω βαρυσήμαντο λόγο:

Δόξα τῷ Ἁγίῳ Θεῷ τῷ ἐν Τριάδι προσκυνουμένῳ, τῷ ἀξιώσαντι καὶ ὀδηγήσαντί με εἰς τὴν ὥραν ταύτην. Τῷ καταστήσαντί με, τῇ συμμετοχῇ μὲν κλήρου καὶ λαοῦ, ψήφοις δὲ κανονικαῖς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Ἡμῶν Συνόδου, Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς καὶ διάδοχον τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Βαρεῖαι αἱ εὐθύναι καὶ δυσβάστακτον τὸ βᾶρος τὸ ὁποῖον ἐπωμίσθην εἰς δυσκόλους καὶ χαλεποὺς καιροὺς κατὰ τοὺς ὁποίους παλαίει ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀγωνίζεται ἔναντι τῶν δυνάμεων τοῦ σκοτοῦ διὰ νὰ μεταλαμπαδεύσῃ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἀληθείας Του. Δὲν πτοοῦμεθα ὅμως, διότι ἐλπίδα καὶ στηριγμὸς ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς ὁλος εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καλοῦ ἀγῶνος, ἡ ἐκ Τάφου ἀνατεῖλασα Χάρις, ἡ Ἀνάστασις τοῦ Θεανθρώπου. Τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἠκολούθησαν οἱ προκάτοχοι Ἡμῶν, ἄχρι καὶ τοῦ μακαριστοῦ Παρθενίου. Ἠγωνίσθησαν καὶ ἐκράτησαν ἄσβεστον τὴν φλόγα τῆς πίστεως, ἀκόμη καὶ ὅταν

μόνοι, μονώτατοι κάποτε, ἐλειτούργουν εἰς τὴν ἐφέστιον Μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα. Πατριάρχαι δούλων ἄλλοτε, μετήρχοντο τὸ πᾶν διὰ τὰ ἐλευθερώσουν καὶ ἐξαγοράσουν σωματικὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων των.

Οὐδεὶς δικαιούται νὰ λησμονῇ τὰς περιστάσεις αὐτάς. Ἡμεῖς δὲ ἔτι περισσότερον, Ἅγιοι Ἀδελφοὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερὲ Κλήρε, δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας μας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὰς στενωποὺς τῆς Ἀλεξανδρείας ἢ τοῦ Καΐρου ἢ τῆς ὑπολοίπου Ἀφρικῆς, χωρὶς τὸ ἰδικόν μας μαρτύριον. Ἐξάλλου ἡ μόνη ὑπόσχεσις τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μας ἦτο τὸ ἐπ' ἐλπίδι Ἀναστάσεως ἱερὸν Μαρτύριον, ὅταν μᾶς ἐκάλει διὰ τῶν λόγων "ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι". Τὸ Ἅγιον Ποτήριον τῶν Ἱερῶν καὶ τῶν Ὁσίων ἐπὶ τοῦ στήθους φέροντες καὶ χλευασθῆναι ἔχωμεν καὶ ραπισθῆναι καὶ θανεῖν ἐν τέλει διὰ τὴν ὁμολογίαν.

Ὁ δεῦτερος θρόνος τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, μᾶς ἐτίμησεν καὶ μᾶς ἐκάλεσεν ὡς ἀξιους συνεχιστὰς τῆς μεγάλης του ἱστορίας, ἀναμένοντας ὅτι θὰ δικαιώσωμεν τὰς προσδοκίας Του διὰ μίαν ἀναβίωσιν καὶ ἀναδημιουργίαν. Ἀναμένει ἀπὸ ἡμᾶς νὰ καλλιεργήσωμεν τὰ ἐκ τῆς φύσεως προσόντα μας διὰ τὰς φιλοτιμίας καὶ φιλεργίας καὶ νὰ φανώμεν ἀξιοὶ διὰ μίαν δαυιλή καρποφορίαν. Ἀναμένει νὰ εἴμεθα ἀπλοὶ καὶ ἀπέριττοι, ταπεινοὶ καὶ παραδοσιακοὶ εἰς τὸ φρόνημα, ἀνώτεροι τῶν υλικῶν, σταθεροὶ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν καὶ διὰ μὲν τοῖς εὐπειθέσι νὰ γινώμεθα στηριγμοὶ καὶ βακτηρία, τοῖς δὲ ἀπειθέσι, μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νουθεσίαν, ράβδος δυνάμεως ἐπιστηπτικῆ, διὰ νὰ διαφυλάξωμεν τὸ ποίμνιον ἀπὸ τοὺς βαρεῖς λύκους.

Ἡ ζωὴ τοῦ Πατριαρχείου μας δὲν ἀφήνει ἄλλα περιθώρια κινήσεων, διότι ἡ δισχιστικὴ ἱστορία του τὴν "πράξιν εὗρεν εἰς θεωρίας ἐπίβασιν". Ἐχει παγιωθεῖ ὁ τρόπος τῆς προσφορᾶς μας εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ζωὴν καὶ Ἐκκλησιαστικὴν παρουσίαν διὰ τῶν Ἁγίων Πατριαρχῶν, τῶν Μαρτύρων, τῶν Ἀσκητῶν καὶ τῶν Ὁμολογητῶν. Ὁ Πάνταινος, ὁ Κλήμης, ὁ Ὠριγένης, οἱ Ἅγιοι Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος, ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη, ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος, ἡ Ὁσία Μαρία ἢ Αἰγυπτία, ἀλλὰ καὶ οἱ μύριοι ὅσοι ἄλλοι μονα-

χοί, ἀσκηταὶ καὶ ὁμολογηταὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐκράτησαν πιστῶς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ μετέφεραν τὸ μήνυμα τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἕως τῆς σήμερον.

Ἀδελφοί μου πεφιλημένοι,

Μὲ βαθεῖαν τὴν γνώσιν ὅτι ἡ διακονία μας δὲν εἶναι κατάκτησις ἀξιωματῶν, ἀλλὰ λειτουργικὴ διακονία σαγηνεύουσα ψυχὰς εἰς σωτηρίαν, εἶναι ἐπιτακτικὴ σήμερον, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, ἡ συστράτευσις ὄλων ἡμῶν, κλήρου καὶ λαοῦ, ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ καθοδήγησιν τοῦ Πατριαρχείου διὰ νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς νομὰς σωτηρίους. Ἡ ὥρα τῆς ἀνατάσεως καὶ τῆς Ἀναστάσεως διὰ τὸν Θρόνον μας ἦλθεν. Μηδεὶς δειλιάτω. Οἱ πάντες ἄς προσφέρωμεν τὸ δυνατόν εἰς τὴν νέαν ἀναγεννητικὴν πορείαν. Ἡ παρουσία τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον πρέπει νὰ εἶναι δυναμικὴ, αἰσθητὴ, δημιουργικὴ καὶ ἐπαξία τῶν ἱστορικῶν τῆς καταβολῶν. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ ἀνεξιχνίαστοι βουλαὶ Του θέλουσιν, τὴν ἰδίαν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν θρηνοῦμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν περιφανῶν ἐπισκοπῶν καὶ μεγαλωνύμων Κοινοτήτων εἰς τὴν κοιτίδα μας, τὴν ἰδίαν ταύτην στιγμήν λέγω, νὰ ἐορτάζωμεν καὶ νὰ πανηγυρίζωμεν διὰ τὴν δημιουργίαν νέων τοιούτων εἰς τὴν ὑπόλοιπον ἐπικράτειαν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Θρόνου μας. Ἐδῶ νὰ μᾶς στηρίξῃ καὶ διατηρῇ ἡ ἱστορία καὶ αἱ μνήμαι καὶ ἀλλαχοῦ νὰ μᾶς ἀρδεύῃ καὶ νὰ μᾶς αὐξάνῃ τὸ καινὸν τῆς ἀμπέλου Του γέννημα.

Ἡ πορεία τῆς Ἱεραποστολῆς μας θὰ συνεχισθῇ καὶ θὰ ἐνταθῇ. Ἡ παρουσία τοῦ Πατριαρχείου μας πρέπει νὰ γίνῃ ἐντονωτέρα. Ἡ ἀνέγερσις ναῶν, σχολείων καὶ πνευματικῶν κέντρων ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ στοιχειώδους ἐκπαίδευσως καὶ ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως εἰς τὸ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐνδεὲς πληρωμα τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἐκ τῶν ἀμέσων προτεραιοτήτων μας. Πρὸς τοῦτο κατ' ἀρχὰς θὰ συνεργασθῶμεν μὲ τοὺς ὁμογενεῖς Ἑλληνας τῆς Ἀφρικῆς, τὴν μικρὰν αὐτὴν ζύμην ἢ ὁποία μέλλει ὅλον τὸ φῦραμα ζυμῶσαι.

Ἡ συνεργασία μας μὲ ὅλας τὰς κοινότητας τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἀραβοφώνων καὶ τῶν Ἀφρικανῶν θὰ εἶναι συνεχῆς καὶ ἀπρόσκοπος, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὰς τοιαύτας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Καΐρου. Ὁ Πατριάρχης τοὺς

πάντας θὰ ἀναμένῃ καὶ οὐδένα θὰ ἀποπέμψῃ καὶ θὰ ἀπελπίσῃ. Ἡ ἀγάπη μου πρὸς ὄλους θὰ εἶναι ἀστείρευτος καὶ ἡ ἴδια, μεριζομένη μόνον κατὰ τὴν διάθεσιν ἑνὸς ἐκάστου ἐξ ὑμῶν.

Αἱ ἐγκαταστάσεις τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑδρας μας καὶ τῆς ἐν Καίρῳ Πατριαρχικῆς Ἐπιτροπείας, εἶναι ὄλως ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον νὰ ἀνακαινισθοῦν καὶ νὰ ἐπεκταθοῦν διὰ νὰ καλυφθοῦν αἱ ζωτικαὶ ἀνάγκαι λειτουργίας των. Ἡ κεντρικὴ διοίκησις τοῦ Θρόνου καὶ αἱ λοιπαὶ ὑπηρεσίαι πρέπει νὰ στεγάζωνται εἰς χώρους ἀνταξίους τοῦ θεομοῦ, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς Παραδόσεώς Του. Μέλημά μας ἐπίσης εἶναι ἡ ἴδρυσις καὶ λειτουργία εἰς τὸ Πατριαρχικὸν Μέγαρον, τοῦ ἱστορικοῦ Μουσείου Ἀλεξανδρινοῦ Πολιτισμοῦ. Ἡ Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ λειτουργήσῃ εἰς νέας βάσεις. Νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς αὐτὴν τὰ ὅσα διεσώθησαν χειρόγραφα καὶ αἱ περίπου πέντε χιλιάδες ἔντυποι παλαιαὶ ἐκδόσεις καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ προβληθοῦν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς νέας τεχνολογίας διὰ νὰ γίνουσι γνωστοὶ οἱ θησαυροὶ, οἱ ὁποῖοι μὲ πολλοὺς κόπους καὶ μόχθους διεσώθησαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἱστορικοὶ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ μας πρέπει νὰ ἀναπαλαιωθοῦν καὶ νὰ συντηρηθοῦν, διὰ νὰ συνεχίσουν νὰ παραμένουν ἄσβεστοι αἱ φλόγαι τῶν κανδηλῶν τῆς Πίστεως.

Ἡ ἐπ' ἀνδρωσις τοῦ Πατριαρχείου μας καὶ ἡ στελέχωσις Του μὲ νέους κατηρημένους κληρικούς τόσο ἐπὶ ἐπίπεδον κεντρικῆς διοικήσεως ὅσον καὶ εἰς ἐπίπεδον Μητροπόλεων καὶ περιφερειακῶν Ὑπηρεσιῶν, θὰ εἶναι διαρκῆς μέριμνά μας. Χρειαζόμεθα κληρικούς ἀξιόους τῆς κλήσεως καὶ τοῦ ὀνόματος, διαφόρων ειδικοτήτων. Αἱ ἀνάγκαι τῆς Ἀφρικῆς οὐδὲν παραθεωροῦν καὶ οὐδένα ἀποροῦν. Καὶ ὁ θεολόγος καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς καὶ ὁ ἰατρός, ἀλλὰ καὶ ὁ γεωπόνος καὶ ὁ προγραμματιστὴς ἔχει καὶ θὰ εὕρῃ τὴν θέσιν του. Τὰ πάντα καὶ οἱ πάντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν Ἑθνῶν, τῆς διαδόσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἀπευθύνομεν σήμερον προσκλητήριον ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀνὰ τὸν κόσμον Ὀρθοδόξους καὶ καλοῦμεν εἰς βοήθειαν πάντα δυνάμενον. Τὸ εὐαγγέλιον δὲν εἶναι λόγος κενὸς περιεχομένου ἀλλὰ καινὸς ἐν πάσιν καὶ πράξις ζωῆς. Αὐτὸ ὀρίζουν αἱ ἀκατάλυτοι ἀρχαὶ Του. Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖται...

Ἡ ἰδικὴ μας πορεία, θὰ εἶναι πορεία μαρτυ-

ρίας Χριστοῦ, πορεία ἀγάπης πρὸς τὸν Ἄνθρωπον τὸν πλασθέντα κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, πορεία ἀδελφοσύνης πρὸς τὰ ἀνὰ τὸν κόσμον Πατριαρχεῖα καὶ τὰς Ἐκκλησίας. Κατασπαζόμεθα ἐν φιλήματι ἀγίῳ ὄλους τοὺς ἀδελφούς Ὀρθοδόξους Πατριάρχας καὶ Προκαθημένους τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ δι' αὐτῶν τὸ πᾶν ποίμνιον τῆς Μητρὸς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ Ὀρθοδοξία ἔχει ἀνάγκη τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγίου Πνεύματος διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ διαδραματίσῃ τὸν καθοριστικὸν Τῆς ρόλον εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, ἀνατελούσης τῆς τρίτης μετὰ Χριστὸν χιλιετίας. Ἐχει ἀνάγκη ἐνότητος ἐν Χριστῷ, καὶ θυσίας, πέραν ἀπὸ κάθε ἀνθρωπίνην σκοπιμότητα καὶ ἐγωισμόν. Οἱ πάντες, δοῦλοι ἠλεημένοι Θεοῦ Παντοκράτορος ὑπάρχομεν. Ὡς τῷ Κυρίῳ δοκεῖ, οὕτω καὶ γίνεταί. Ἄγιον καὶ προσκυνητὸν ἄς εἶναι τὸ θέλημά Του πάντοτε.

Τὸ κατ' ἐμέ, οὔτε ἀπὸ τὸ ὡσαννὰ τῆς σήμερον παραρροῦ οὔτε ἀπὸ τὴν πληθὺν τῶν ἱκετῶν τῆς αὐρίου ὑπεραίρομαι. Προσεύχομαι εἰς τὸν Ἄγιον Θεόν, διὰ πρεσβειῶν τῆς Παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, τοῦ ἐπ' ἐσχάτων διαλάμπαντος ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νεκταρίου Πενταπόλεως καὶ πάντων τῶν ἁγίων, νὰ μοὶ ἐξαποστείλῃ βοήθειαν ἐξ Ἁγίου, σοφίαν, σύνεσιν, φρόνησιν καὶ εὐβουλίαν, διὰ νὰ δυνηθῶ ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐλογίᾳ νὰ τελειώσω τὸ ἔργον ὅπερ ἀνέλαβον καὶ παραδώσω τὴν παρακαταθήκην ἀκεραίαν ὡς καὶ παρέλαβον.

Τέλος, ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω θερμότερα πάντα ὑμᾶς διὰ τὴν σημερινὴν παρουσίαν σας ἐδῶ εἰς τὸν Πάνσεπτον Ναὸν τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυματουργοῦ. Παρουσίαν λαμπρὰν καὶ ἐξόχως τιμητικὴν δι' ἐμὲ καὶ τὸν Ἀποστολικὸν Θρόνον τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Σᾶς χαίρω καὶ σᾶς ἀσπάζομαι ἐν Κυρίῳ καὶ εὐχομαι ἵνα "τὰ ἐλέη τοῦ Μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἴη μετὰ πάντων Ὑμῶν". Ἀμήν.

Νέος Π. Ἐπίτροπος στὸ Καίρο

Ἀπὸ τίς πρώτες μέριμνες τοῦ νέου Πατριαρχῆ ὑπῆρξε ἡ στελέχωση τῆς Π. Ἐπιτροπείας Καίρου, ποὺ καλυπτόταν ὡς τώρα ἀπὸ τὸν Καθηγούμενο τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Παλαιῦ Καίρου Θεοφ. Ἐπίσκοπο Βαβυλώνος κ.

Πορφύριο. Ἐτσι, μετὰ πρότασή του, ἡ Ἱ. Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου ἐξέλεξε Ἐπίσκοπο Νιτρίας τὸν κ. Ἰωάννη Ζαχαρίου, τὸν ὁποῖο καὶ χειροτόνησε στὸ Κάιρο στὶς 16 Μαρτίου γιὰ τὴν πλήρωση τῆς θέσεως αὐτῆς. Ἡ Α.Θ.Μ. τὸν προσφώνησε κατὰ τὴ χειροτονία του μὲ τὰ ἀκόλουθα:

Θεοφιλέστατε ἐψηφισμένε Ἐπίσκοπε Νιτρίας Ἰωάννη,

Ἡ χαρὰ μου εἶναι μεγάλη τὴ στιγμή τούτη κατὰ τὴν ὁποῖαν προβαίνω εἰς τὴν εἰς Ἐπίσκοπον χειροτονίαν σου, τὴν πρώτην μου ὡς Πατριάρχου.

Σὲ γνωρίζω πολὺ καλά. Ὁ σύνδεσμος τῆς ἀποστολικῆς ἀγάπης ποὺ μᾶς συνδέει ξεκίνησε ἀρκετὰ χρόνια πρὶν. Χαλκεύθηκε δὲ τὴν ἐποχὴν ποὺ ὑπηρετοῦσα ὡς Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος ἐδῶ εἰς τὸ Κάιρον, καὶ σὺ ὡς προϊστάμενος τοῦ Καθεδρικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ὡς στενός μου συνεργάτης εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ἐπιτροπείας.

Ὑπηρετήσεις μὲ ζήλο καὶ αὐταπάρνηση. Καὶ ἐνῶ σοῦ ἦταν δυνατὸν νὰ εὐδοκμήσης καὶ νὰ ἐξελιχθῆς σὲ κλίματα ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἐσὺ προτίμησες νὰ φέρῃς γενναίως τὸν βαρὺ χειμῶνα τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας. Νὰ ὁμως ποὺ ἡ Ἀνοιξη ἀνέτειλε καὶ οἱ πρῶτες τῆς ἀκτίνες ἔφεραν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα τῆς προαγωγῆς σου. Αὐτὸ ἦταν τὸ θέλημα τοῦ Πανάγαθου Θεοῦ.

Ἀπὸ τῆς σήμερον ἀνοίγεται ἐμπρός σου νέο στάδιον ἀγώνων. Τὰ ἐπισκοπικά σου καθήκοντα, καὶ οἱ αὐξημένες εὐθύνες τοῦ ἐν Κάιρῳ Πατριαρχικοῦ μου Ἐπιτρόπου, τὰ ὁποῖα ἀναλαμβάνεις, θὰ σοῦ δεῖξουν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὅτι μορεῖς νὰ θυσιαστής γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπακοή στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Πατριαρχεῖο μας καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Ἐλπίζω καὶ πιστεύω ὅτι θὰ φανῆς ἄξιος τῆς κλήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ ἐπαληθεύσῃς τίς προσδοκίαις τοῦ Θεοῦ.

Ἐντείνε, ἀδελφέ, καὶ κατευοδοῦ καὶ ἀρχιεράτευε ἐνεκεν ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ ὁδηγήση σε θαυμαστός ἡ Δεξιὰ τοῦ Πανοικτίρμονος καὶ Παναγὰθου Θεοῦ. Ἀμήν.

Κατόπιν ὁ Θεοφ. κ. Ἰωάννης ἐξεφώνησε τὸν ἐξῆς λόγο:

Δοξάζω Σε, Δέσποτα Φιλάνθρωπε, προαιώ-

νιε Βασιλεῦ, Παντοκράτωρ Κύριε, Δημιουργε τοῦ παντός.

Δοξάζω Σε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ Μονογενὲς καὶ ἀγαπητέ, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων γεγονὼς ἄνθρωπος.

Δοξάζω Σε, Πνεῦμα Πανάγιον, Κύριον, Ζωοποιόν, τὸ συγκροτοῦν τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας.

Δοξάζω Σε, Παναγία Τριάς ὁ Θεός, καὶ ἐκ μέσης καρδίας ἀπείρους ἀναπέμπω εὐχαριστίας, διὰ τὴν ἁγίαν ὥραν ταύτην καὶ τὴν τοῦ Παναγίου καὶ Τριαδικοῦ Θεοῦ χάριν τὴν ἐπισκεπτομένην τὴν ζωὴν μου.

Παρακαλῶ καὶ ἱκετεύω, Πανάγαθε Κύριε, ἡ πηγὴ πάσης ἀγαθότητος καὶ δωρεᾶς, εὐλόγησον τὴν διακονίαν Σου ταύτην, τὴν ὁποῖαν ἐπωμίζονται οἱ ἀσθενεῖς ὡμοὶ μου καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν καλεῖται νὰ ὑπηρετήσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μου.

Ἀτενίζω, Κύριε, τὸ ὕψος καὶ τὸ βάρος τῆς διακονίας Σου ταύτης, διακονίας τοῦ λαοῦ Σου, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ Τίμιον Αὐτοῦ Αἷμα ἐξέχεε καὶ τὸν ἀτιμον τοῦ Σταυροῦ θάνατον κατεδέξατο καὶ δειλιῶ· "Πτωχός εἰμι καὶ πένης, ὁ Θεὸς βοήθησόν μοι" (Ψαλμ. 69,6).

Δέομαί Σου Κύριε, Φιλάνθρωπε, "δὸς χάριν εἰς τὴν διακονίαν Σου ταύτην, ὡς ἔδωκας Μωσσεὶ τῷ θεράποντί Σου καὶ Σαμουὴλ τῷ ἡγαπημένῳ Σου καὶ Ἰωάννη τῷ ἐκλεκτῷ Σου» (α' εὐχὴ Εὐχελαίου).

"Τὸ στόμα μου τῆς Σῆς αἰνέσεως πλήρωσον, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξον πρὸς δοξολογίαν τοῦ Ὀνόματός Σου, τὰς χεῖρας μου ἔκτεινον πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν Σου, τοὺς πόδας μου πρὸς τὸν δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου Σου κατεύθυνον, πάντα τὰ μέλη μου καὶ τὴν διάνοιαν τῇ Σῇ κατασφαλιζόμενος χάριτι" (στ' εὐχὴ Εὐχελαίου).

Μακαριώτατε, Πάτερ καὶ Δέσποτα, Σεπτὲ Πάπα καὶ Πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ.κ. Πέτρε, κανονικὴ διάδοχε τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, τὰ χεῖλη μου ἀδυνατοῦν νὰ ἐκφράσουν τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πλημμυρίζεται ὀλόκληρος ἡ ὑπαρξίς μου.

Ἁγία, Μακαριώτατε, ἡ ὥρα αὕτη, ἡ ὥρα τῆς ἐπελεύσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον "τὰ ἀσθενῆ θεραπεύει καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῖ". Ἁγία καὶ φρικτὴ, διότι "οὐδεὶς ἄξιος ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι" ἁγία καὶ θαυμαστή, διότι "τὰ

μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός” (Α΄ Κορ. 1,27), διότι τὸ τίμιο χέρι Σας, Μακαριώτατε, μεταδίδει εἰς ἐμὲ τὸν ἀνάξιον δούλον τοῦ Θεοῦ, τὴν Χάριν τοῦ τρίτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης. Ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς καρδίας μου, θὰ εἶναι διαρκής.

Ἀναμνησκομαι, Μακαριώτατε, τὴν μακρὰν πορείαν, ἣ ὁποία ἤρχισε πρὸ ἔνδεκα ἐτῶν. Ἐνθυμοῦμαι τὴν ἀφιξίν μου εἰς τὴν πόλιν ταύτην, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ἐσεῖς μὲ ὑπεδέχθητε, τότε, Μακαριώτατε, μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν νεανικὸν δυναμισμὸν τῶν ὁραματισμῶν Σας, Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος, τότε, τοῦ Μακαριστοῦ Πατριάρχου Κυροῦ Νικολάου τοῦ ΣΤ΄, τὸν ὁποῖον ἡ καρδιά μου διαρκῶς θὰ εὐγνωμονῆ, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην καὶ ἀγαθότητά του.

Καὶ ἤρχισεν ἡ πορεία, Μακαριώτατε, ἐν μέσῳ καταιγίδων καὶ νηνεμιῶν, ἀπογοητεύσεων καὶ πικριῶν, χαρᾶς καὶ εὐλογιῶν, πτώσεων καὶ ἀναστάσεων, πάντοτε, ὅμως, μὲ τὴν ἐνδόμυχον εὐχὴν “ἐλέησόν με ὁ Θεός, ἐλέησόν με” ὅτι ἐπί Σοι πέποιθεν ἡ ψυχὴ μου καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερυγῶν Σου ἐλπῶ” (Ψαλμ. 56,1). Συμπαραστάτης καὶ φιλάδελφος συνοδοιπόρος τῆς πορείας μου Ἐσεῖς.

Μακαριώτατε,

“τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου ἢ τίς σύμβουλος Αὐτοῦ ἐγένετο;” (Ρωμ. 11,34), “ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα Αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ Αὐτοῦ” (Ρωμ. 11,33). Τίς ἤμποροῦσε νὰ προείπῃ, ὅτι εἰς τὸ μέλλον τῆς ἡ πορεία αὕτη θὰ ἐπεσφραγίζετο ἀπὸ Ἐσᾶς; Ὅτι τὸ τίμιο χέρι Σας, θὰ συνεπλήρωνε τὴν ἱερωσύνην μου, διὰ τῆς τρίτης χειροτονίας; Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε.

Ἐπιθυμῶ νὰ Σᾶς διαβεβαιώσω, Μακαριώτατε, ὅτι ἡ ἀγάπη, ἡ ἀφοσίωσις καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μου θὰ εἶναι διαρκεῖς, πρὸς τὸ Σεπτὸ πρόσωπό Σας, τὸ προσφιλέστατο εἰς ἐμέ. Σᾶς ὑπόσχομαι, ὅτι θὰ προσπαθῶ εἰς ὅλην τὴν πορείαν τῆς νέας διακονίας μου, νὰ ἐργάζομαι μὲ σοβαρότητα καὶ κατὰ Χριστὸν συνείδηση, διὰ τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου καὶ διὰ τὸ ἅγιον θέλημα Του.

Εὐχαριστῶ θερμὰ, τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ζιμπάμπουε κ. Χρυσόστομον, ἀγαπητὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφό, καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους ἀγίους Ἀρχιερεῖς, διὰ τὴν συμμετοχὴν τους εἰς τὸ μεγάλο τοῦτο Μυστήριον.

Ἐνθυμοῦμαι, Σεβασμιώτατε, ὅταν συνητηθήμεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πατριαρχικῆς Ἐπιτροπείας Καΐρου, ἐσεῖς τότε ὡς Ἐπίσκοπος Νικολόλεως καὶ ἐγὼ ὡς Μοναχὸς τῆς Ἱεράς Μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ. Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος ἦτο ὁ μετέπειτα Λεοντοπόλεως ἀείμνητος Κυρὸς Ἰωακείμ Μπαλασάκης. Τότε αὐθόρμητα μὲ προσκαλέσατε, νὰ ἔλθω εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Ἦτο ἓνα μῆνυμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον τότε δὲν ἀντελήφθη.

Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Κυρήνης κ. Θεόδωρον, ἀγαπητὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν καὶ συμφοιτητὴ μου, κατὰ τὴν περίοδο τῶν σπουδῶν μας εἰς τὴν Ἀνωτέραν Ἱερατικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν.

Εὐχαριστῶ τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς μου κληρικούς, διὰ τὴν ἀγάπην τους.

Μνημονεύω μὲ βαθύτατο σεβασμὸ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀοιδίμων Πατριαρχῶν Νικολάου τοῦ ΣΤ΄ καὶ Παρθενίου τοῦ Γ΄, τῶν ἀειμνήστων Μητροπολιτῶν Πηλουσίου Κυροῦ Βαρνάβα Φωταρᾶ, Λεοντοπόλεως Κυροῦ Ἰωακείμ Μπαλασάκη καὶ Πειραιῶς Κυροῦ Χρυσόστομου Ταβλαδωράκη.

Τοῦ Σχολάρχου καὶ Διδασκάλου μου Ἀρχιμ. Μαξίμου Δασκαλάκη καὶ τοῦ πνευματικοῦ μου πατρὸς Ἱερέως Βασιλείου Παπανίκου, οἱ ὁποῖοι ἐκτίσαν τὴν ψυχὴν μου.

Μνημονεύω μὲ σεβασμὸ τοῦ πατρὸς μου Δημητρίου τὸ ὄνομα, μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ ψυχὴ του παρίσταται τὴν ὥρα ταύτην ἐνταῦθα.

Μὲ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην καὶ σεβασμὸν, εὐχαριστῶ τὴν σεβαστὴν μου μητέρα, διότι εἰς ἐκείνην ὀφείλω τὰ σπουδαῖα τῆς πίστεως πρῶτα διδάγματα καὶ τὰ βασικὰ τῆς ζωῆς μελετήματα.

Ἀφήνω τὴν καρδιά μου, νὰ ἐκφράσῃ τὴν πλήμμουρα τῶν εὐχαριστιῶν, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης μου, πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἁγίας ταύτης τοῦ Χριστοῦ τοπικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ὅλους τοὺς Ὁρθοδόξους χριστιανούς, τοὺς ἀγαπητούς μου ἀδελφούς καὶ ἀδελφές ἐν Χριστῷ.

Σᾶς διαβεβαιῶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι σᾶς ἀγάπησα καὶ σᾶς ἀγαπῶ. Σᾶς ὑπηρετήσα πάντοτε εἰλικρινά, μὲ γνώμονα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ ἀγάπη καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, θὰ συνεχίσω καὶ εἰς τὸ μέλλον, νὰ σᾶς ὑπηρετῶ.

(Συνεχίζεται)

**ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

**Στόχοι και αρχές ύλοποίησης
του Ε.Π. «Καταπολέμηση του Άποκλεισμού
από την Άγορά Έργασίας» Β' ΚΠΣ 1994-1999***

β. Όσον αφορά στην αποκλείουσα κοινωνία:

• Προώθηση της ισότητας των ευκαιριών, της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής σύγκλισης.

Ό αποκλεισμός από την αγορά εργασίας διχοτομεί όχι μόνον τον οικονομικώς ενεργό πληθυσμό, αλλά κατ' έπέκταση και όλόκληρη την κοινωνία ανάμεσα στους εύνοημένους εργαζόμενους και τους στερημένους από την δυνατότητα πρόσβασης στο κοινωνικό αγαθό της έργα-

Του κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ Κ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

σίας, απειλώντας σημαντικά την κοινωνική συνοχή. Το Ε.Π. σε συνδυασμό και με τα ένισχυόμενα από την Κοινότητα διαρθρωτικά προγράμματα, με τα όποια πρέπει να βρίσκεται σε συνεργασία, άποσκοπεί στην προαγωγή της κοινωνικής συνοχής σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

• Καταπολέμηση των διακρίσεων και προαγωγή της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Το Ε.Π. στοχεύει στην έμπρακτη εκδήλωση της κοινωνικής αλληλεγγύης. Πέραν από την διευκόλυνση της επαγγελματικής αποκατάστασης των ατόμων που αποκλείονται από την αγορά εργασίας, επιδιώκεται ή καλλιέργεια και διαμόρφωση μιās κοινωνικής συνείδησης άπληλαγμένης από άρνητικά στερεότυπα και διακρίσεις.

γ. Όσον αφορά στην εργοδοσία, δημόσια και ιδιωτική:

• Ένθάρρυνση της δημιουργίας θέσεων άπασχόλησης.

Καταπολέμηση του άποκλεισμού από την αγορά εργασίας σημαίνει: ένταξή τους στην τυπική αγορά εργασίας και επαγγελματική τους άποκατάσταση. Αυτό προϋποθέτει άφενός μεν

εκπαιδεύσεις αντίστοιχες προς τις σημερινές και μελλοντικές άπαιτήσεις της αγοράς εργασίας, σύνδεση δηλαδή της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, άφετέρου δέ και διάθεση της εργοδοσίας να άπασχολήσει τα καταρτιζόμενα άτομα. Η δημόσια εργοδοσία μπορεί να λύσει το πρόβλημα θεσμικώς και να φροντίσει για την άπασχόληση των καταρτιζομένων σε περιφερειακά και τοπικά προγράμματα, που χρηματοδοτούνται από την Κοινότητα στα πλαίσια του Δευτέρου Κοινοτικού Προγράμματος Στήριξης. Για την ιδιωτική εργοδοσία προβλέπονται έπιδοτήσεις για την άπασχόληση, ενώ έργο των συνοδευτικών ύπηρεσιών που προβλέπει το Ε.Π. είναι να βοηθήσει τους εργοδότες να ξεπεράσουν τις προκαταλήψεις τους σε σχέση με όρισμένες τουλάχιστον κατηγορίες άποκλεισμένων και να τους πείσει για τις παραγωγικές τους δυνατότητες. Έπίσης είναι σημαντικό να έπισημάνει στους εργοδότες ότι ή άπασχόληση θα πρέπει να διαρκεί και πέραν από τον χρόνο έπιδοτήσης, όπως έπίσης και ότι το νόημα της έπιδοτήσης δέν είναι βεβαίως ή προσφορά πληρωμένου άνειδίκευτου ύπηρετικού προσωπικού για την έπιχείρησή τους.

Στο Ε.Π. αναφέρεται ως τελευταίος στόχος ή μείωση των δημοσιονομικών έλλειμμάτων. Ό στόχος αυτός δέν άποτελεί βεβαίως άμεσο στόχο του Ε.Π. Προσετέθη όμως σκοπίμως: Συνήθως τα κράτη είναι άπρόθυμα να καταβάλουν την άπαιτούμενη συμβολή για την ύλοποίηση κοινωνικών προγραμμάτων. Το παράδειγμα του «Φτώχεια 3» είναι άρκετά εύγλωττο: Όχι μόνον παρέλειψε το Κράτος να καταβάλει τα ύπεσχημένα με την ύπογραφή του Έπουργού Έθνικής Οικονομίας, αλλά και έμπόδισε όλους τους έξαρτώμενους από το δημόσιο λογιστικό οργανισμό να έκπληρώσουν τις οικονομικές ύποχρεώσεις τους προς το πρόγραμμα. Ό νόμος που θα επέτρεπε την συμμετοχή δημοσίων οργανισμών στο «Φτώχεια 3» τρεις φορές καταψη-

* Συνέχεια εκ της σελ. 396 του ύπ' άρ. 8 τεύχους.

φίσηκε στην Βουλή, και όταν την τέταρτη φορά ψηφίσθηκε, τὸ πρόγραμμα εἶχε λήξει ἀπὸ διετίας. Ἡ ἀναφορὰ λοιπὸν τοῦ στόχου μείωσης τῶν δημοσιονομικῶν ἐλλειμμάτων ἀποτελεῖ μὴ ἔμμεση ὑπόδειξη πρὸς τοὺς κρατοῦντες τὸ «γλωσσόκομον», ὅτι ἡ καταβολὴ τοῦ 15% τοῦ κόστους τοῦ προγράμματος ἀπὸ ἐθνικοὺς πόρους εἶναι κέρδος. Διότι ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση τῶν ἀποκλεισμένων ἀτόμων δὲν θὰ ἀπαλλάξει μόνον τοὺς ὀργανισμοὺς κοινωνικῆς προνοίας ἀπὸ τὴν ἐπιβάρυνση καταβολῆς ἐπιδομάτων, ἀλλὰ θὰ αὐξήσει καὶ τοὺς πόρους τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν, συμβάλλοντας ἔτσι διπλᾶ στὴν μείωση τῶν δημοσιονομικῶν ἐλλειμμάτων.

2.3. Οἱ Προτεραιότητες τοῦ Ε.Π.

Τὸ Ε.Π. συγκροτεῖται ἀπὸ πέντε Ὑποπρογράμματα. Τὰ τρία πρῶτα εἶναι θεματικὰ καὶ ὀρίζονται ἀπὸ τὶς ὁμάδες στόχου τους. Τὸ τέταρτο καὶ τὸ πέμπτο εἶναι ὀριζόντια καὶ συνεργοῦν μὲ τὰ τρία θεματικὰ, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι περιλαμβάνουν κοινὲς ὑποδομές, ὑπηρεσίες καὶ λειτουργικὲς ἐνέργειες ποὺ ἐξυπηρετοῦν τὴν πλειοψηφία τῶν χρηστῶν τοῦ Ε.Π.

Γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν Ὁμάδων Στόχων ἐλήφθησαν ὑπόψη:

- οἱ διαθέσιμες γνώσεις καὶ ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ ἄλλων κοινοτικῶν πρωτοβουλιῶν καὶ εἰδικευμένων κοινοτικῶν προγραμμάτων στὴν Ἑλλάδα, ἰδιαίτερα δὲ τοῦ Προγράμματος «Φτώχεια 3», στελέχη τοῦ ὁποίου συμμετείχαν στὴν σύνταξη τοῦ Ε.Π.

- οἱ ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν δραστηριότητα Μὴ Κυβερνητικῶν Ὁργανώσεων μὲ διάφορες ὁμάδες ἀποκλεισμένων, ὅπως δὲ ἰδιαίτερος οἱ ἐμπειρίες τοῦ Κέντρου Συμπαραστάσεως Παλιννοστοῦντων Μεταναστῶν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ Ὑποπρόγραμμα 2 ποὺ ἀφορᾶ στοὺς Μετανάστες - Παλιννοστοῦντες - Πρόσφυγες. Στελέχη καὶ τοῦ ΚΣΠΜ συμμετείχαν στὴ σύνταξη τοῦ Ε.Π.

- ὀρισμένα κριτήρια καθορισμοῦ προτεραιοτήτων.

Οἱ παραπάνω ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν κοινοτικῶν προγραμμάτων καὶ τὴ δράση τῶν ΜΚΟ διδάσκουν ὅτι ἡ ἔλλειψη εὐκαιριῶν πρόσβασης στὴν τυπικὴ ἀγορὰ ἐργασίας εἶναι ἀποτέλεσμα μεταξὺ ἄλλων καὶ τῶν παρακάτω συνθηκῶν καὶ παραγόντων:

α. Ἐλλειψη βασικῶν ἐπαγγελματικῶν προσ-

όντων καὶ δεξιοτήτων λόγω ἀνεπαρκoῦς ἔνταξης στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα·

β. στέρση ἢ μείωση φυσικῶν προσόντων καὶ ἄλλων δεξιοτήτων λόγω κακῆς σωματικῆς ἢ ψυχικῆς ὑγείας ἢ νοητικῆς μειονεξίας·

γ. ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ ἀναντιστοιχία ἀνάμεσα στὴν προσφορὰ καὶ ζήτηση στὴν ἀγορὰ ἐργασίας·

δ. στέρση τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, π.χ. λόγω ἐγκλεισμοῦ σὲ σωφρονιστικὰ ἰδρύματα·

ε. ἐξάρτηση ἀπὸ οὐσίες·

στ. κοινωνικὸς στιγματισμὸς·

ζ. παραδοσιακὲς διακρίσεις καὶ στερεοτυπικὲς προκαταλήψεις, ἰδίως λόγω πολιτιστικῶν, γλωσσικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδιαιοτητῶν·

η. ἔλλειψη ἀπρόσκοπτης ἐπικοινωνίας μὲ τὸ εὐρύτερο περιβάλλον καὶ ἄγνοια τῶν θεσμῶν ποὺ ἐνημερῶνουν γιὰ τὶς συνθήκες στὴν ἀγορὰ ἐργασίας καὶ συμβάλλουν στὴν κατανομὴ τῶν διαθέσιμων θέσεων.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες αὐτὲς γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ὁμάδων στόχου τοῦ Ε.Π. ἐλήφθησαν ὑπόψη καὶ τὰ ἀκόλουθα κριτήρια:

(i) Τὸ στατιστικὸ τους μέγεθος, μὲ βάση τὰ, προσεγγιστικὰ καὶ μερικὰ, διαθέσιμα στατιστικὰ στοιχεῖα. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀναφέρονται στὰ Ὑποπρογράμματα, μὲ τὴν ἐπιφύλαξη τῆς διασταύρωσής τους μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῶν σχετικῶν ἐρευνῶν, ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὸ Ε.Π. καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχαν πραγματοποιηθεῖ ἐντὸς τοῦ 1994, δὲν ἔχουν ὅμως μέχρι στιγμῆς ἀρχίσει.

(ii) Τὴν ἔνταση καὶ τὸν βαθμὸ ἀποκλεισμοῦ τους, μὲ βάση τὶς ἐμπειρίες ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες διαθέσιμες ἔγκυρες ἐρευνες καὶ μελέτες, τὰ ἐφαρμοσθέντα μέχρι τὸ 1992 πιλοτικὰ προγράμματα καὶ πρωτοβουλίες τῆς Κοινότητος, καθὼς καὶ τὶς πληροφορίες ἀπὸ ἀρμόδιους φορεῖς.

(iii) Ἡ διαπιστωμένη ἐλλιπὴς καὶ ἀποσπασματικὴ κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τους ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε ὑφιστάμενα μέτρα κοινωνικῆς πολιτικῆς.

(iv) Ἡ ὑπαρξη καταλλήλων φορῶν ποὺ διαθέτουν ἐμπειρία ἐργασίας μὲ τὶς διάφορες ὁμάδες κοινωνικῶς ἀποκλεισμένων καὶ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ὑλοποίηση προγράμματος.

Μὲ βάση τὶς ἐμπειρίες αὐτὲς καθορίσθηκαν οἱ ἑξῆς Ὁμάδες Στόχου, πρὸς τὶς ὁποῖες καὶ ἀπευθύνεται τὸ Ε.Π.

- Ἄτομα μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες ποὺ προκύ-

πουν από σωματικές, ψυχικές ή νοητικές μειονεξίες ή ασθένειες

- Παλινοστούντες - Μετανάστες - Πρόσφυγες και ιδίως:

- Έλληνες παλινοστούντες, μετανάστες ή πρόσφυγες [Έλληνοπόντιοι της Ρωσίας, Βορειοηπειρώτες, μετανάστες και παλινοστούντες από τη Δυτική Ευρώπη, πολιτικοί πρόσφυγες, όμογενείς από υπερπόντιες και άλλες χώρες].

- Άλλοδαποί πρόσφυγες

- Νόμιμοι μετανάστες από τρίτες χώρες

- φυλακισμένοι ή προσφάτως αποφυλακισμένοι καθώς και ανήλικοι παραβάτες

- άτομα εξηρημένα από ουσίες άτομα που βρίσκονται σε διαδικασία απέξαρτησης καθώς και άτομα που έχουν ολοκληρώσει τη διαδικασία απέξαρτησης

- άρχηγοί μονογονικών οικογενειών, ιδίως γυναίκες

- διαβιούντες σε γεωγραφικώς απομακρυσμένες όρεινες ή νησιωτικές περιοχές

- άτομα με γλωσσικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες (Τσιγγάνοι, Πομάκοι κ.λπ.).

Λόγω του μεγάλου μεγέθους των ομάδων και κατηγοριών των αποκλεισμένων που έντάσσονται στα τρία πρώτα Υποπρογράμματα και των περιορισμένων πόρων του Ε.Π., ή έπιλογή των προσώπων, τα όποια θα έπωφεληθούν από τις υπηρεσίες του, απαιτεί την εφαρμογή ένδοομαδικών κριτηρίων. Στρατηγική έπιλογή του Ε.Π. είναι να κατευθύνει έπιλεκτικά τους πόρους σε όσους έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη από τις υπηρεσίες του.

Ίδιαίτερα λαμβάνονται υπόψη στοιχεία που άντανανκλούν τις διαστάσεις και τον βαθμό αποκλεισμού των ομάδων στόχου από την άγορά εργασίας. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται:

- Η κατάσταση της άπασχόλησης

(μακροχρόνια άνεργοι, άπασχολούμενοι στην άτυπη άγορά εργασίας, έτεροαπασχολούμενοι σε εργασίες πολύ κατώτερες των μορφωτικών και επαγγελματικών προσόντων τους κ.λπ).

- Η Είσοδηματική κατάσταση

(διαβιούντες σε κατάσταση ένδειας ή άμεσα άπειλούμενοι από ένδεια).

- Άλλες καταστάσεις που δυσχεραίνουν ιδιαίτερος την έλευθερη πρόσβαση στην άγορά εργασίας

(μεταναστευτική ή προσφυγική ιδιότητα,

«γκετοποίηση», κοινωνικός στιγματισμός, γεωγραφική και κοινωνική άπομόνωση κ.λπ.).

Τα προαναφερθέντα στοιχεία δεν αποκλείουν άλλα μέλη των ομάδων στόχου από την ένταξή τους στο πρόγραμμα, αλλά όρίζουν την προτεραιότητα εκείνων που άνταποκρίνονται και σε αυτά, και θωρακίζουν το πρόγραμμα έναντι του κινδύνου να ένταχθούν σε αυτό χρήστες που δεν συγκαταλέγονται μεταξύ εκείνων που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη.

2.4. Οί βασικές άρχές του Προγράμματος

Η καινοτομία και ή σπουδαιότητα του προγράμματος καταπολέμησης του αποκλεισμού από την άγορά εργασίας θα πρέπει να άναζητηθεί στις βασικές άρχές που το διέπουν. Οί άρχές αυτές είναι:

- Η πολυδιάστατη προσέγγιση και σφαιρική άντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και του αποκλεισμού από την άγορά εργασίας, που συνεπάγεται και πολυδιάστατη συνεκτική δράση για την άντιμετώπισή του.

- Η άνάπτυξη εταιρικών σχέσεων μεταξύ όλων των συναρμολιών και συνεμπλεκόμενων στην εφαρμογή του προγράμματος φορέων, προκειμένου να έξασφαλισθεί ή πολύπλευρη και σφαιρική παρέμβαση.

- Η προώθηση της συμμετοχής των ιδίων των άτόμων, χάριν των οποίων και με τα όποια σχεδιάζονται και εφαρμόζονται οί δράσεις. Η άρχη αυτή της συμμετοχής των χρηστών άποτελεί και το κλειδί της έπιτυχίας κάθε προγράμματος που στοχεύει στην καταπολέμηση του αποκλεισμού.

Έκτος από τις βασικές αυτές άρχές, ιδιαίτερης σημασίας για το πρόγραμμα είναι και ή εφαρμογή της μεθόδου άξιολογήσεως των προγραμμάτων, καθώς και ή άρχη της έπικουρίας, ή όποια διέπει άλλωστε όλα τα προγράμματα και γενικότερα τις σχέσεις μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών.

Θά τις έξετάσουμε με την σειρά που άνεφέρθησαν.

2.4.1. Η άρχη της σφαιρικής παρέμβασης

Χρησιμοποιώ τον όρο «σφαιρική» και όχι «πολυδιάστατη» παρέμβαση, για να προλάβω μιá ένδεχόμενη παρεξήγηση, ή όποια άπαντάται συχνά κατά την εφαρμογή κοινοτικών προγραμμάτων. Στα προγράμματα αυτά έσφαλμένως

ταυτίζεται ή πολυδιάστατη παρέμβαση με τὸ ἀπλὸ ἄθροισμα πολλῶν, παραλλήλων καὶ πολλές φορές μεταξύ τους ἀσχέτων δράσεων.

Ἡ ἀρχὴ ὅμως τῆς σφαιρικῆς ἢ πολυδιάστατης δράσης ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν διαπίστωση ὅτι ὁ κοινωνικὸς ἀποκλεισμὸς καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ἐργασίας δὲν εἶναι μονοσήμαντο καὶ μονοδιάστατο φαινόμενο. Ὁ ἀποκλεισμὸς εἶναι ἓνα πολύμορφο φαινόμενο μετὰ πολλές διαστάσεις, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές κ.λπ. Τὰ αἴτια ποὺ τὸν προκαλοῦν καὶ τὸν τρέφουν καὶ οἱ μηχανισμοὶ ποὺ τὸν ἀναπαράγουν καὶ τὸν διακωλύουν εἶναι ἐπίσης πολυσύνθετα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ τυχὸν μεμονωμένες καὶ μονόπλευρες παρεμβάσεις, π.χ. μόνον οικονομικὴ ἐνίσχυση, ἢ μόνον ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση, ἢ μόνον κοινωνικὴ συμβουλευτικὴ, εἶναι καταδικασμένες σὲ ἀναποτελεσματικότητα. Σὲ ἀναποτελεσματικότητα ὅμως καταδικάζεται καὶ τὸ ὅποιοδήποτε ἀπλὸ ἄθροισμα παρομοίων παρεμβάσεων. Αὐτὸ ποὺ χρειάζεται εἶναι μιὰ σφαιρικὴ ἀντιμετώπισή του, ποὺ σημαίνει μιὰ δέσμη μέτρων ποὺ τὰ χαρακτηρίζει ἡ ἐσωτερικὴ συνοχή, ἡ ἀλληλοσυμπλήρωση, ἡ συνέργεια καὶ ἡ ἀλληλοενδυνάμωση. Τὰ μέτρα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἀποσκοποῦν ἀπλῶς στὴν ἐπούλωση πληγῶν, τὴν ἱκανοποίησιν προφανῶν ἀναγκῶν, καὶ τὴν ἀπάλυνση τῶν συμπτωμάτων, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν καταπολέμησιν τῶν αἰτίων καὶ τὴν κατάργησιν τῶν μηχανισμῶν παραγωγῆς καὶ ἀναπαραγωγῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχει ἀποκλεισμὸς χωρὶς ἀποκλείοντες καὶ ἀποκλειομένους, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀποκλεισμὸς δὲν ἀποτελεῖ προσωπικὴ ἐπιλογή καὶ εὐχαρίστησιν τῶν ἀποκλειομένων οὔτε καὶ συντελεῖται μετὰ τὴν ἀποκλειστικὴν προσωπικὴν εὐθύνη τους, οἱ παρεμβάσεις καὶ τὰ μέτρα δὲν μπορεῖ νὰ ἀφοροῦν καὶ νὰ περιορίζονται μόνον στὰ ἀποκλειόμενα ἄτομα, ἀλλὰ ὀφείλουν νὰ ἔχουν ὡς ἀποδέκτες καὶ ὁλόκληρο τὸν κοινωνικὸ, πολιτικὸ, θεσμικὸ καὶ πολιτισμικὸ περίγυρο. Ἡ διεθνὴς ἐμπειρία διδάσκει ὅτι τὴν κύρια εὐθύνη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου τοῦ ἀποκλεισμοῦ δὲν τὴν φέρουν τὰ ἄτομα, ἀλλὰ οἱ κοινωνικοὶ θεσμοί. Κατὰ συνέπεια ἡ καταπολέμησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τότε μόνον μπορεῖ νὰ ἐλπίζει σὲ ἐπιτυχία, ὅταν οἱ παρεμβάσεις ἐπεκτείνονται καὶ στὴν μεταρρύθμιση τῶν θεσμῶν.

Τὸ πολυδιάστατο λοιπὸν δὲν ἐξασφαλίζεται μετὰ τὸ νὰ ἐντοπίσει κανεὶς ὅλα τὰ δυνατὰ προ-

βλήματα καὶ τὶς ἀνάγκες τῶν κοινωνικῶς ἀποκλειομένων [π.χ. ἀπασχόληση, ἐκπαίδευση, υγεία, κατοικία κ.λπ.] καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ προγραμματίσει δράσεις γιὰ τὴν ἀποσπασματικὴ «κατὰ τεμάχιο» καὶ «κατὰ ἀνάγκη» ἱκανοποίησίν τους. Τὸ πολυδιάστατο προσαπαιτεῖ τὴν σφαιρικὴν προσπέλασιν καὶ τὴν σφαιρικὴν ἀντιμετώπισιν τόσο τῶν προσωπικῶν ἀναγκῶν τοῦ κάθε ἀποκλειομένου, ὅσον ὅμως καὶ τῶν γενεσιουργῶν αἰτίων τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ φαινομένου. Ἡ ἀρχὴ τῆς πολυδιάστατης καὶ σφαιρικῆς παρέμβασης ἀπαιτεῖ μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ στὸν τρόπο ποὺ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, ὅσο καὶ στὸν τρόπο ποὺ οἱ διαφορῶς ὀργανώσεις καὶ φορεῖς ἔχουν συνηθίσει νὰ δροῦν γιὰ τὴν ἀντιμετώπισίν τους.

Τὸ συγκεκριμένο πρόγραμμα καταπολέμησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ἐργασίας προβλέπει τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς συνεκτικῆς δέσμης μέτρων, τὰ ὅποια καλύπτουν ὅλη τὴν πορεία τῆς ἐνταξίσης/ἐπανένταξιν στὴν ἀγορὰ ἐργασίας καὶ ἀπευθύνονται τόσο στοὺς καταρτιζόμενους ὅσο καὶ στὸν κοινωνικὸ, οικονομικὸ, ἐκπαιδευτικὸ, παιδαγωγικὸ καὶ πολιτισμικὸ περίγυρο. Ἡ σφαιρικότης τῆς παρέμβασης ἐξασφαλίζεται μετὰ τὶς λεγόμενες «Συνοδευτικὲς καὶ Ὑποστηρικτικὲς Ὑπηρεσίες», οἱ ὁποῖες ἐξειδικεύονται ἀνὰ ὑποπρόγραμμα καὶ ἀνὰ ὁμάδα στόχου, καθὼς καὶ μετὰ τὴν προσπάθειαν νὰ λαμβάνονται κάθε φορὰ ὑπόψη οἱ περιφερειακὲς καὶ τοπικὲς ἰδιαιτερότητες καὶ ἀνάγκες, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ὁ ὑψηλότερος δυνατὸς βαθμὸς ἀνταποκρισιμότητος τῶν ἐνεργειῶν. Μετὰ τὴν ὀρθὴ ἐκτίμησιν τῆς σημασίας τῶν ἐξωγενῶν παραγόντων ποὺ ἐπηρεάζουν τὴν ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν καὶ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ στόχου τῆς ἀπασχόλησιν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν Συνοδευτικῶν καὶ Συμπληρωματικῶν Ὑπηρεσιῶν εἰσάγεται μιὰ ριζικῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσα πολιτικὴν ἐπαγγελματικῆς κατάρτισιν καὶ προώθησιν τῆς ἀπασχόλησιν.

(Συνεχίζεται)

ΤΟ 4ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ (Ρόδος, 6-11 Μαΐου 1997)

Με τη συμμετοχή 350 έπιστημόνων (άρχαιο-λόγων, αρχιτεκτόνων, συντηρητών κ.ά. ειδικών) πραγματοποιήθηκε στη Ρόδο από τις 6 ως τις 11 Μαΐου 1997 τὸ 4ο Διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὴ Συντήρηση τῶν Μνημείων τῆς Μεσογείου μὲ θέμα «Νέες ἀντιλήψεις, τεχνολογίες καὶ ὕλικά γιὰ τὴ συντήρηση καὶ διαχείριση ἱστορικῶν πόλεων καὶ συνόλων». Οἱ εἰσηγητὲς προέρχονταν ἀπὸ διάφορες χώρες τῆς Μεσογείου καὶ τὴν Εὐρώπη

Τοῦ κ. **Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ**

Δ/ντὴ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀλήθειας»
καὶ τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἀρχ/πῆς Ἀθηνῶν

(Γερμανία, Γαλλία, Ἑλβετία, Ὀλλανδία, Βέλγιο κ.λπ.) καὶ Ἠνωμένες Πολιτείες. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ ἦταν ἡ συμμετοχὴ ἐπιστημόνων ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ ἀξιοσημείωτη ἀπὸ τὴν Τουρκία.

Τὸ Συνέδριο τελοῦσε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Ὑπουργείων Πολιτισμοῦ, Αἰγαίου καὶ ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, τῆς Οὐνέσκο καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς Διατήρησης Παγκόσμιας Πολιτιστικῆς Κληρονομιάς. Χορηγοὶ ὑπῆρξαν οἱ Τράπεζες τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἴονικὴ καὶ οἱ Ἐνώσεις Ξενοδόχων Ρόδου καὶ Ταξιδιωτικῶν Πρακτόρων Ρόδου. Τὸ 4ο Διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὴ Συντήρηση τῶν Μνημείων τῆς Μεσογείου, ἓνα συνέδριο - ποταμὸς ἢ μαραθῶνιος, ὅπως χαρακτηρίσθηκε, ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴ Διεθνή Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴ Συντήρηση τῶν Μνημείων τῆς Μεσογείου (Συντονιστὴς ὁ Καθηγ. F. Zezza), τὴν Ἐνωσὴ Μεσογειακῶν Πανεπιστημίων, τὸ Ἐθνικὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο, τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ (X Διεύθυνση), τὸ Διεθνὲς Κέντρο Μεσογειακῶν Μελετῶν, τὴν Νομαρχία Δωδεκανήσου, τὸ Γραφεῖο Συντήρησης Μεσαιωνικῆς Πόλης τῆς Ρόδου καὶ τὶς Ἐφορεῖες Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου. Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου ἦταν ὁ Καθηγητὴς Fulvio Zezza ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖο τοῦ Μπάρι, τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς ἢ Ἀν. Καθηγήτρια τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο κ. Τώνια Μοροπούλου καὶ τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ὁ Νομάρχης

Δωδεκανήσου κ. Ἰω. Παρασκευᾶς, Πρόεδρος τοῦ Διεθνοῦς Κέντρου Μεσογειακῶν Μελετῶν.

Μετὰ τὰ καλωσορίσματα τοῦ κ. Παρασκευᾶ καὶ τοῦ Δημάρχου τῆς πόλεως τῆς Ρόδου κ. Γεωργίου Γιαννόπουλου, τὸ Συνέδριο ἄρχισε τὶς ἐργασίες του τὸ πρωὶ τῆς Τετάρτης 7 Μαΐου 1997 στὸ Συνεδριακὸ Κέντρο τοῦ Ξενοδοχείου «Ρόδος Palace» μὲ χαιρετισμοὺς τοῦ Προέδρου τῆς ΚΕΔΚΕ κ. Δημ. Ἀβραμόπουλου, Δημάρχου Ἀθηναίων, τοῦ Γεν. Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Αἰγαίου κ. Ἰω. Μαχαιρίδη (ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ ΠΑΣΟΚ Βουλευτῆς Δωδεκανήσου καὶ Γραμματέας τῆς Κ.Ε. τοῦ ΠΑΣΟΚ κ. Κων. Σκανδαλίδης ἀπηύθυνε τὸν χαιρετισμὸ του τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπομένης λόγω ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων στὴν Ἀθήνα), ὁ Ἐκπρόσωπος τῆς Νέας Δημοκρατίας κ. Ἰω. Βαρβιτσιώτης, ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ Κ.Κ.Ε. κ. Ὁρέστης Κολοζῶφ, ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ Συνασπισμοῦ κ. Σπύρος Λυκούδης, ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο Καθηγητὴς Θεόδωρος Λουκάκης, ὁ Ὑποδιοικητὴς τῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος κ. Νικόλαος Γκαργκάνας, ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ Ἰ. Μ. Χατζηφώτης, ὁ Ἐφορος Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου κ. Ἡλίας Κόλλιας, ὁ Ἐφορος Κλασσικῶν καὶ Προκλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Ἰ. Παπαχριστοδούλου, ὁ Ἐκπρόσωπος τῆς Οὐνέσκο κ. P. G. D' Ayala, Πρόεδρος τῆς Insula, ὁ κ. Heinrich Ott ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ὁ Ἀν. Καθηγητὴς Νικόλαος Χολέβας τῆς Σχολῆς Ἀρχιτεκτόνων - Μηχανικῶν τοῦ Ε.Μ.Π., ἐκ μέρους τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ICCROM. Μεταξὺ τῶν παρισταμένων (πρ. ὑπουργῶν, βουλευτῶν, ἐκπροσώπων διαφόρων φορέων καὶ πλήθους κόσμου) ἦταν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Ρόδου κ. Ἀποστόλου, Πρωτοσύγκελλος του Παν. Ἀρχιμ. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κ. Παῖσιος.

Ἡ ἀνάγκη λειτουργίας

Ἡ ἐναρκτήρια ὁμιλία τοῦ Συνεδρίου σὲ πλήρη σύνθεση ἐγινε ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ Fulvio Zez-

za. Όπως υπογραμμίσθηκε, σκοπός του Συνεδρίου ήταν να αναζητήσει και να συζητήσει τις πιο σύγχρονες αντιλήψεις, αλλά και τις πλέον κατάλληλες νέες τεχνολογίες και υλικά για τη συντήρηση και τη διαχείριση ιστορικών πόλεων, μνημείων και συνόλων, όπου έγγραφονται οι αρχιτεκτονικές και καλλιτεχνικές αξίες των λαών της Μεσογείου στην ιστορική πορεία της εξέλιξής τους. Ο βασικός σκοπός του Συνεδρίου ήταν να διαμορφώσει μια νέα διεπιστημονική μεθοδολογία προσέγγισης και μια νέα κοινή γλώσσα ανάμεσα στην επιστημονική - τεχνική κοινότητα και την κοινωνία, ώστε οι ανάγκες κατευθύνσεις για τη θεώρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς να υλοποιηθούν με τη λήψη των απαραίτητων πολιτικών αποφάσεων και να ένταχθούν μέσα στη σύγχρονη ζωή της Μεσογείου αναβαθμίζοντάς την. Από την άποψη αυτή το Συνέδριο σημείωσε πλήρη επιτυχία, καθώς από όλες τις πλευρές τονίσθηκε η ανάγκη αυτή για τη διατήρηση των μνημείων.

Η Καθηγήτρια Μοροπούλου έφερε ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ότι η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου σώθηκε, επειδή υπήρξε συνεχώς χώρος κατοικίας¹. Κι ο υπογράφων στην εισήγησή του με θέμα «Λατρευτική χρήση και συντήρηση των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων», που έκανε το απόγευμα της Τετάρτης 7 Μαΐου 1997 (Θεματική Ένότητα III: Συντήρηση και Διατήρηση. III. I. Ιστορία. Έννοιες. Ήθική. Πολιτική και Μεθοδολογία) τόνισε αντίστοιχα την ανάγκη λειτουργικής χρήσης των χριστιανικών μνημείων, που χαρακτηρίζονται αρχαιολογικοί χώροι, όπως το Δαφνί, ή Καισαριανή και βέβαια η περίπτωση της Ροτόντας Θεσσαλονίκης.

Η Αγία Σοφία

Η πρώτη εισήγηση σε Συνεδρία σε πλήρη σύνθεση, με την οποία άρχισαν ουσιαστικά οι εργασίες του Συνεδρίου, ήταν κοινή παρουσίαση από Έλληνες και Τούρκους επιστήμονες

«Κοινού Προγράμματος με την προστασία της Αγίας Σοφίας» Κωνσταντινουπόλεως. Την εισήγηση έκαναν ο Τούρκος Καθηγητής Άχμντ Τσακμάκ, της Σχολής Μηχανολόγων του Πανεπιστημίου του Πρίνστον Η.Π.Α., ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Μπογκάζιτσι της Κωνσταντινουπόλεως Μουσταφά Έρντικ και η Ροδιακής καταγωγής Καθηγήτρια Τώνια Μοροπούλου.

Όπως αναφέρθηκε για το σπουδαίο αυτό και μοναδικό μνημείο του Βυζαντίου, έχει επιτευχθεί διεπιστημονική συνεννόηση και γλώσσα. Η κοινωνία της Τουρκίας έχει συνειδητοποιήσει σε μεγάλο βαθμό την ανάγκη προστασίας του μνημείου, όμως έθνικές και θρησκευτικές σκοπιμότητες επηρεάζουν την πολιτική βούληση της γείτονος, η ήγεςία της οποίας δεν φαίνεται να αποδέχεται τα στοιχεία της διαφορετικότητας. Ο κ. Τσακμάκ εν τούτοις μαζί με την κ. Μοροπούλου μελέτησαν τις φθορές του μνημείου και προχώρησαν στα μέτρα προστασίας, που πρέπει να παρθούν. Για τον σκοπό αυτό υπεγράφη το 1994 Σύμφωνο συνεργασίας μεταξύ των Πανεπιστημίων Πρίνστον, Βοσπόρου και του Έθνικου Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση, 16 αιώνες μετά την κατασκευή του μνημείου, οι φθορές που έχουν επέλθει, δεν φαίνονται να προκαλούν και σήμερα πρόβλημα στην άντοχή του, παρά την εγκατάλειψη πέντε και πλέον αιώνων. Οι εργασιακές και χημικές αναλύσεις που έγιναν στα υλικά, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν, ήλθαν να επιβεβαιώσουν την άμεση σύνδεση της Αγίας Σοφίας με τη Ρόδο. Τόσο οι πλίνθοι όσο και το κονίαμα ταυτίζονται απόλυτα με τα ροδίτικα κεραμικά και το κονίαμα που χρησιμοποιήθηκε στη βασιλική της Ρόδου, από την οποία πρέπει να ξεκίνησαν και οι τεχνολογίες που έχουν χρησιμοποιηθεί. Ο Καθηγητής Τσακμάκ εξέφρασε τον θαυμασμό του πως μπόρεσε και άντεξε τόσους αιώνες τό μνημείο, που είναι κτισμένο σε μια έντονα σεισμογενή περιοχή. Κι αυτό οφείλεται, όπως συμπεράνε από τη μελέτη των υλικών, στο ότι το κονίαμα που χρησιμοποιήθηκε είναι τόσο ισχυρό, ώστε μπορεί να χαρακτηριστεί ως πρόδρομος του χρησιμοποιουμένου σήμερα «ένισχυμένου σκυροδέματος». Σεισμοί που έγιναν στην Κωνσταντινούπολη 7-8 βαθμών της κλίμακος Ρίχτερ (ο χειρότερος συνέβη το 1804) δεν πείραξαν το μνημείο, που και σήμερα,

1. Ειδική εισήγηση με θέμα «Τεχνικές και μεθοδολογία για τη διατήρηση και την περιβαλλοντική διαχείριση ιστορικών πόλεων - Η περίπτωση της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου» από τους Α. Μοροπούλου, Μ. Κουή, Χ. Κούρτελη, Δ. Παπασωτηρίου, Θ. Τσιούρβα, Ν. Άχιλλεόπουλο, Χ. Καρακαντά, Α. Ρωμανό, Κ. Τοκατλίδου, Θ. Κολλιάνη, Ν. Ζαφίση, R. Van Grieken, F. Dalalieux, B. Silva, E. Molina, M. A. Vicente, F. Macri και F. Zezza την Παρασκευή 9 Μαΐου σε ειδική συνεδρία σε πλήρη σύνθεση.

άν συμβεῖ σεισμός καὶ 7,5 Ρίχτερ δὲν θὰ ἀντιμετωπίσει πρόβλημα.

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ μνημεῖα

Μνημεῖα τῆς ἱστορίας, τῆς τέχνης, τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ καλύπτουν ὅλες τὶς περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας ἀπὸ τὰ βαθιὰ χαράματα τῆς ἱστορίας ὡς τοὺς νεώτερους χρόνους, ἀποτελοῦν σπουδαῖα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐθνική μας αὐτογνωσία κατὰ πρῶτο λόγο, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν τουρισμό, τὸ περιβάλλον καὶ τὴ θρησκεία ἀκόμη. Γιαυτὸ καὶ ἡ συντήρηση, ἀναστύλωση καὶ προστασία τους εἶναι ἐπιβεβλημένη, ὅπως καὶ ἡ διάθεση καὶ ἐξεύρεση τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν πόρων, καθὼς καὶ ἡ ἀξιοποίηση τῶν συγχρόνων κατακτήσεων τῆς τεχνικῆς γιὰ τὴν καλύτερη ἐπιτυχία τῶν σπουδαίων αὐτῶν σκοπῶν.

Ἡ Ἑλλάδα, στεριανὴ καὶ νησιώτικη, εἶναι κατάσπαρτη ἀπὸ κάθε λογῆς μνημεῖα, ἀρχαιολογικοὺς χώρους, ναοὺς, κάστρα, πύργους, μύλους, περιστερώνες, λατομεῖα, ὄρυχαια, κ.ἄ. μὲ τὰ περιεχόμενα συχνότατα ἔργα τέχνης, ὅπως ψηφιδωτῶν, τοιχογραφιῶν, ἀγαλμάτων, ποικίλου διακοσμητικοῦ ὕλικου. Κοντὰ στὰ ἑλληνικά, πρέπει νὰ μνημονευθοῦν καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μνημεῖα, ποὺ ἄφησαν πίσω τους οἱ κατὰ καιροὺς κατακτητές, ὅπως Ὀθωμανοί, Βενετοί, ἀκόμη καὶ Ἴταλοι στὰ Δωδεκάνησα. Καὶ εἶναι κι αὐτὰ ἐξίσου σεβαστὰ καὶ πρέπει νὰ προστατεύονται, ἀφοῦ ἀποτελοῦν ἀπτιές μαρτυρίες τῆς ἱστορίας μας. Τζαμιά, βενετσιάνικα καὶ ἱπποτικὰ καστέλλια, ἐνδρεία, διοικητήρια κ.ἄ. κτίρια τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς, συντηροῦνται ἀξιέπαινα.

Ὅμως ὁ ἐλλαδικὸς χώρος ἔχει τεράστιο ἀριθμὸ μνημείων ὄχι μόνο τῆς ἀρχαιότητος, ὅπου ἔχει στραφεῖ στὸ παρελθόν, θὰ ἔλεγα, τὸ ἐντονότερο ἐνδιαφέρον τῆς Πολιτείας καὶ τῶν ἀρμόδιων φορέων της, ἀλλὰ καὶ τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου, σημαντικὰ καὶ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν καταστραφεῖ ἀπὸ φυσικὰ αἰτία (σεισμούς, πυρκαγιές κ.λπ.), ἀλλὰ καὶ γκρεμιστεῖ στὴν ἐποχὴ τῆς Βαυαροκρατίας, κατὰ τὴν ὁποία σημειώθηκε ἀπηνῆς διωγμὸς τῶν μοναστηριῶν καὶ τοῦ μοναχισμοῦ.

Ἄλλες καταστροφές ἔχουν ἐπέλθει ἀπὸ κακὴ χρήση καὶ ἀπὸ ἐπίδραση, σὲ παραθαλάσσιες κυρίως περιοχές καὶ ἄλλες, ὅπου τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο διαβρώνει τοίχους καὶ ἀφανίζει τοιχογραφίες, ἢ ὑγρασία ἔχει δυστυχῶς καταστρέψει ἀ-

ξιόλογα ἔργα λαϊκῶν τεχνιτῶν τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐνῶ ἡ καπνιά, ἡ αἰθάλη ἔρχονται νὰ ἐπιδεινώσουν τὴν κατάσταση. Δὲν πρέπει νὰ ἐστιάζεται ἡ μέριμνα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μόνο στὰ βυζαντινὰ μνημεῖα. Τίποτε δὲν περιοσεύει καὶ τίποτε δὲν ἔχομε δικαίωμα νὰ ὑποτιμήσουμε, ἄσχετα ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ σημασία ἢ τὴ χρονικὴ παλαιότητα.

Ἡ Τουρκοκρατία εἶναι πολὺ σπουδαῖα περίοδος στὴν ἐθνική μας πορεία καὶ ὅσο περνάει ὁ χρόνος καὶ δημιουργοῦνται νέα προβλήματα, οἱ φθορὲς πληθαίνουν καὶ κάποτε βρισκόμαστε σὲ τέτοια προχωρημένη φάση καταστροφῆς, ποὺ εἶναι ἀδύνατη πιά ὁποιαδήποτε ἐπέμβαση. Ὁ μεταβυζαντινὸς ναὸς εἶναι ἓνα ἐνιαῖο σύνολο, μὲ τὸ τέμπλο, φιλοτεχνημένο μὲ ἐπιδεξιότητα ἀπὸ λαμπροὺς τεχνίτες, ἱστορημένος ἀπὸ ἀγιογράφους μὲ τάλαντο καὶ ἀφοσίωση στὴν ὀρθόδοξη παράδοση, ποὺ ὀλοκληρώνεται μὲ τὴ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, δηλ. ψαλτικὴ τέχνη.

Συντήρηση καὶ λατρεία

Εὐστοχα ἔχει παρατηρηθεῖ ὅτι ἀρχιτεκτονικὴ, ἀγιογράφηση καὶ λατρεία εἶναι τόσο δεμένα μεταξὺ τους, ποὺ ἂν ἀφαιρεθεῖ ὁποιαδήποτε ἀπὸ τὶς παραμέτρους αὐτές, τραυματίζει ἀνεπανόρθωτα τὸ μνημεῖο. Ἄριστα μπορεῖ νὰ συνδυαστεῖ ἡ συντήρηση τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ναῶν μὲ τὴ λατρευτικὴ χρήση. Ἐφ' ὅσον λαμβάνεται μέριμνα, ὥστε νὰ μὴν καταστρέφονται τὰ ψηφιδωτὰ ἢ οἱ τοιχογραφίες ἀπὸ ὑποβοηθητικὰ στοιχεῖα τῆς λατρείας (ὅπως π.χ. στὸν ὄσιο Λουκά, ὅπου ἡ ἀείμνηστη Ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ Μελίνα Μερκουρή ἔδωσε ὑποδειγματικὴ λύση, ἀλλὰ καὶ ζωὴ στὸ πρὶν ἄψυχο καὶ νεκρὸ καθολικὸ τῆς βυζαντινῆς μονῆς, κατάσταση στὴν ὁποία δυστυχῶς παραμένουν ἀκόμη τὸ Δαφνὶ καὶ ἡ Καισαριανή). Εἶναι ἀδιανόητη ἡ ἀντιδικία Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ Ἐκκλησίας στίς περιπτώσεις αὐτές, ὅπως συνέβη μὲ τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (προηγούμενως Ἀσωμάτων), Ροτόντας Θεσσαλονίκης².

Ὅπως δὲν μπορούμε νὰ δεχθοῦμε παρεμβά-

2. Βλ. **Ι. Μ. Χατζηφώτη**: «Ἀνάγκη δημιουργίας Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος γιὰ τοὺς λατρευτικοὺς χώρους τῆς πρωτοχριστιανικῆς, βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου», εἰσήγηση στὸ Συνέδριον τοῦ Ὁσίου Λουκά (Συνεδριακὸ Κέντρο Ἱ. Μ. Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, 12 Ὀκτωβρίου 1996), ὑπὸ ἔκδοση.

σεις μὴ εἰδικῶν στοὺς ναοὺς - μνημεῖα, ποὺ ἀναπόφευκτα ὀδηγοῦν σὲ ἀκαλαισθησίεις, εὐτέλειες καὶ ἀνιστόρητες ἀποκαταστάσεις, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι καὶ ἀπὸ πολὺ εἰδικοὺς ἔχουν γίνεῖ καὶ φοβερὰ ἐγκλήματα (ὅπως λ.χ. στὸ Πρωτάτο τῶν Καρυῶν κατὰ τὴν ἀντικατάσταση τῆς ξύλινης ὀροφῆς μὲ τοιμεντένια, μέθοδο ποὺ οἱ ἀρχαιολόγοι πολὺ σωστὰ ἀπορρίπτουν πλήρως σήμερα κι ἔχει δυστυχῶς ἐφαρμοστῆ στὴν Τράπεζα τοῦ ὁσίου Λουκά κ.ά., ἔμεινε τὸ μοναδικὸ μνημεῖο τῆς ἀθωνικῆς πρωτεύουσας τὸ καταζωγράφιστο μὲ τὶς τοιχογραφίες τοῦ μεγάλου Ἁγιογράφου Πανσέληνου, τοῦ κορυφαίου ἐκπρόσωπου τῆς «μακεδονικῆς σχολῆς» (1290-1320)³ ἐπὶ δύο χρόνια ξεσκέπαστο, μὲ ἀποτέλεσμα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης νὰ προξενήσουν σημαντικὲς φθορὲς στὶς παραστάσεις⁴ ὅταν ἔπεσαν τὰ «μπετά» ἦταν προχωρημένος ὁ καιρὸς καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ δέσουν)⁵, ἔτσι δὲν πρέπει νὰ ἀφήνονται τὰ μνημεῖα στὴν τύχη τους μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργοῦνται σοβαρὰ προβλήματα ἀπὸ ἀνεξέλεγκτες παρεμβάσεις, δημιουργούμενες συχνὰ ὑπὸ τὴν πίεση πραγματικῶν ἀναγκῶν. Ἐλλειψη πόρων, συνεργειῶν συντήρησης κ.λπ. ὀδηγοῦν πολλὰ φορὲς σὲ τέτοιες καταστάσεις. Λαμπρὰ μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως ἡ Παναγία Χαλκῆων, ἡ Ἀχειροποίητος, ἡ ἱερὰ Μονὴ Λατόμου (Ἅγιος Δαυὶδ) κ.ά. ἐμφανίζουν σήμερα ἀξιοθρήνητη ὄψη δεδομένου ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν σεισμῶν ἔχουν ἐγκαταλειφθεῖ καὶ ρημάζουν⁵.

Οἱ ἔριδες, ἐξἄλλου, γύρω ἀπὸ μνημεῖα ὅπως ἡ Ροτόντα εἶναι ἀδιανόητες. Γιὰ τὰ μνημεῖα τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομιάς (ἀρχαίας καὶ βυζαντινῆς, ἀλλὰ καὶ νεώτερης) πρέπει νὰ ὑπάρχει κοινὸ ἐνδιαφέρον, συνεργασία καὶ ὄχι διάσταση. Μὲ ψευδεῖς ἰσχυρισμοὺς περιοριζόμενους στὴ ρωμαϊκὴ κατασκευὴ τοῦ μνημείου, δὲν ἀκυρώνεται ἡ διαχρονικὴ χρῆση του ὡς λατρευτικοῦ χώρου καὶ μάλιστα στενὰ συνδεδεμένου μὲ τὴν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης.

3. Βλ. **Ι. Μ. Χατζηφώτη**: Μακεδονικὴ σχολή, ἡ σχολὴ τοῦ Πανσέληνου, Ἐθνικὸ Ἴδρυμα Νεότητος, Ἀθήνα 1995.

4. Βλ. **Ι. Μ. Χατζηφώτη**: Ἡ Καθημερινὴ Ζωὴ στὸ Ἅγιο Ὄρος, Ἐκδόσεις Παπαδήμα, Ἀθήνα 1995, ὅπου ἐκτενέστερα γιὰ τὶς ταλαιπωρίες τοῦ μνημείου. Τὸ Πρωτάτο εἶναι ὁ Παρθενώνας τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

5. Στὶς ἐφημ. «Ἀδέσμευτος Τύπος» καὶ «Ἡ Καθημερινή» ἔχομε προβεῖ σὲ ἐκτενεῖς καταγγελίες τὸ 1996.

Χρειάζεται παιδεία

Αὐτὰ ὅλα θὰ ἐκλείψουν μόνον ἂν καλλιεργηθεῖ ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ μνημεῖα ἀπὸ τὰ μαθητὰ καὶ χρόνια. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὸ χρειάζεται νὰ περιληφθοῦν καὶ στὴ διδακτέα ὕλη στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τους, τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τους, τὴ σημασία τους. Ἐδῶ ὅμως δὲν διδάσκεται ἀκόμη ἡ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, ποὺ σὲ καμιά περίπτωση δὲν καλύπτεται ἀπὸ κάποιες ἀναφορὲς στὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας.

Ὅταν μιὰ ὀλόκληρη περίοδος τῆς ἐλληνικῆς γραμματείας, ἡ βυζαντινὴ ποίηση, διδάσκεται ὡς παράρτημα τῶν Ὁρθοδοξικῶν, δηλ. ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς κ.ά. κορυφαῖοι ποιητὲς τοῦ Βυζαντίου καὶ οἱ μαθητὲς δὲν ἀποκοτῶν ἐπίγνωση τῆς συνέχειας τῆς πορείας τῆς λογοτεχνίας μας, εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπαιτοῦμε ὑπεύθυνη καὶ ὀλοκληρωμένη ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς ἐμπλεκόμενους φορεῖς ἢ τὸ κοινὸ σύνολο⁶; Ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τὰ ἄλλα μέσα ἐνημέρωσης. Πρὶν λίγες μέρες δημοσιεύσαν ἐπίτιτλος σὲ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα ὅτι ἡ Ροτόντα ὑπῆρξε «θύμα» τῆς Ἐκθεσης τῶν κειμηλίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ δὲν θὰ γίνεῖ σ' αὐτὴν καμιά πολιτιστικὴ ἐκδήλωση! (Ἡ Ἀθωνικὴ Πολιτεία ἔθεσε, ὅπως ἔγινε γνωστὸ, μεταξὺ τῶν ὄρων γιὰ τὴν παραχώρησή τους, καὶ τὸν σεβασμὸ τοῦ μνημείου. Καὶ πολὺ σωστὰ, ἀφοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔγιναν σ' αὐτὴν ἀκόμη καὶ ἀνάρμοστες προβολές...).

Γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ μνημεῖα δὲν ἀρκεῖ κάποια ἐπίσκεψη ἢ ἐκδρομὴ, ὅπου τὸ μνημεῖο εἶναι τὸ πρόσχημα γιὰ νὰ ξανοιχτοῦν οἱ μαθητὲς στὴν ἀνθισμένη φύση κι οἱ καθηγητὲς νὰ κάνουν συντροφιές, γιὰ νὰ ποῦν τὰ δικά τους. Πρέπει νὰ γίνεῖ ἡ δέουσα προετοιμασία, μὲ προβολὴ διαφανειῶν, παρουσίαση τοῦ μνημείου ἀπὸ τὸν φιλόλογο καθηγητὴ, γιὰ ὅχι καὶ προσκεκλημένο εἰδικὸ ἀρχαιολόγο γιὰ τὴν περίπτωση, ὥστε ὅταν βρεθοῦν οἱ διδασκόμενοι μπροστὰ του νὰ αἰσθανθοῦν δέος καὶ θαυμασμὸ.

Τὰ μνημεῖα δὲν ἀνήκουν μόνο στὰ ἐνδιαφέροντα τῶν φοιτῶντων στὰ Ἀρχαιολογικὰ τμήμα-

6. Βλ. **Ι. Μ. Χατζηφώτη**: Ὁρθοδοξία, σκοταδισμὸς καὶ ρατσισμὸς, «Ἑλληνικὰ Γράμματα», Ἀθήνα 1997, ὅπου σχετικὰ μὲ τὴν ὀρθὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν Ὁρθοδοξικῶν.

τα τῶν Φιλοσοφικῶν Σχολῶν. Ἀνήκουν σὲ ὁλόκληρο τὸ Ἔθνος καὶ στὸν πολιτισμὸ του. Ἄν μάλιστα συνδυαστεῖ ἡ ἐπίσκεψη μὲ κάποιο ἐσπερινό, ἂν πρόκειται γιὰ χριστιανικὸ ναό, τότε οἱ ἐντυπώσεις πού θὰ χαραχθοῦν στὶς μνήμες τῶν μαθητῶν θὰ εἶναι ἀνεξάλειπτες. Τότε οὔτε τὰ μνημεῖα θὰ κινδυνεύουν ἀπὸ ὁποιαδήποτε καταστροφή οὔτε θὰ παρατηροῦνται μονομερεῖς ἀποκλίσεις. Μῆτε θὰ βλέπομε χαραγμένα πάνω στὰ μνημεῖα τὰ ὀνόματα διαφόρων, πού νομίζουν ὅτι ἔτσι τὰ ἀπαθανατίζουν, ἐνῶ διαλαλοῦν τοῖς πᾶσιν ὅτι πρόκειται περὶ βανδάλων.

Ἡ Ροτόντα

Σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ 4ου Διεθνούς Συνεδρίου γιὰ τὴ συντήρηση τῶν μνημείων τῆς Μεσογείου πού συνήλθε στὴ Ρόδο, μόνο ὅταν λειτουργεῖται ἓνα μνημεῖο διασώζεται. Κι αὐτὴ εἶναι κατεξοχὴν ἡ περίπτωση τῆς Ροτόντας, πού τὸ Κ.Α.Σ. τὴν εἶχε καταδικάσει περιορίζοντας τὴ λειτουργία της σὲ 3 φορὲς τὸν χρόνο! Εὐτυχῶς, ὅπου ἡ σημερινὴ πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ (Εὐ. Βενιζέλος) τηρεῖ γραμμὴ ὀρθὴ καὶ ἐπιβαλλόμενη ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ μνημείου, ναοῦ μὲ συνεχῆ λειτουργία τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ καθηγητὴς Γ. Θεοχαρίδης σὲ ἐργασία του, πού ἀναφέρεται σ' αὐτόν, καταθέτει ἀξιόλογα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν ὅτι ὁ ναὸς τῶν Ἀσωμάτων Ροτόντας ὑπῆρξε ὁ καθεδρικός ναὸς («μητρόπολη») τῆς Θεσσαλονίκης πρὶν τὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς πόλης⁷. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ Τοῦρκοι τὴν ἔλεγαν «Eski Metropolis» καὶ ὁ ξένος περιηγητὴς W. Leake μνημονεύει ὅτι οἱ Θεσσαλονικεῖς τὴν ὀνόμαζαν «παλαιὰ μητρόπολη», ἐνῶ ὁ S. Gerlach ἀναφέρει μαρτυρία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Ἰωάσαφ (1576) ὅτι ἡ ἔδρα του βρισκόταν στὴ Ροτόντα⁸.

Κάποιοι πού δὲν συμφωνοῦν μὲ τὸν καθηγη-

τὴ Θεοχάρη στηρίζονται στὸ γεγονός ὅτι οἱ Ροτόντα ἔγινε καθεδρικός ναὸς τὸ 1525, ὅταν ἡ Ἁγία Σοφία μετατράπηκε σὲ τέμενος, ἀλλὰ τί ἀποκλείει νὰ ἦταν καὶ πρὶν ἡ Ροτόντα Μητρόπολη δεδομένου ὅτι ὁ πολὺς Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἅγιος Εὐστάθιος ὁ Κατάφλωρος (12ος αἰ.) δὲν μνημονεύει τὴν Ἁγία Σοφία ὡς Μητρόπολη ἀλλὰ ὡς «καθολικὴ ἐκκλησία», ὅπως καὶ τὸν Ἅγιο Δημήτριο καὶ τὴν Ἀχειροποιήτο⁹; Ὅπως γράφει ἡ ἀρχαιολόγος Ε. Κουρτουκίδου - Νικολαΐδου:

«Στὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου (379-395 μ.Χ.) ἡ Ροτόντα διαμορφώθηκε σὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία καὶ χρησιμοποιήθηκε μάλιστα σὲ διάφορες ἐποχὲς ὡς μητρόπολη τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ ἀρχικὸ ὄνομα τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ δὲν εἶναι γνωστό. Σύμφωνα μὲ μιὰ ἀποψη πρόκειται γιὰ τὸ ναὸ τῶν Ἀσωμάτων ἢ Ἀρχαγγέλων, ἀπ' ὅπου ὀνομάστηκε ἡ συνοικία καὶ ἡ γειτονικὴ πύλη τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχους ἀντίστοιχα, γειτονιὰ καὶ πύλη τῶν Ἀσωμάτων. Τὸ σημερινὸ ὄνομα Ἅγιος Γεώργιος πῆρε πολὺ ἀργότερα ἢ Ροτόντα ἀπὸ τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι πού βρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴ δυτικὴ πύλη τοῦ περιβόλου της. Σχετικὰ ἀργά, στὰ 1590/1 τὸ σπουδαῖο αὐτὸ χριστιανικὸ μνημεῖο μετατρέπεται σὲ τζαμί μὲ τὴν ὀνομασία Χορτατζή Σουλεϊμὰν Ἐφέντη τζαμί. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται στὸν δερβίση πού πρωτοστάτησε στὴ μετατροπὴ τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ σὲ μουσουλμανικὸ τέμενος καὶ εἶναι θαμμένος μέσα σὲ ἰδιαίτερο περίβολο, ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ μνημείου»¹⁰.

Αὐτὰ τὰ ξεχάσανε μερικοὶ ἀρχαιολόγοι, ὅχι ὅμως καὶ ἡ ἱστορικὴ συνείδηση τῶν Θεσσαλονικέων, πού μὲ εὐλάβεια καὶ κατάνυξη παρακολουθοῦν τὶς ἀκολουθίες πού γίνονται στὴ Ροτόντα ἀπὸ τὴν Ἱ. Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Βέβαια δὲν εἶναι ἄσχετο ὅτι εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὸ μνημεῖο ὀρισμένες ὑπηρεσίες. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι δυνατὸ νὰ συνεχισθεῖ σὲ ἓνα χριστιανικὸ ναὸ τόσο δεμένο μὲ τὴ λατρεία καὶ τὴν ἱστορία τῆς πόλης;

7. Βλ. Παναγ. Χρήστου: «Ἡ Ἐκκλησία Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν εἰσβολὴ τῶν Νορμανδῶν», Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Εὐσταθίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1989 (ἔκδ. Ἱ. Μ. Θεσσαλονίκης), σελ. 350. Γ. Θεοχαρίδης: «Ὁ ναὸς τῶν Ἀσωμάτων Θεσσαλονίκης», Ἑλληνικά, 13 (1954), σσ. 24-70.

8. Βλ. σὺμ. 7.

9. Βλ. Παναγ. Χρήστου, ὅπ. παρ., σελ. 351.

10. Πρβλ. Ε. Κουρτουκίδου - Νικολαΐδου: «Ἡ Ροτόντα», Ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ μνημεῖα της, Θεσσαλονίκη 1985 (Ἐφορεῖα Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης), σελ. 37.

ΙΩΑΝΝΕΙΑ ΜΑΘΗΤΕΙΑ

Κριτικὲς παρατηρήσεις στὸ Ἰωάν. 13,35*

Ἡ περικοπὴ Α' Κορ. 13,1-13 εἶναι γνωστὴ ὡς ὁ λεγόμενος «ὕμνος τῆς ἀγάπης», πού ἐξυμνεῖ «τὴν ἀνωτερότητα τῆς ἀγάπης πάνω ἀπὸ κάθε χάρισμα, καθὼς καὶ τὸ *sine qua non* τῆς ἀγάπης στὸ σύνδεσμο καὶ στὴ λειτουργία τῶν χαρισμάτων μέσα στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ»⁶⁷. Ἐνδεικτικὰ ἄς ἀναφέρουμε τὴ χαρακτηριστικὴ παύλεια περικοπὴ γιὰ τὴν ἀδελφικὴ ἀγά-

ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, πού εἶχε ἤδη διατυπωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Π.Δ. Ὁμῶς, τὸ καινούργιο στοιχεῖο εἶναι ὅτι ἡ ἀγάπη αὐτὴ ἔχει προσδιοριστικὸ περιφραστικὸ κατηγορούμενο. Εἶναι ἡ ἀγάπη «καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς». Εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐν Χριστῷ ἀγάπη. Δὲν εἶναι μιὰ ὁποιαδήποτε δὲν εἶναι ἀπλὴ φιλαδελφία, μιὰ φιλάνθρωπη στάση πρὸς τὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Τοῦ κ. Κωνσταντίνου Π. Παπαθανασίου

πη: «Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε· τὸ γὰρ οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ τις ἕτερον ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη» (Ρωμ. 13, 8-10).

Κατόπιν τούτων μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι «ἡ ἀναγνώριση καὶ ὁμολογία γιὰ τὸ ποιά εἶναι ἡ σπουδαιότερη ἐντολὴ ἀποτελεῖ σημαντικό βῆμα γιὰ νὰ πλησιάσει κανεὶς τὸ νέο κόσμο πού διακηρύττει καὶ ἐνσαρκώνει ὁ Ἰησοῦς, ἀπομένει ὅμως ἡ τήρηση αὐτῆς τῆς ἐντολῆς γιὰ τὴν ἐνταξίη τοῦ ἀνθρώπου στὸν κόσμον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ»⁶⁸.

η. Γιατὶ «ἐντολὴ καινὴ»;

Γεννιέται τὸ ἐρώτημα: Ἡ ἀγάπη, πού θὰ διακρίνει καὶ θὰ ξεχωρίζει τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν ἀναχώρησή του «ἐκ τοῦ κόσμου», γιατί ἀποκαλεῖται «ἐντολὴ καινὴ» (13,34); Δὲν ὁμιλεῖ γι' αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ἤδη ἡ Π.Δ.;

Ἡ ἀγάπη τὴν ὁποία ἐντέλλεται ὁ Ἰησοῦς τώρα πρὸς τοὺς μαθητὲς του εἶναι φυσικὰ ἡ

Ἡ ἀγάπη πού τώρα δίνει ὁ Ἰησοῦς ἔχει «μέτρο». Καὶ αὐτὸ δίνεται μὲ τὴ φράση «καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς». Ἔτσι, ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς ἀποτελεῖ τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης τῶν μαθητῶν πρὸς ἀλλήλους. Ὁφείλει ἡ τελευταία νὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ τὸ κέντρο καὶ τὸ ὑπόδειγμα.

Πολλὲς φορὲς μέσα στὸ Δ' Εὐαγγέλιο ὁ Ἰησοῦς παρέχει μὲ τὸ παράδειγμά του πρότυπο βίου καὶ πολιτείας στοὺς μαθητὲς του. Ἐδῶ ἔχουμε τὴ φράση «καθὼς ἐγὼ + ρῆμα, ἵνα καὶ ὑμεῖς + ρῆμα». Ἡ γενικὴ ἔκφραση εἶναι ἡ ἐξῆς: «ἵνα καθὼς ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ἡμεῖς ποιήτε» (13,15)⁶⁹.

Ἡ νέα ἐντολὴ, λοιπόν, ἀναφέρεται στὴν τέλεια ἀγάπη, πού ἀποκαλύφθηκε καὶ ἀποκαλύπτεται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. «Μὲ τὴν ὑπαρξίη του ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ συγκεκριμένη ἀποκάλυψη τῆς ἀγάπης»⁷⁰. Ὁλόκληρη ἡ ζωὴ τοῦ Θεανθρώπου στρέφεται μετὰ τῶν δύο πόλεων: στὸ Θεὸ - Πατέρα καὶ στὸν ἄνθρωπο - δημιουργήμα. Ὑπακούει ἀπόλυτα στὸ θεῖο θέλημα καὶ δίνεται ὀλόκληρος στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς σωτηρίας τους. Εἶναι τόσο ἀληθινὴ καὶ ἀποκαλυπτικὴ ἡ μαρτυρία τοῦ ἴδιου τοῦ Ἰησοῦ: «μείζονα ταύτης

69. Ἐπιρρηματικὲς ἀναφορὲς προτάσεις (τοῦ τρόπου) διατυπώνονται συχνά: «καὶ καθὼς + ρῆμα, οἴτω + ρῆμα» (3,14)· «ἵνα + ρῆμα, καθὼς + ρῆμα» (5,23 κ.ά.)· «καθὼς + ρῆμα, ρῆμα» (5,30· 8,28· 14,27)· «καθὼς ὁ πατὴρ + ρῆμα, κἀγὼ + ρῆμα» (6,57· 17,18· 20,21)· «καθὼς + ρῆμα, καὶ + ρῆμα».

70. Claude Wiener, «Ἀγάπη», στὸ ΛΒΘ, στ. 12.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 405 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

67. Σάββα Ἀγουρίδη, Ἀποστόλου Παύλου πρώτη πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ (Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 1985) σελ. 227.

68. Ἰωάννη Δ. Καραβιδόπουλου, Τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιο (Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 1988) σελ. 391.

ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (15,13). Αὐτὴ ἡ διατύπωση ὑπάρχει μόλις δύο κεφάλαια παρακάτω ἀπὸ τὸν ἐξεταζόμενο στίχο μας, ὅπου ὁμιλεῖ πάλι γιὰ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης. «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. μείζονα ταύτης ἀγάπην...» κ.λπ. Καὶ καταλήγει: «ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους» (15, 12-17).

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπαναλαμβάνει τὴν ἴδια ἐντολὴ δὲν πρέπει νὰ μᾶς προκαλεῖ ἔκπληξη, οὔτε ἀποτελεῖ ταυτολογία, ἀφοῦ εἶναι χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ ἱεροῦ συγγραφέα νὰ «ἐπανέρχεται πολλὰς φορές στὸ ἴδιο θέμα κατὰ τρόπο κυκλικὸ καὶ σπειροειδῆ προσθέτοντας κάθε φορὰ καὶ νέα στοιχεία» (φαινόμενο κυκλικῆς ἐπιαναφορᾶς τῆς σκέψης)⁷¹.

Τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κορύφωσή της ἀποκαλύπτεται μὲ τρόπο ἀποφασιστικὸ στὸ Σταυρὸ. Καὶ αὐτὸ τὸ σκάνδαλο τοῦ σταυροῦ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ σκάνδαλο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα⁷². Ἡ αὐτοπροσφορὰ καὶ θυσία τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀποτελεῖ τελικὰ τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης τῶν μαθητῶν πρὸς ἀλλήλους. Δηλαδή, ἡ ἡμιπερίοδος «καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς» μᾶς ὑποδεικνύει ἓνα ἄμετρο μέτρο, μία ἄπειρη διάσταση ἀγάπης ποὺ ξεκινᾷ ἀπ' τὴν κτιστὴ πραγματικότητα καὶ φθάνει ὡς τὴν ἀκτιστὴ καὶ θεία πραγματικότητα. Τότε, ἡ ἀνθρώπινη ἀγάπη γίνεται ὁμοία μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ ἐντέλλεται ὁ Θεός.

Καὶ κάτι ἀκόμη ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ ἴδιο συμπέρασμα. Στὸ 15, 9 ἔχουμε μιὰ μεγάλη ἀποκάλυψη: ἐκεῖ λέγει ὁ Ἰησοῦς: «καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς» ὅπως μὲ ἀγάπησε ὁ Πατήρ, ἔτσι σὰς ἀγάπησα καὶ ἐγώ. Ἐδῶ φανερώναται ἡ ἀμοιβαιότητα μεταξὺ τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς του. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ «καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς» (13,34) φανερώναται ὁμοία ἀγάπη μὲ τὸ «καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ» (15,9). Ἄρα, τὸ μέτρο τῆς «καινῆς ἐντολῆς», τῆς ἀγάπης, εἶναι ἡ ἀφατὴ ἀγάπη

τοῦ Θεοῦ Πατρὸς⁷³. Πρὸς αὐτὴ πρέπει νὰ ὁμοιάσει, λοιπόν, ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνιστᾷ τὴ δυσκολία τοῦ ἐγχειρήματος, τὸ δυσκατόρθωτο, ὄχι ὅμως τὸ ἀκατόρθωτο τῆς ἀληθινῆς μαθητείας. Εἶναι κοπιαστικὸ καὶ χρειάζονται ἀτέλειωτοι καὶ διαρκεῖς ἀγῶνες γιὰ νὰ κατορθώσει κάποιος νὰ ἀποκτήσει αὐτὴ τὴν ἀγάπη, αὐτὴ τὴν ἰωάννεα μαθητεία. Κι ἂν ἡ ἀγάπη αὐτὴ συνιστᾷ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀληθινὴ Θεολογία, ἀφοῦ «πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν» (Α' Ἰωάν. 4,8), διαφαίνεται ὅτι αὐτὸ εἶναι —κατὰ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα— ἀναμφισβήτητα δυσκολότατο ἔργο, κατορθωτὸ σὲ ἐκείνους ποὺ μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ προχωροῦν ἀπὸ τὴν κάθαρση στὸ φωτισμὸ καὶ τὴ θέωση, δηλαδή, στοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πατερικὴ ἐμπειρία τὸ καταγράφει αὐτό: «Ὅρος γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἀναντες καὶ δυσπρόσιτον ἡ θεολογία, ἣς ὁ πολὺς λεῶς τῆς ὑπωρείας φθάνει»⁷⁴· δηλαδή, ἡ θεολογία, ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, εἶναι πραγματικὰ ὄρος ἀνηφορικὸ καὶ δυσπρόσιτο, τοῦ ὁποῦ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ λαοῦ μόλις ποὺ φθάνει στοὺς πρόποδες⁷⁵.

θ. Ἡ μαθητεία ὡς μίμηση τοῦ διδασκάλου

Ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς (11ος-12ος αἰ.), ὑπομνηματίζοντας τὸ σχετικὸ χωρίο, γράφει: «Ἐπεὶ καὶ μαθητὴς ἀληθῆς, ὁ μιμούμενος τὸν διδάσκαλον». Γιὰ τοὺς ἀποστόλους τότε διδάσκαλος ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Καὶ γιὰ τοὺς χριστιανοὺς σήμερα, τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκαλος δὲν εἶναι κάποιος ἄλλος, «παρὰ ὁ κείμενος, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός» (Α' Κορ. 3,11). Κι ἡ διδασκαλία του εἶναι ἐκείνου ποὺ τὸν ἀπέστειλε: «ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν

73. «Καθὼς ὁ Πατήρ ἠγάπησεν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀπολύτως ἄξιος τῆς θείας ἀγάπης, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, οἵτινες εἴμεθα ὅλως ἀνάξιοι τῆς ἀγάπης του. Ὁ Πατήρ ἠγάπησεν αὐτόν ὡς Υἱόν του. Καὶ αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς ὡς τέκνα του» Π. Τρεμπέλα, ὁπ.π., σελ. 544.

74. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ τοῦ βίου Μωυσέως ἢ περὶ τῆς κατ' ἀρετῆς τελειότητος' Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 46, σσ. 286-305' H. Musurillo, De vita Moysis (Leiden, 1964), σσ. 1-145.

75. Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸν βίον τοῦ Μωυσέως, εἰσαγωγή - κείμενο - μετάφραση - σχόλια Ἀρχιμ. Παγκρατίου Μπροῦσαλη (Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία, 1990), σελ. 173.

71. Ἰωάννη Δ. Καραβιδόπουλου, Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη (Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 1983) σελ. 177.

72. Βλ. C. Wiener, ὁπ. π., σσ. 12.

ἐμὴ ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με» (7,16): «καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ» (8,28). Ἀκολουθοῦντες καὶ μιμούμενοι τὸ διδάσκαλο, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, εἶναι σὰν νὰ ἀποδεχόμεστε τὴ διδασκαλία καὶ νὰ ὑπακοῦμε στὸν ἴδιο τὸ Θεὸ Πατέρα.

Καὶ «ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς», αὐτὸς ποὺ εἶχε πραγματικὰ τὴν ἐμπειρία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως, αὐτὸς μπορεῖ νὰ διατυπώσει ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀσφαλῶς ἡ τελευταία λέξη τῶν πάντων⁷⁶, ὅτι «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰωάν. 4,8,16). Καθὼς παρατηρεῖ ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς Σ. Ἀγουρίδης, ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Θεοῦ ὡς ἀγάπης δὲ διατρέχει ἀπλὰ ὀλόκληρη τὴν πορεία τῶν νοημάτων στὴν περικοπὴ Α' Ἰωάν. 4,7-21, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἔχει αἰχμαλωτίσει τὴν καθόλου σκέψη τοῦ Ἰωάννη⁷⁷. Κι ὁ μακαριστὸς πατὴρ Ἰουστίνος Πόποβιτς, ἐπιφανὴς ὀρθόδοξος Σέρβος θεολόγος, αἰτιολογεῖ τὴν ἡμιπερίοδο «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν», λέγοντας ὅτι «ἡ ἀγάπη εἶναι "θεοδημιουργική", "ἠθική" δύναμη, μιὰ δύναμη ποὺ "θεώνει"⁷⁸.

Ἀγάπη ὁ Θεὸς καὶ ἀμοιβαιότητα ἀγάπης μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ὑπέροστη ἐκδήλωση ἀγάπης τοῦ Πατρὸς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του. Τὸ Ἰωάν. 3,16 ἔχει πλέον καταστῆ ἰocus classicus γιὰ τὴ φανέρωση αὐτῆς: «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον» (πρβλ. Α' Ἰωάν. 4,10). Κι ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ σταυροῦ —«καθὼς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ» (Ἐφεσ. 5,2· Α' Ἰωάν. 3,16· Γαλ. 2,20)— ἔφθασε στὴ μοναδικὴ στιγμή τῆς «μεϊζονος ἀγάπης» (15,13).

76. Βλ. C. Wiener, ὅπ. π., στ. 14. Παρατηρεῖ, ἐπίσης, ὅτι «ἀπὸ ὅλες τῆς ἀνθρώπινες λέξεις, μὲ ὅλο τὸν πλοῦτο τους καὶ τὰ ὄριά τους, ἡ λέξη "ἀγάπη" μπορεῖ καλύτερα νὰ μᾶς δώσει νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸ μυστήριον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, τὴν ἀμοιβαία καὶ αἰώνια δωρεὰ τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος».

77. Σάββα Ἀγουρίδου, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Α', Β' καὶ Γ' ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου (Ἀθῆναι: ἔκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1983) σελ. 157.

78. Ἰουστίνου Πόποβιτς (Ἀρχιμ.), Οἱ τρεῖς Καθολικὲς Ἐπιστολὲς τοῦ Ἰωάννου (Θεσσαλονίκη: Β. Ρηγόπουλος, χ.χ.) σελ. 91.

Πολὴ χαρακτηριστικὰ γράφει ὁ Ἀμμώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς (6ος αἰ.) γιὰ τὸν Υἱό: «Ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστὶν ἀγάπης, ὅς ἐστιν ἡ κατὰ φύσιν ἀγάπη, αὐτοαγάπη ὧν φύσει καὶ καρπὸς ἀγάπης οὐκ ἐπίκτητον ἔχων τὸ τῆς ἀγάπης ἀγαθόν»⁷⁹. Μέσα στὴν Κ.Δ. ὑπάρχουν πολλὲς ἐκφράσεις ποὺ φανεροῦν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὅπως: «Ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτοὺς» (13,1): «διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἦν ἠγάπησεν ἡμᾶς» (Ἐφεσ. 2,4): «τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Θεοῦ» (Ἐφεσ. 3,19), δηλαδὴ τὴν ἀγάπη ποὺ ξεπερνάει κάθε ἀνθρώπινη γνώση: «ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμᾶς ὁ πατήρ» (Α' Ἰωάν. 3,1): «οὕτως ὁ Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς» (Α' Ἰωάν. 4,11) κ.ἄ.

Συνεπῶς, μαθητεία στὸ Θεὸ σημαίνει μίμηση τοῦ Θεοῦ, καὶ —κατὰ τὴν ἰωάννεια διδασκαλία— μίμηση «τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης» (Β' Κορ. 13,11), ἀπόκτηση «τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. 8,35· Α' Κορ. 5,14), ἀπόκτηση «τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ» (Β' Κορ. 13,13· Β' Θεσ. 3,5 κ.ἄ.), δηλαδὴ «τῆς ἑαυτοῦ ἀγάπης» (Ρωμ. 5,8· πρβλ. Ἰωάν. 15,9,10). Διὰ «τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» (Ρωμ. 8,39), δηλαδὴ ἔχοντας τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὅπως φανερώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, θὰ μπορέσουμε νὰ εἰσέλθουμε στὴ «βασιλεία τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ» (Κολ. 1,13).

ι. Ἀπόκτηση τῆς ἀγάπης

Πῶς μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει κανεὶς τὴν ἀγάπη; Ἡ ποιὸς μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ «ὁ ἀγαπῶν», δηλαδὴ μαθητὴς;

Σαφὴ καὶ ξεκάθαρα εἶναι τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «Ὁ ἔχων τὰς ἐντολὰς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με» (14,21) ἢ «ἐὰν ἀγαπᾶτε με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε» (14,15): με ἄλλα λόγια, «ἐὰν τὰς ἐντολὰς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου» (15,10). Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς διατυπώνει τὸ ἴδιο γεγονός με τὰ δικά του λόγια: «Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐ-

79. Joseph Reuss, Johannes Kommentare aus der griechischen Kirche (Berlin: Akademie Verlag, 1966) σελ. 313.

τοῦ τηρῶμεν» (Α' Ἰωάν. 5,3)· «αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ» (Β' Ἰωάν. 6)· καὶ «ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τετελείωται» (Α' Ἰωάν. 2,5).

Ἡ ἀπόκτηση τῆς πολυπόθητης ἀγάπης ἀνάγεται στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ καθιστᾶ κάποιον μαθητὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δυνατότητα γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν δίνεται μὲ τὴν ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου⁸⁰, μὲ τὴ γέννηση «ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος» (Ἰωάν. 3,5). Δὲ στηρίζεται σὲ ἀνθρώπινη ἰκανότητα ἢ τήρηση τῶν ἐντολῶν καὶ ἢ ἀπόκτηση τῆς ἀγάπης. Ὡς ἐκ τούτου, ἀποκλείονται οἱ αἰρετικοὶ ἀπὸ τὸ νὰ καλοῦνται μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰωάννης ὁμιλεῖ εἴτε περὶ «ἐντολῆς» εἴτε περὶ «ἐντολῶν». Εἶναι ὁμῶς πολὺ χαρακτηριστικὸ, καθὼς τονίζει καὶ ὁ καθηγητὴς Σ. Ἀγουρίδης, ὅτι σὲ ὁλόκληρο τὸ κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγέλιο δὲν ἀναφέρει τὸ περιεχόμενό τους, οὔτε σὲ ποιοῦ μέρος εἶναι καταχωρημένες οἱ ἐντολὲς αὐτές, διότι εἶναι σὲ ὅλους γνωστὲς ἀπὸ τὴ βαπτισματικὴ κατήχηση καὶ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ διδασχὴ τῶν πιστῶν⁸¹. Γι' αὐτὸ, μὲ τὴν ἔννοια τῶν ἐντολῶν «δέον νὰ ἐννοῶμεν τὴν ὅλην ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ ὡς ὑπόθηκην καὶ ὑπόδειγμα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν»⁸².

Ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητῆς (5ος αἰ.). γράφει ὅτι «ὁ Κύριος εἶναι κρυμμένος μέσα στὶς ἐντολές του, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ζητοῦν, βρίσκεται ἀνάλογα μὲ τὴν προθυμία καὶ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν»⁸³. Καὶ ἀφοῦ ὁ Κύριος εἶναι ἀγάπη, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι κρυμμένη μέσα στὶς ἐντολές του. Ἐπίσης, ὁ ἀείμνηστος Ἰουστίνος Πόποβιτς γράφει ὅτι «ἡ Θεοαγάπη ἀναπτύσσεται μὲ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν (...). Ὅσο περισσότερο ἀσκεῖται ὁ ἄνθρωπος στὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, τόσο ὁ Θεὸς τοῦ δίνει ὅλες τὶς ὑψηλὲς καὶ κεχαριτωμένες δυνάμεις γιὰ

νὰ μὴν ὑποχωρήσει στὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ ὁλοκληρωτικὰ νὰ τηρήσει τὶς ἐντολές του»⁸⁴.

Ἔτσι φτάσαμε στὴ δευτέρη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη δὲν ἀποτελεῖ σὲ καμία περίπτωση ἀνθρώπινο κατόρθωμα, ἢ καλύτερα μόνον ἀνθρώπινο κατόρθωμα. Χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατη ἢ πραγμάτωσή της. Ἡ ἀγάπη εἶναι δωρεά⁸⁵, χάρισμα ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Γαλ. 5,22). Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ὀρθόδοξη ἠθική, ἡ ἀγάπη μαζὶ μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα ὀνομάζονται θεολογικὲς ἢ ὑπερφυσικὲς ἀρετές⁸⁶, ἐπειδὴ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό. Ἡ ἐπιτέλεση, λοιπόν, τῶν θείων ἐντολῶν καὶ διὰ αὐτῶν ἡ ἀπόκτηση τῆς ἀγάπης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνύπαρξης τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα, τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πιστοῦ, δηλαδὴ συν-ενέργεια⁸⁷.

ια. Ἀγάπη «ἐν ἀλλήλοις»

Ἄς σταθοῦμε γιὰ λίγο στὴν τελευταία ἡμιπερίοδο τοῦ στίχου 13,35: «Ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις». Αὐτὴ ἀναφέρεται γενικὰ στὴν ἀγάπη ποὺ ὀφείλουν νὰ ἔχουν οἱ μαθητὲς, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς καινῆς ἐντολῆς ποὺ τοὺς ἔδωσε, καὶ εἰδικότερα στὴν ἀγάπη μεταξύ τους.

Ὅταν οἱ μαθητὲς ἔχουν ἀγάπη μεταξύ τους, παραμένουν ἐνωμένοι καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Διδασκάλου τους. Ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ συνεκτικὸς κρίκος γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τους. Εἶναι σὰν νὰ τοὺς λέγει ὅτι τώρα ποὺ φεύγω μὴν ἀνησυχεῖτε ὅτι θὰ μείνετε ἀνίσχυροί· μὲ τὴν ἀγάπη «ἔσεσθε ἰσχυροί»⁸⁸. Μὲ τὴν ἀγάπη οἱ μαθητὲς ὄχι μόνον δὲ θὰ

84. Ἰ. Πόποβιτς, ὅπ. π., σελ. 108-9.

85. Βλ. C. Wiener, ὅπ. π., σελ. 15.

86. Βλ. Νικολάου Ε. Μητσόπουλου, Θέματα ὀρθοδόξου ἠθικῆς θεολογίας, Α' (Ἀθήνα: Ὁργαν. Ἐκδ. Διδ. Βιβλίων, 1989) σελ. 56.

87. Βλ. Νικολάου Ε. Μητσόπουλου, Ἡ ἐπιτέλεσις τῶν θείων ἐντολῶν, ἀνάτυπον ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ (Ἀθήνα, 1989) σελ. 29-31, ὅπου ἀναπτύσσεται τὸ θέμα περὶ τῆς συν-ενέργειας θείου καὶ ἀνθρώπινου παράγοντα κατὰ τὴν ἐν Χριστῷ ἐπιτέλεση τῆς θείας ἐντολῆς.

88. Κατὰ τὸν Ὠριγένη: «Ἀλγεῖτε ἀπίοντος, ἀλλ' ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ἔσεσθε ἰσχυροί» John Cramer, *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*, tom. II, in *Evangelia S. Lucae et S. Ioannis* (Oxonii, 1844) σελ. 344.

80. Βλ. Σ. Ἀγουρίδου, ὅπ. π., σελ. 180.

81. Βλ. Σ. Ἀγουρίδου, ὅπ. π., σελ. 180.

82. Βλ. Σ. Ἀγουρίδου, ὅπ. π., σελ. 180.

83. Μάρκου τοῦ Ἀσκητοῦ, Τὰ 200 κεφάλαια περὶ τοῦ Πνευματικοῦ νόμου, 190' βλ. Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπιῶν, τόμ. Α', μετάφραση Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης (Θεσσαλονίκη: Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας, 1984, 1989) σελ. 142.

σβήσουν, ἀλλὰ «περιφανεῖς ἔσονται»⁸⁹. Μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑνὸς γιὰ τὸν ἄλλο θὰ ξεχωρίζουν μέσα στὸν «κόσμο», κι ὄχι μὲ τὴν ἐπιτέλεση θαυμάτων (ἐκδίωξη δαιμόνων, θεραπεία ἀσθενούντων κ.ἄ.). Ὁ C. H. Dodd παρατηρεῖ ὅτι ἡ θεία ἀγάπη ποὺ ὑπάρχει αἰώνια σὲ τέλεια ἀμοιβαιότητα (in perfect mutuality) μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀποδείχτηκε δυναμικὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν αὐτοπροσφορὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπιστρέφεται ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ὑπακοή στὸ Θεὸ καὶ ὡς φιλαδελφία (charity) τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλο⁹⁰.

Ἄν καὶ ὑποστηρίζεται ἡ ἄποψη ὅτι στὴ συνάφεια αὐτῆ τοῦ κειμένου ὁ Ἰωάννης δὲν ἔχει μπροστά του τὴν εἰκόνα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὴ μικρὴ ομάδα τῶν μαθητῶν γιὰ τοὺς ὁποίους γράφτηκε αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν μπορούμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἀγάπη, ἀφοῦ ἔδωσε ἡδὴ ὁ Ἰησοῦς τὴν «καινὴ ἐντολήν», ἡ ἀγάπη αὐτῆ στρέφεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο μέσα στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν. Βέβαια, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι ἔξω ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς πιστοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὑφίσταται ὁ «κόσμος», ὅπως αὐτὸς σκιαγραφεῖται στὸ Δ' Εὐαγγέλιο, δηλαδή ποὺ στέκεται ἐχθρικὰ ἀπέναντι στὸν Ἰησοῦ καὶ τοὺς μαθητὲς του, ἀπορρίπτει τὸ μήνυμά τους, τοὺς μισεῖ καὶ τέλος θανατώνει τὸν Ἰησοῦ⁹¹.

Λέγεται ὅτι «ἡ ἀγάπη δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει στὴν ἀπομόνωση»⁹². Καὶ σωστὰ ὑποστηρίζεται ἀφοῦ μέσα στὸν ἀνθρώπο τῆς ἀγάπης συντελεῖται μιὰ ἱεραρχία. Πάρα πολὺ ὁμορφα τὴν περιγράφει σύγχρονη σεβάσιμα ἀγιορείτικη μορφή γράφοντας: «Εὐτυχισμένοι ὁ ἀνθρώπος ποὺ τεμαχίζεται καὶ προσφέρεται στοὺς ἄλλους, ποὺ χύνεται καὶ ποτίζει τοὺς

ἄλλους. Ὅταν ὁ καιρὸς τῆς δοκιμασίας του ἔλθῃ, δὲν θὰ τρομάξῃ. Δὲν θὰ ἔχῃ νὰ φοβηθῆ τίποτε. Ἦδη θὰ ἔχῃ καταλάβῃ ὅτι μέσα στὴν ἱεραρχία τῆς ἀγάπης ὁ ἀνθρώπος κατὰ χάριν μελιζέται καὶ δὲν διαιρεῖται, ἐσθίεται καὶ οὐδέποτε δαπανᾶται. Ἐχει γίνῃ κατὰ χάριν Χριστός, καὶ ἔτσι ἡ ζωὴ του τρέφει καὶ ποτίζει τὸν ἀδελφό. Δηλαδή τρέφει καὶ αὐξάνει τὴν ἴδια του τὴν ὑπαρξή»⁹³.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στὴ σημερινὴ κοινωνία ἴσως νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτε πιὸ εὐτελισμένο ὅσο τὰ λόγια, οἱ λέξεις. Συχνὰ ἀκούμε νὰ χαρακτηρίζουν αὐτὰ ποὺ λέγουμε «λόγια», δίνοντας σ' αὐτὰ μιὰ ταπεινωτικὴ καὶ ἀπορρίψιμη ἔμφραση. Διότι αὐτὰ δὲ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ ἀντίκρισμα συναισθημάτων, ἀπὸ συνείδηση εὐθύνης, δὲν ἐκπορεύονται ἀπὸ τὴν καρδιά, δὲν εἶναι πράξη ὑπεύθυνη, πράξη ποὺ παιδαγωγεῖ⁹⁴. Ἰδιαίτερη «κακοποίηση» ἔχει δεχτεῖ κι ἡ λέξη ἀγάπη, χάνοντας σχεδὸν ὀλοκληρωτικὰ τὸ περιεχόμενό της ὡς ὑψηλὸ ἀνθρώπινο ἰδανικό, ὡς θεῖο δῶρο.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Κυρίου, μᾶς προσφέρει καθαρὴ λύση. Ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ ἀρχὴ καὶ τέλος — ἀτέλειστο τέλος — τῆς μαθητείας στὸ Χριστό. Καὶ μέσα στὴν καινὴ κτίση ποὺ ζοῦμε, στὸ χῶρο τῆς παρατεινόμενης παρουσίας τοῦ Θεοῦ, δηλαδή μέσα στὴν Ἐκκλησία, καινοὶ ἀνθρώποι ὡς ἀναγεννημένοι ἐν Χριστῷ, ζῶντες κατὰ τὴν καινὴ Διαθήκη τοῦ Θεοῦ, ἀναμένοντας καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴ γῆ καὶ ὀδεύοντας εἰς τὴν καινὴ Ἱερουσαλὴμ ἃς ἀναδειχτοῦμε μαθητὲς ἀληθινοὶ Ἐκεῖνου, ἔχοντας ἐγκολληθῆ αὐτῆ τὴν «καινὴ ἐντολήν» τῆς ἀγάπης.

«Τοῦτο γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς ἡ τελειότης» μόνον φοβερὸν ἠγεῖσθαι τὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐκπεσεῖν, καὶ μόνον ἐράσιμον καὶ τίμιον τὸ μαθητὴν γενέσθαι Θεῷ⁹⁵. (Τέλος)

89. Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, Ἐρημνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, κεφ. Π', 33-35' MPG, τόμ. 124, στ. 164.

90. C. H. Dodd, The interpretation of the Fourth Gospel (Cambridge: University Press, 1954) σελ. 398. Καὶ συμπλήρωνει: «Only by such a revelation, and no crude miracle of coming on the clouds can the world be led to faith and knowledge, and so the eternal life which God designed for it when in love for the world He gave His son» (σελ. 406).

91. Βλ. Eduard Lohse, Ἐπίτομη Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης (Ἀθήνα: «Ἄρτος ζωῆς», 1980) σελ. 194 ἔξ.

92. Μιχαὴλ Καρδαμάκη (πρωτοπρεσβ.), Κεφάλαια κατανοητικὰ (Ἀθήνα: Ἀκριάς, 1988) σελ. 87.

93. Βασιλείου (Ἄρχιμ.), Εἰσοδικὸν (Ἅγιον Ὅρος: Ἱ. Μ. Σταυρονικήτα, 1974, 1987 ἐπανέκδ.) σελ. 49.

94. Κωνσταντίνου Κούκη, «Λέξεις», στὸ περ. Πειραιϊκὴ Ἐκκλησία, τ. 61 (168) 1996, σελ. 35.

95. Μὲ τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ, ἀντικαθιστώντας τίς λέξεις φιλία μὲ ἀγάπη καὶ φίλον μὲ μαθητὴ, κατακλείει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης τὸ ἔργο του Εἰς τὸν βίον τοῦ Μωυσέως (ὄπ. π., τόμ. 46, στ. 285).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Ἐπὶ τῇ 1600ετηρίδι τοῦ θανάτου τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου

Οἱ ἐν Μιλάνῳ ἐορτασμοὶ τῆς συμπληρώσεως 1600 ἐτῶν ἀπὸ τῆς πρὸς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου, ἐπισκόπου Μεδιολάνων, — τῶν ὁποίων ἐορτασμῶν μετέσχεν αὐτοπροσώπως ἡ Α.Θ.Π. ὁ Σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος —, ὑπέμνησαν εἰς ὁλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τὴν ἐκπαγλὸν προσωπικότητα ἑνὸς μεγάλου κοινοῦ Ἁγίου καὶ Διδασκάλου τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς προσωπογραφίας αὐτοῦ εἶναι δειγματοληπτικῶς τὰ ἀκόλουθα: Ἀξιόλογος ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ φιλολογικὴ, φιλοσοφικὴ καὶ νομικὴ μόρφωσις· ἄοκνος μελέτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς, ιδίως τοῦ Ὠριγένοῦς καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου· ἐξαίρετον ἦθος καὶ πνευματικὴ ἀκτινοβολία, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἐπελέγη ὑπὸ τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος ὡς ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, ἐνῶ ἀκόμη εὐρίσκετο εἰς τὰς τάξεις τῶν κατηγουμένων· ἀσκητικὴ ζωὴ· κηρυκτικὴ, ἐξομολογητικὴ καὶ συμβουλευτικὴ δρᾶσις· πρωτοβουλία διὰ πώλησιν χρυσῶν σκευῶν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων· τὸ ὅτι ἐμπράκτως παρουσιάζετο πάντοτε «χαίρων μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίων μετὰ κλαιόντων»· ὀργάνωσις τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου· πεφωτισμένη ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ μετάδοσις τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν εἰς ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς· τὸ ὅτι ἠρνήθη τὴν χορήγησιν τῆς Θείας Κοινωνίας εἰς τὸν Θεοδόσιον τὸν Μέγαν καὶ ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν χρονικὴν περίοδον μετανοίας διὰ τὴν ἐγκριθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ θανάτωσιν 7.000 Θεσσαλονικέων· τὸ ὅτι ἦτο σφοδρὸς πολέμιος τῶν αἱρέσεων καὶ ιδίως τοῦ Ἀρειανισμοῦ· τὸ ὅτι ἔγραψε ἐξαίρετα ἐρμηνευτικά, δογματικὰ καὶ ἠθικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ λόγους, ἐπιστολάς καὶ ὕμνους.

Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος «ἀνεδείχθη ὑπέροχος ὡς ἐπίσκοπος, ἔχων πλήρη συνείδησιν τοῦ ὕψους καὶ τοῦ ἀξιώματος, ὅπερ ἐγνώριζε πάντοτε νὰ κρατῇ εἰς τὴν δέουσαν περιορῆσιν... Τὸ ὄνομά του διατηρεῖται πάντοτε ἐν βαθυτάτῃ τιμῇ ὑπὸ

σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου» (Δ. Μπαλάνος).

Ἐπισήμανσις τοῦ B. Altaner

Ἐκ τῶν λεχθέντων ἐν τῇ προηγουμένῃ παρατηρήσει γίνεται κατανοητὴ ἡ οἰκουμενικὴ διάστασις

τῆς προσωπικότητος τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου. Οὗτος, ὡς ἐτόνισεν ὁ B. Altaner, εἶναι «ὁ ἄριστος μάρτυς (κῆρυξ) τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ἐν τῇ ἀρμονικῇ συμφωνίᾳ αὐτῆς» (*der beste Zeuge des morgenländischen und abendländischen Kirchenglaubens in seinem Einklang*).

Ἐπὶ τὴν ὀπτικὴν ταύτην γωνίαν εἶναι χαρακτηριστικὴ λ.χ. ἡ ἀποψις τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἁπ. Πέτρου, δοθέντος ὅτι ἐπὶ τοῦ πρωτείου τούτου θεμελιούται ἡ ΡΚαθολικὴ διδασκαλία περὶ πρωτείου ἐξουσίας τοῦ Πάπα, ἥτις διδασκαλία οὐ μόνον δέχεται ὅτι ὁ Ἁπ. Πέτρος ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀλλὰ καὶ προβάλλει, ὡς μὴ ὄφειλε, τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ὡς ὁ μόνος διάδοχος αὐτοῦ ἔχει τὸ πρωτεῖον — οὐχὶ *de jure humano*, ἀλλὰ — *de jure divino*. Ὁ B. Altaner, ὅστις εἶναι ἐπιφανὴς πατρολόγος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται πρωτογενῶς ἢ δευτερογενῶς πολλοὶ τῶν πατρολόγων, ἐπαναλαμβάνει παλαιότεραν διαπίστωσιν, ὅτι ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἐν τῷ ἔργῳ του «*De incarnatione*» (4,32), ἀναφερόμενος εἰς τὴν περικοπὴν Ματθ. ιστ', 15 ἐξ. καὶ εἰς τὴν ἐπ' αὐτῆς στηριζομένην διδασκαλίαν περὶ τοῦ Πρωτείου τοῦ Ἁπ. Πέτρου, τονίζει ὅτι πρόκειται περὶ ἀπλοῦ «Πρωτείου ὁμολογίας» (*primatum confessionis*) ἢ περὶ «Πρωτείου πίστεως» (*primatum fidei*) καὶ οὐχὶ περὶ Πρωτείου «τάξεως (δικαιοδοσίας)» (*non ordinis*), οὔτε ἀκόμη περὶ Πρωτείου «τιμῆς» (*non honoris*). (*Primatum egit, primatum confessionis utique, non honoris, primatum fidei, non ordinis*).

Ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς αὐτὸς ὁ Πάπας σνισιτᾶ εἰς τοὺς θεολόγους νὰ μελετήσουν καὶ νὰ ἀνεύρουν νέας μορφὰς διατυπώσεως τοῦ παπικοῦ Πρωτείου, ἵνα δύναται τοῦτο νὰ γίνῃ δεκτὸν ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, νομίζομεν ὅτι ἡ ἐπισημαινομένη ὑπὸ τοῦ Altaner (καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Στ. Παπαδο-

πούλου) σχετική διατύπωση του αγίου Ἀμβροσίου θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῆ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν.

Ἡ ἀμβροσιανὴ λειτουργικὴ παράδοσις

Ἐν συνεχείᾳ ἐξ ἐπόψεως οἰκουμενικῆς θὰ ἔπρεπε ὅπως ἰδιαίτερος νὰ ὑπομνησθῆ ἡ συμβολὴ τοῦ αγίου Ἀμβροσίου τόσο ἐπὶ τὴν ἐπισημαντικὴν κοινῶν σημείων τῆς ἀρχαίας λειτουργικῆς παραδόσεως, οἷον εἶναι λ.χ. ἡ ὑπ' αὐτοῦ προβαλλομένη «μόνη λατινικὴ μεταβαπτισματικὴ κατήχησις, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν πρὸς τὰς ἀποδιδόμενας εἰς τὸν Ἅγιον Κύριλλον Ἱεροσολύμων Κατηχήσεις» (B. Botte), ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ περιοχῇ Μεδιολάνων ἀναπέψαντο ἐν οἰκουμενικῷ πνεύματι σημαντικῶν πτυχῶν τῆς λειτουργικῆς ζωῆς.

Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἐδημιούργησε τὸν λεγόμενον ἀμβροσιανὸν ἢ βορειοϊταλικὸν λειτουργικὸν τύπον, ὅστις περιέχει τόσο ἀνατολικά παλαιοχριστιανικά καὶ ρωμαϊκά στοιχεία, ἀποβληθέντα ἤδη ὑπ' αὐτῆς τῆς Ρώμης, ὅσον καὶ νεώτερα ἐξωρωμαϊκά στοιχεία ἰδίως ἐν τῇ Θ. Λειτουργίᾳ καὶ τῇ Ἀκολουθίᾳ τῶν Ὁρῶν, τὰ ὅποια ἦσαν ἐλληνικῆς προελεύσεως. Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος θεωρεῖται ὁ ἐν τῇ Δύσει δημιουργὸς καὶ πατὴρ τοῦ λειτουργικοῦ ὕμνου. Ἦτο οὐ μόνον ποιητὴς ὕμνων, ἀλλὰ καὶ συνθέτης τῆς μελωδίας αὐτῶν, χρησιμοποιῶν ἐλληνικὰ ἀνατολικά πρότυπα, ὡς σαφῶς ὑποδηλοῖ ὁ ἱερός Ἀύγουστίνος, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ θ' βιβλίῳ τῶν «Ἐξομολογήσεων» (Confessiones) αὐτοῦ γράφει χαρακτηριστικῶς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Θεόν: «Πόσα δάκρυα ἔχουσα ἀκροώμενος τοὺς ὕμνους Σου, τὰς ᾠδὰς Σου, τοὺς γλυκεῖς φθόγγους τοὺς ἀντηχοῦντας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Σου... Μόλις πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἡ Ἐκκλησία τῶν Μεδιολάνων εἶχεν εἰσαγάγει τὴν παρήγορον καὶ ἐποικοδομητικὴν ἐκείνην μέθοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ φωναὶ καὶ αἱ καρδίαι ὄλων τῶν ἀδελφῶν συνενώνονται μὲ μέγιστον ζῆλον εἰς ἄσμα καινόν... Τότε ἀκριβῶς ἐψάλλοντο οἱ ὕμνοι καὶ αἱ ᾠδαί, καθὼς συνηθίζεται εἰς τὴν Ἀνατολήν... Αὐτὸς ὁ νεωτερισμὸς... εὔρε μμητὰς πανταχοῦ εἰς τὸ ποίμνιον τῶν πιστῶν Σου» (Ἅγιου Ἀύγουστίνου, Ἐξομολογήσεις, μτφρ. Ἀνδρέου Δαλεζίου, τεύχος β', 1980, σ. 15).

Ἡ ἀμβροσιανὴ ἢ βορειοϊταλικὴ λατρεία, — ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν τὸ περίφημον «ἀμβροσιανὸν ἄσμα», ὅπερ προβάλλει ὕμνους, ψαλμοὺς καὶ ἀντίφωνα «κατὰ τὸ ἀνατολικὸν εἶ-

δος» (nach orientalischer Art) (L. Kurz), τελεῖται σήμερον εἰς ρωμαιοκαθολικὰς ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μιλάνου, ὅπως καὶ εἰς 57 ἐνορίας τῶν λεγομένων «ἀμβροσιανῶν κοιλάδων» Leventino, Blegio καὶ Riviera, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἐν τῷ ἰταλοφώνῳ ἐλβετικῷ καντονίῳ Ticino καὶ ἐκτείνονται ἐκ τῶν περιοχῶν Gotthard καὶ Lukmanier μέχρι τῆς Bellinzona.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, γίνεται σαφές ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν βυζαντινὴν λατρείαν δὲν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιῆται ὡς ἄλλοθι πρὸς δημιουργίαν τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Οὐνίας, ὅπως ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὴν ἀμβροσιανὴν (ἢ ἐν Ἰσπανίᾳ εἰς τὴν μοζαραβικὴν) λειτουργικὴν παράδοσιν οὐδόλως ὠδήγησεν εἰς τὴν δημιουργίαν οὐνιτικῶν ἀμβροσιανῶν (ἢ μοζαραβικῶν) κοινοτήτων.

«Διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀπολεσθείσης ὁρατῆς ἐνότητος»

Τὰ εἰς τὰς προηγουμένας παρατηρήσεις ἐπισημανθέντα βοηθοῦν νὰ κατανοήσωμεν ὅσα ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος εἶπεν εἰς τὰς ἐν Μιλάνῳ προσφωνήσεις καὶ ὁμιλίας του, τονίσας ἰδιαίτερος, ὅτι «οἱ Ἅγιοι τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας ἐνώνουν ἡμᾶς καὶ ὑπομνήσκουν τὸ χρέος ἡμῶν νὰ ἐργασθῶμεν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀπολεσθείσης ὁρατῆς ἐνότητος».

Κατακλείων ὁ Παναγιώτατος τὰς ἐργασίας τοῦ — ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἐορτασμῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος 1600ετηρίδος — οργανωθέντος ἐν Μιλάνῳ Συνεδρίου ἐπὶ τοῦ θέματος «Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς», ἀνεφέρθη εἰς τὰς μεταγενεστέρας καινοτομίας καὶ προσθήκας «εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς πίστεως» καὶ ἐτόνισεν ὅτι αὐταὶ πρέπει νὰ κατεδαφισθοῦν, ἵνα διὰ λελογισμένης ἀναπαλαιώσεως ἀναδειξώμεν τὸ ἀρχαῖον κάλλος, τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν ἰσορροπίαν τῆς ἐνιαίας χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

Ἐξ ἄλλου, ὡς πληροφορεῖ ἐν τῇ σχετικῇ ἀνταποκρίσει του ὁ κ. Ν. Μαγγίνας, ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὁμιλῶν ἐν τῇ Μονῇ Sacro Monde di Varesse, κατέκρινε τὴν ἐναντι τῆς Ἀνατολῆς συμπεριφορὰν τῆς Δύσεως καὶ εἶπεν, ὅτι ἡ στάσις αὕτη προεκάλεσε καίρια τραύματα, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν ὥστε «κατὰ τὴν ὀρμέμφυτον καὶ ἀνεξέλεγκτον ὑποσυνείδητον αἰσθησιν τοῦ λαοῦ τῆς Ἀνατολῆς» ἢ Δύσεως

νά θεωρήται και σήμερα ως ό ανοικτίρων διώκτης αυτής. Ταυτοχρόνως ό Προκαθήμενος της Πρωτοθρόνου έν τή Όρθοδοξία Έκκλησίας της Βασιλίδος των πόλεων, άφου έξέφρασε την έλπίδα της καταλλαγής, ύπερ της οποίας εργάζεται άόκνως τó Οίκουμενικόν Πατριαρχείον, έτόνισεν: «Ημείς άπό της ήμετέρας πλευράς, δέν έγκαταλείπομεν τόν στόχον της συγκλίσεως και της τελικής ένώσεως, έλπίζομεν δέ ότι και ή έτέρα πλευρά θά έντεινι τās προσπάθειας αυτής, θά ποδηγητήση τó ποιμνιον αυτής, θά καθοδηγήση τά στελέχη αυτής, θά επανεξετάση την πρακτικήν αυτής, επί τώ τέλει της πραγματώσεως τού θείου εκείνου όράματος, τó όποιον έτόλμησαν νά φαντασθούν ως δυνατόν οι δύο άείμνηστοι μεγάλοι της προσεγγίσεως, ό Οίκουμενικός Πατριάρχης Άθηναγόρας και ό Πάπας Παύλος ό ΣΤ'».

Η ανάκηρυξι νέων 63 Όσίων Σιναϊτών Πατέρων

Έπί παρουσία των άνταποκριθέντων είς σχετικήν πρόσκλησιν τού Σεβ. Αρχιεπισκόπου Σινά, Φαράν και Ραϊθώ κ. Δαμιανού, έν οις και οι εκπρόσωποι της Έκκλησίας της Ελλάδος Σεβ. Μητροπολίτης Γρεβενών κ. Σέργιος και πανοσιολ. άρχιμ. π. Πλάτων Κριρκής, κατά την Τετάρτην της Διακαιησίμου Έβδομάδος έγένοντο έν τή Ι. Μονή τού Θεοβαδίστου Όρους Σινά οι πρώτοι πανηγυρικοί έορτασμοί της Συνάξεως των προσφάτως άνακηρυχθέντων ύπό της Ι. Συνόδου τού Πατριαρχείου Ιεροσολύμων 63 Όσίων Σιναϊτών Πατέρων, οίτινες ύπήρξαν πρότυπα αγιότητος και θά τιμώνται κατ' έτος μετά των ήδη γνωστών Σιναϊτών Αγίων, είς των όποιων ύπήρξεν και ό προβαλλόμενος νύν έν τώ περιοδικώ «Έφημέριος» Όσιος Ιωάννης, ό συγγραφεύς της «Κλίμακος». Πάντες οι Σιναίται Όσιοι ένεσάρκωσαν έν τώ άσκητικώ βίω αυτών τó έν τή «Κλίμακι» ταύτη παρουσιαζόμενον ιδεώδες της αγιότητος και ώδήγησαν τους πόδας αυτών επί των άναβαθμών αυτής.

Η άξία ιδιαιτέρας προβολής ένέργεια τού Σεπτού Πατριαρχείου Ιεροσολύμων ύπενθυμίζει τους λόγους τού άειμνήστου Άρχοντος Μεγάλου Χαρτοφύλακος και Χρονογράφου της Αγίας τού Χριστού Μεγάλης Έκκλησίας και Υπομνηματογράφου τού Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, Μανουήλ Ιω. Γεδεών, όστις είχεν έπισημάνει τά έξής: «Η μελέτη βιβλίων ιερών εύρι-

σκομένων έν ναοίς ή μοναίς Κιλικίας, Μεσοποταμίας και Πόντου, Συρίας και Άβησσυνίας, γνωρίσει ήμίν όνόματα και βίους και γεγονότα τέως άγνωστα έκ βιογραφιών μαρτύρων, όμολογητών, όσίων μοναχών και διδασκάλων τοπικών Έκκλησιών, άτινα κατά χρόνους άρχαίους δυσχερώς ήδύναντο νά γίνωνται γνώριμα ύπό μιάς Έκκλησίας έτέρα διά τó δυσχερές των περιπτώσεων και συγκοινωνιών» (Βυζαντινόν Έορτολόγιον, Κωνσταντινούπολις 1895, σ. 13). Τó αυτό ίσχύει και διά πολλάς άλλας τοπικάς Έκκλησίας.

Όρθόδοξοι και Παλαιοκαθολικοί

Καθ' ό πληροφορεί ήμάς τó Δελτίον «Έπίσκεψις» (28.2.97), ό Σεβ. Μητροπολίτης Έλβετίας κ. Δαμασκηνός την δην Φεβρουαρίου έ.έ. άπένευμε τó παράσημον τού Αγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τού Μυροβλήτου της Ι. Μητροπόλεως Έλβετίας είς τόν Καθηγητήν της Παλαιοκαθολικής Θεολογικής Σχολής της Βέρνης κ. Urs von Arx, Συμπρόεδρον της Μικτής Θεολογικής Έπιτροπής Διαλόγου μεταξύν των Έκκλησιών Όρθοδόξου και Παλαιοκαθολικής. Άπονέμων τó παράσημον ό Σεβ. Μητροπολίτης Έλβετίας κ. Δαμασκηνός, όστις είναι ό Όρθόδοξος Συμπρόεδρος της ως άνω Έπιτροπής, είπεν έκτός των άλλων γερμανιστι τά έξής, τά όποια παρατίθενται κατωτέρω κατά την έν τή «Έπισκέψει» έλληνικήν μετάφρασιν: «Δέν είναι τυχαίο τó ότι, κατά τó πρώτον εκκλησιολογικόν Συμπόσιον μεταξύν Όρθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών Θεολόγων τó 1974 στη Βιέννη ύπεβλήθη πρότασις όπως τά Πρακτικά της Συνόδου τού Φωτίου στην Κωνσταντινούπολη (879-880) τύχουν σήμερα άποδοχής άπό μέρους και των δύο Έκκλησιών, ως ένα πρώτο βήμα πρòς την ουσιαστική ύπέρβαση τού χωρισμού τους.

»Η φωτιανή κληρονομία μās οδηγεί στη διαπίστωση, ότι ή Άνατολή και ή Δύση, παρ' όλες τις ιδιαιτερότητές τους άνήκουν όργανικά στη μία Χριστιανοσύνη...

»Αυτή ήταν και ή διαπίστωση, στην όποία έφθασαν οι Έκκλησίες Παλαιοκαθολική και Όρθόδοξη, μετά τόν πολυετή τους διάλογο, ό όποιος ώλοκληρώθη στην Καβάλα πρò δέκα έτών (1987), με την ύπογραφή κοινού τελικού κειμένου περι των προϋποθέσεων και συνεπειών της πλήρους κοινωνίας. Τó σημαντικό αυτό κείμενο φέρει πραγματικά τή σφραγίδα της Φωτιανής κληρονομίας ως πρòς την έννοια της Ένότητος και της Κοινωνίας».

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ι. Αρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Ἑλληνικὸς Τύπος κατέστησε εὐρύτατα γνωστὴν τὴν –κατὰ τὴν 20ὴν Μαΐου– ἐθιμοτυπικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Προέδρου τῆς Νέας Δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλῆ εἰς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ. Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην συνεζητήθησαν θέματα κοινοῦ ἐνδιαφέροντος. Χαρακτηριστικῶς ὁ Πρόεδρος τῆς Ν.Δ., μετὰ τὸ πέρας τῆς συναντήσεως, ἐδήλωσεν: «Ἐθεώρησα χρέος μου νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν Μακαριώτατο Προκαθήμενο τῆς Ἐκκλησίας μας, νὰ τοῦ ἐκφράσω τὸν σεβασμὸ μου καὶ ταυτόχρονα τὴν πεποίθησή μου ὅτι στὴ δύσκολη ἐποχῇ, πὺ ζοῦμε, ὅλοι ἔχουμε ἀνάγκη νὰ τωθοῦν ἢ πίστη καὶ οἱ ἀξίες μας. Ἐπίσης, ἐξαιτίας τῆς ἀβεβαιότητος καὶ ρευστότητος πὺ ἐπικρατεῖ στὴν εὐρύτερη περιοχῇ πὺ ζῆ ὁ Ἑλληνισμὸς, θέλω νὰ τονίσω τὴν ἀνάγκη νὰ παίξει –καὶ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ παίξει– ἓνα σημαντικὸ ρόλο ἡ Ἐκκλησία».

–Κατὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας κ. Γερ. Ἀρσένη μετὰ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἡτις συνάντησις εἶχε προγραμματισθῆ διὰ τὴν 22αν Μαΐου, συνεζητήθησαν θέματα, ἀφορῶντα εἰς τὴν μισθοδοσίαν τῶν κληρικῶν, τὴν εἰς βάρος τῆς Ἐκκλησίας ἐπιδιωκομένην φορολογίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν συνθήκην τοῦ Σένγκεν κ.ἄ. Ἡ συνάντησις αὕτη εἶχε χαρακτῆρα προετοιμασίας, διότι διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἰδίων ζητημάτων τὴν 29ην Μαΐου ἐγένετο εἰδικὴ συνάντησις Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Σεβ. Ἀρχιερέων μετὰ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη, ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου κ. Τίτου, Ἰωαννίνων κ. Θεοκλήτου καὶ Γρεβενῶν κ. Σεργίου.

Πρὸς τούτοις ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ κατὰ τὸν μῆνα Μαΐου:

–Προῆδρευσε τῶν συνεδριῶν τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου τὴν 6ην καὶ 8ην, ἐδέχθη τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Θήρας καὶ Ἀμοργοῦ κ. Παντελεήμονα τὴν 13ην.

–Ἐδέχθη τὸν Πρόεδρον τῆς Ἐταιρείας Φύλων τοῦ Λαοῦ Καθηγ. κ. Νικ. Μπρατσιώτην τὴν 22αν.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

*Απονέμει σὴν Ἀυτοῦ Μακαριώτατο
τοῦ Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος
κ.κ. Σεραφεῖμ*

τὸν Μεγαλόσταυρο

τοῦ Τάγματος τῆς Τιμῆς

*καὶ πρὸς βεβαίωσιν τὸν παρένει τὸ δίπλωμα αὐτό, πὺ
υπογράφεται ἀπο τὸν ἴδιο καὶ προσυπογράφεται
ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν.*

*Ἀθήνα, εἴκοσι δύο Ἀπριλίου
κίλια ενιακόσια ενενήντα ἐπτά.*

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κωνσταντῖνος Στεφανόπουλος
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Γεώργιος Παγκάλος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΓΚΑΛΟΣ

–Ἐδέχθη τὸν Διευθυντὴν Ἐθιμοτυπίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Νικόλαον Κουνινιώτην, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπέδωσε τὰ διάσημα τοῦ Μεγαλοσταύρου Τάγματος τῆς Τιμῆς, πὺ τοῦ ἀπένευμεν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Στεφανόπουλος (ΦΕΚ 89,2. Α'/7-5-97) τὴν 29ην.

–Ἐδέχθη τὸν Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Ἄκην Τσοχατζόπουλον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνημέρωσεν ἐπὶ τῶν προσπαθειῶν ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ ἐνισχύσεως τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τὴν 29ην.

–Ἐδέχθη τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Περιορίου κ. Χρυσόστομον καὶ Ζακύνθου κ. Χρυσόστομον, τὴν 29ην.

(Ἐκ τοῦ Γρ. Τύπου καὶ Δημοσίων Σχέσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν)

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἡ 70ετηρὶς τῆς γεννήσεως τοῦ Καρδινάλιου Joseph Ratzinger, Προέδρου τῆς ἐν Βατικανῷ Ἐπιτροπῆς Πίστεως, τ. Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Μονάχου καὶ τ. Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Regensburg, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ προβληθοῦν ὑπὸ τοῦ διεθνoῦς ρωμαιοκαθολικοῦ Τύπου τόσον ἢ καθ' ὄλου ἀκτινοβόλος προσωπικότης αὐτοῦ, ὅσον καὶ ἐνδιαφέροντα σημεῖα τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ. Χαρακτηριστικὰ λ.χ. εἶναι ὅσα ὑπὸ τοῦ Prof. Dr. Heinz Schütte δημοσιεύονται ἐν τῷ Δελτίῳ KNA (= Katholische Nachrichten - Agentur), τινὰ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἐξῆς:

Ὁ διακεκριμένος Καρδινάλιος καὶ ὑπ' ἀρ. 1 θεολόγος τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν συνεντεύξει του εἰς τὴν ἐν Paderborn ἐκδιδόμενην ἐκκλησιαστικὴν ἐφημερίδα «Der Dom» ἐδήλωσε πρότινων ἐβδομάδων, ὅτι «τὸ ἔτος 2000 εἶναι ἐν χριστολογικῶν ἔτος. Σκεπτόμεθα τὴν εἴσοδον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ἀνάμνησις παρελθόντος, ἀλλὰ παρουσία. Ὅσον περισσότερον πρέπει νὰ αισχυνώμεθα, ὅτι ἰστάμεθα ἐναντίον τῆς ἐντολῆς Του, τόσον περισσότερον εἶναι ἐπεῖγον, ὅτι πρέπει νὰ πράττωμεν τὸν πᾶν, διὰ νὰ ἔχωμεν ἐνότητα».

—Ὅταν ὁ Καρδινάλιος Ratzinger ἔγινε Πρόεδρος τῆς Βατικανείου Ἐπιτροπῆς Πίστεως, ὁ τότε Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Γερμανία «Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας» Ἐπίσκοπος Dr Eduard Lohse ἔγραψεν ὅτι ὁ Ἰωσήφ Ratzinger εἶναι «ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος ἐκτιμᾶται εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ» καὶ εἶναι ἐξαίρετος γνώστης τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς καθ' ὄλου νεωτέρας Θεολογίας.

—Τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ Ratzinger, «δὲν πρέπει νὰ σκεπτόμεθα ἐκ τῆς ὀργανώσεώς της, ἀλλὰ τὴν ὀργανῶσιν πρέπει νὰ κατανοῶμεν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ παπικοῦ Πρωτείου, ὁ Ratzinger ὡς Καθηγητὴς ἔχει διακηρύξει, ὅτι «ἡ Ρώμη δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτῆ ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πλέον ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐδιδάχθησαν καὶ ἐβιώθησαν κατὰ τὴν πρώτην χιλιετίαν». Ἡ ἐπανένωσις τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ γίνῃ «ἐν ἐνότητι μὲ τὸ ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν δόγμα καὶ τὴν θεμελιώδη ἐκκλησιαστικὴν μορφήν του».

—Οἱ οἰκουμενικοὶ διάλογοι εἶναι ἀπαραίτητοι, ἀλλὰ μόνοι αὐτοὶ δὲν ὀδηγοῦν εἰς τὸν σκοπὸν. Ἀπαιτοῦνται προσοχὴ καὶ προσπάθεια εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ἐπίσης εἰς τὴν οἰκουμένην τῆς βάσεως, ἐπειδὴ ἡ Ἠγεσία τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ, τὸ ὁποῖον προηγουμένως δὲν ὠρίμα-

σεν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ζωῇ ὡς ἐμπειρία ἐκ πίστεως. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν εἶναι ἀναγκαῖαι ἡ Λειτουργικὴ καὶ Οἰκουμενικὴ κίνησις, ὡς ἐπίσης ἡ Βιβλικὴ κίνησις καὶ ἡ Κίνησις τῶν λαϊκῶν.

—Ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστεως καὶ ἐπομένως ὡς «ὑπερασπιστὴς τῆς πίστεως» δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔγινε συντηρητικώτερος ἐν σχέσει πρὸς τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἦτο πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς. Ἄλλ' ὁ ἴδιος βεβαιώνει: «Δὲν ἔχω μεταβάλλει τὴν σκέψιν μου».

Ὁ γράφων τὸ παρὸν Χρονικόν, ὅστις ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐγνώρισα τὸν Joseph Ratzinger ὡς θαυμάσιον εἰσηγητὴν καὶ συνομιλητὴν ἐν Regensburg, ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Πεντέλης καὶ ἐν τῇ «Οἰκουμενικῇ Ἀκαδημίᾳ» τοῦ Graz καὶ ὡς Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Μονάχου, δύναμαι νὰ δώσω μαρτυρίαν διὰ τὴν βαθεῖαν θεολογικὴν του σκέψιν, διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ διὰ τὸ ὅτι οὗτος εἶναι τῷ ὄντι «Promotor unitatis Christianae».

Ε.Δ.Θ.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἐν Ζάγκρεμπ συνεστήθη Διαχριστιανικὴ Ἐπιτροπὴ, τῆς ὁποίας μετέχουν Ὁρθόδοξοι, ΡΚαθολικοὶ, Λουθηρανοὶ, Βαπτισταί, Μετερροθμισμένοι καὶ Πεντηκοστιανοὶ πρὸς μελέτην τῶν λεπτομερειῶν διὰ τὴν ἴδρυσιν Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν τῆς Κροατίας. Ὡς ἐτονίσθη κατὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ διαχριστιανικοῦ αὐτοῦ ὀργάνου, αἱ Ἐκκλησίαι αὐταί, «μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πολέμου δημιουργηθεῖσαν διχόνοιαν, παρεξήγησιν καὶ μισαλλοδοξίαν, ἐπιθυμοῦν νὰ κομίσουν μῆνυμα ἐλπίδος, εἰρήνης καὶ συμφιλίωσης, συμβαλλόμενοι τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς κροατικῆς κοινωνίας». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Κροατίας θέλουν νὰ συνεργάζωνται εἰς τὴν κοινὴν ἀντιμετώπισιν ζητημάτων χριστιανικῆς παιδείας καὶ ἠθικο-κοινωνικῶν προβλημάτων, ὡς λ.χ. τοῦ προβλήματος τῶν ἐκτρώσεων. Ἐπίσης μελετοῦν τὴν δυνατότητα ἀποστολῆς κοινῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὴν Β' Πανευρωπαϊκὴν Οἰκουμενικὴν Σύναξιν, ἣτις θὰ συνέλθῃ ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου ἐν Graz τῆς Αὐστρίας πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος: «Καταλλαγὴ - Δῶρον Θεοῦ καὶ Πηγὴ νέας ζωῆς».

Ε.Δ.Θ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Π. Β. Πάσχου, **ΕΝ ΑΣΚΗΣΕΙ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΩ**. Άνέκδοτα φιλοκαλικά και κολλυβαδικά ύμνολογικά κείμενα για τόν Μοναχισμό, τούς Νεομάρτυρες και την Παράδοση, τών άγιών Νικοδήμου Άγιορείτου και Άθανασίου Παρίου. Στο Έπίμετρο εκδίδεται όλόκληρη ή δυσεύρετη Άπολογία και Όμολογία Πίστewς του άγιου Νικοδήμου του Άγιορείτου, έκδ. Άρμος [Ύμναγιολογικά Κείμενα και Μελέτες - 3], Άθήνα 1996, σσ. 192.

Δέν πρόλαβε νά στεγνώσει τó μελάνι από την προηγύμενη βιβλιοκρισία μου σέ έργο του Π. Β. Πάσχου («Θεολογία» 67[1996]927-929), που κυκλοφόρησε ως ύπ' άριθμ. 1 τής άνωτέρω σειράς, και σήμερα ξεφυλλίζω τó 3ο βιβλίο τής ίδιας σειράς. Τó πράγμα είναι άρκετά έλπιδοφόρο, άφου είναι τεκμήριο τής ευμενοϋς ύποδοχής τής σειράς από τó φιλάγιο κοινό.

Όπως περιγράφει ó ύπότιτλος, τó παρόν βιβλίο άποτελεί μιά συλλογή άνεκδότων φιλοκαλικών και κολλυβαδικών κειμένων. Συγκεκριμένα εκδίδονται: 1) Νικοδήμου Άγιορείτου, *Έπιστολή προς Θωμάν* (σσ. 51-80) και 2) Άθανασίου Παρίου: α) *Περί Νεομαρτύρων* (σσ. 81-84), β) *Περί παραδόσεως* (σσ. 85-96), γ) *Περί τής λέξεως «κυριότης»* (σσ. 97-98) και δ) *Περί τής λέξεως «διάκοσμος»*, ένώ επανεκδίδεται ως «Έπίμετρο» τó έργο του Άγιου Νικοδήμου «Όμολογία πίστewς, ήτοι Άπολογία δικαιοτάτη» (σσ. 105-181).

Στήν παρούσα έκδοση ó χαρακτηρισμός τών 5 πρώτων κειμένων ως άνεκδότων είναι σχετικός, άφου είχαν δημοσιευθεί τó 1994 από τόν ίδιο συγγραφέα στην Έπιστημονική Έπετηρίδα τής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Άθηνών (σσ. 265-324). Τó κείμενο του Άγ. Νικοδήμου μάλιστα, συνοδεύόμενο με σύντομο σχολιασμό τó εξέδωκε στόν Όρθόδοξο Τύπο (φύλλα Ιουλίου, Αυγούστου, Σεπτεμβρίου 1973) ó π. Νικόδημος Μπιλάλης και τó ανάπτυωσε ó Π. Μ. Σωτήρχος *Όδηγός Όρθοδοξίας, με κείμενα του άγιου Νικοδήμου του Άγιορείτου*, Θεσσα-

λονίκη 1990, σσ. 133-158). Τέλος τó έργο του Άθανασίου Παρίου «Περί Νεομαρτύρων» πρόσφατα εκδόθηκε και από τó συνάδελφο Β. Ψετογκά του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (*Άθανασίου του Παρίου μιά άνέκδοτη έπιστολή για την άναγνώριση τών νεομαρτύρων άγιών*, Καιρός. Τόμος τιμητικός στόν όμότιμο καθηγητή Δαμιανό Άθ. Δοϊκό, Έπιστημονική Έπετηρίδα Θεολογικής Σχολής Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης - Τμήμα Θεολογίας 5[1995] 337-352. Τó κείμενο στίς σελίδες 346-352. Πάντως ή πρώτη κριτική έκδοση και τών 5 κειμένων άνήκει στόν Π. Β. Πάσχο (1994) και ως άνατύπωση στήν παρούσα έκδοση (1996) κατ' οικονομία είναι δυνατόν νά χαρακτηρισθούν ως άνέκδοτα.

Τά κείμενα πλαισιώνοντα από Πρόλογο (σσ. 9-10), Προλεγόμενα (σσ. 11-50) (στά όποια ó συνάδελφος έξηγει τούς λόγους τής έπιλογής τών κειμένων προς έκδοση, δίνει σύντομα βιογραφικά σημειώματα για τούς δύο συγγραφείς, παρουσιάζει τó περιεχόμενο τών κειμένων και άντιμετωπίζει κάποια σχετικά προβλήματα), Βραχυγραφίες (σ. 102) και Παλαιογραφικούς Πίνακες (σσ. 182-188) (με φωτοτυπίες τών χειρογράφων τής μονής Ξενοφώντος και τής ΕΒΕ 2182).

Η έκδοση είναι κριτική — με έξαιρέση τó τελευταίο κείμενο — γι' αυτό και συνοδεύεται με κριτικό υπόμνημα και τ' άνιχνευθέντα χωρία τής Άγίας Γραφής, Πατέρων τής Έκκλησίας και θύραθεν συγγραφέων. Η άνίχνευση τών χωρίων δέν είναι έξαντλητική, πράγμα που επισημαίνει και ó ίδιος ó εκδότης (σ. 13).

Θεωρώ εύλογία Θεού την έκδοση τών κειμένων τών άγ. Νικοδήμου και Άθανασίου τόσο για τούς φιλάγιους άναγνώστες, όσο και για την έρευνα. Τά θέματα για τούς Νεομάρτυρες, την άσκητική ζωή και τούς Κολλυβάδες ήταν και θα παραμένουν πάντοτε επίκαιρα:

α) Τά έπιχειρήματα τών συγχρόνων του Άθανασίου του Παρίου, «*ότι δέν πρέπει (οί Νεο-*

μάρτυρες) να εορτάζονται χωρίς την άδειαν της μεγάλης Έκκλησίας» και «ὅτι οἱ ἐξομώσαντες, εἶτα δὲ τὴν ἦταν ἀναπαλαίσαντες, δὲν εἶναι μάρτυρες», σήμερα παίρνουν ὀξύτερη μορφή.

Ὁ Μ. Γεδεὼν ἀμφισβήτησε ἓνα μεγάλο τμήμα τῶν νεομαρτύρων, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει ὡς «δῆθεν μαρτυρήσαντες», «ὄσους εἰς τὸ μαρτύριον ἐξώθει μοναχικὸς φανατισμὸς, μάλιστα τῶν ἀγιορειτῶν» (Άγιοποιήσεις, Τὸ καθεστὼς τῆς ἐν ἀγίοις συναριθμήσεως, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 64). Ὁ ἴδιος δὲν δίστασε νὰ γράψει γιὰ «ιαπωνικὸν χαρακτήρι». Ὁ γνωστὸς μάλιστα ἐρευνητῆς Φίλιππος Ἡλιοῦ ἔσπευσε νὰ υἰοθετήσῃ τὶς θέσεις τοῦ Μ. Γεδεὼν καὶ ν' ἀνοίξῃ ἓνα νέο μέτωπο κατὰ τῶν «ἐκτροπῶν» παραγόντων τοῦ μοναχισμοῦ καὶ τῆς Έκκλησίας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας (Πόθος μαρτυρίου: ἀπὸ τὶς βεβαιότητες στὴν ἀμφισβήτηση τοῦ Μ. Γεδεὼν. Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῶν νεομαρτύρων, Τὰ Ἱστορικά 12[1995] 267-284). Ὑπὸ τοιαῦτες συνθήκες νομίζω ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχει ἐνώπιόν του τὰ κείμενα — ἂν εἶναι δυνατὸν ὅλα — καὶ τὶς θέσεις τῶν τότε πρωταγωνιστῶν στὸ ζήτημα τῶν Νεομαρτύρων, γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ ἴδιος νὰ μορφώσει μιὰ ἀντικειμενικὴ στάση ἐναντι τῶν ἀναφυομένων προβλημάτων.

β) Ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ θὰ δέχεται, σὲ κάθε ἐποχὴ, κριτικὴ (μεμετρομένη ἢ ὀξύτατη). Οἱ κατηγορίες ποὺ ἐκτοξεύτηκαν σὲ βάρος τῆς ἀπὸ τὸν Θωμᾶ, σύγχρονο τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου, θὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ θὰ ἐμπλουτίζονται ἀπὸ τοὺς νέους «Θωμάδες». Γιὰ τὸν λογοκρατούμενο ἄνθρωπο ἢ ἀσκητικὴ ζωὴ θὰ εἶναι πάντοτε σημεῖο ἀντιλεγόμενο, «Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, Ἑλλῆσι δὲ μωρία», ἐνῶ γιὰ τὸν πιστὸ θὰ εἶναι ἀγγελικὸς βίος ἢ κατὰ Χριστὸν σαλότης.

γ) Τὸ κολλυβαδικὸ κίνημα, ἐπειδὴ εἶχε μέσα στοὺς κόλπους του καὶ ἐπικριτὲς τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ, εὐκαίρως ἀκαίρως θὰ δέχεται τὰ πυρὰ ὀπαδῶν καὶ μὴ τοῦ κινήματος αὐτοῦ (πρβλ. Χ. Σ. Τζώγα, Ἡ περὶ μνημοσύνων ἔρις ἐν Ἁγίῳ Ὁρει κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1969).

Τὰ κείμενα αὐτὰ δὲν θὰ δώσουν μόνον ἐπιχειρήματα στοὺς πιστοὺς ἀναγνώστες γιὰ τὴν ἀπόκρουση τῶν ὀρθολογιστικῶν βελῶν, ἀλλὰ καὶ ἀφορμὴ σὲ μελετητὲς νὰ συνεχίσουν τὴν ἔρευνα:

α) Ν' ἀναζητήσουν τὴν ταυτότητα τοῦ αἰνιγματικοῦ Θωμᾶ, τοῦ παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου. Ἁφετηρία οἱ διαπιστώσεις: Μαθητῆς Ἁθανασίου τοῦ Παρίου, σπουδὲς στὴ Βιέννη, ἀποστολὴ ἐπιστολῆς του μὲ τὶς ἰδέες του στὴ Σμύρνη. Μήπως πρέπει ἢ καταγωγή του νὰ ἐντοπισθεῖ στὴ Σμύρνη ἢ σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πλησιόχωρα νησιά;

β) Ν' ἀνιχνεύσουν ἐξαντλητικὰ τὶς πηγὲς τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου. Τοῦτο δὲν θὰ δεῖξῃ μόνον τὸ μέγεθος τῶν γνώσεων τοῦ Ἁγίου, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐνισχύσει περισσότερο τὴν ἐπιχειρηματολογία καὶ τὸ κύρος του.

γ) Νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἔρευνά τους στὸν τομέα τῶν Νεομαρτύρων, ἀφοῦ ἔρχεται καὶ πάλιν στὸ προσκήνιο τὸ πρόβλημα τῆς ἀνακηρύξεως καὶ τῆς τιμῆς τους ὡς Ἁγίων καὶ ἀμφισβητεῖται γιὰ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς ἢ νεομαρτυρικὴ τους ἰδιότητα («δῆθεν μαρτυρήσαντες»).

Ἡ νηφάλια παρουσίαση τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἔργων τους καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπέκδυση τῶν κειμένων μὲ κριτικὸ ὑπόμνημα καὶ ἀνιχνευθέντα χωρία — ὅσα θεώρησε σκόπιμο — ἀπὸ τὸν Π. Β. Πάσχο εἶναι ἢ καλύτερη ἐγγύηση καὶ πρὸς ἀντικειμενικὴ προσέγγιση τῶν προβλημάτων ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς καὶ πρὸς οἰκοδομὴ καὶ στερέωση τῶν φιλάγιων ἀναγνωστῶν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β. ΓΟΝΗΣ

Γεωργίου Ἁντ. Σύρκας, ΜΟΥΣΙΚΟΝ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΝ (τ. 1-7), Ἀθήναι 1994, ἐκδόσεις «Ἀστέρως».

Ἡ ἐφτάτομη αὐτὴ ἔκδοση τοῦ «Μουσικοῦ Μηνολογίου» συμπληρώνει ἓνα κενὸ στὴ σύγχρονη βιβλιογραφία τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μας. Μετὰ τὴν «Μουσικὴ Κυψέλη» καὶ τὶς ἐπανεκδόσεις τῆς (ὄχι πάντοτε καλαισθητὲς καὶ εὐανάγνωστες), δὲν εἶχαμε μιὰ εὐχρηστὴ καὶ εὐπρόσωπη ἔκδοση τῶν θησαυρῶν τῆς Έκκλησίας μας, οἱ ὅποιοι (ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ὑμνογραφίας ἀλλὰ καὶ τῆς μουσικῆς) εἶναι ἀσύγκριτοι καὶ ἀξεπέραστοι. Ἀκόμη καὶ ἂν δοθῶν κριτικὲς ἐκδόσεις τῶν ὕμνων, ὅπως πάντοτε προτείνουμε καὶ προσδοκοῦμε, ἢ ὑπάρχουσα λειτουργικὴ παράδοση τῆς ὑμνογραφίας μας δὲν πρόκειται ν' ἀλλάξῃ τὶς βασικὲς γραμμὲς τῆς. Τὸ ἴδιο, νομίζω, ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν μουσικὴ ἐ-

πένδυση τῶν ὕμνων αὐτῶν μετὰ τὴν ἱερὰ καὶ ἀγιασμένη βυζαντινὴ μουσικὴ τους, μετὰ τὴν ὁποία μᾶς παρεδόθησαν καὶ μετὰ τὴν ὁποία (ἐκτὸς σπαγίων ἐξαιρέσεων κάποιων κανταδόρων - εὐρωπαϊστῶν) συνεχίζουν νὰ ψάλλονται στοὺς ἱεροῦς ναοὺς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας.

Ὁ γνωστὸς πρωτοψάλτης, μουσικοδιδάσκαλος καὶ χοράρχης κ. Γεώργιος Ἄντ. Σύρκας, ἀκολουθώντας τὸ ὕφος καὶ τὴν παράδοση τῶν πρωτοψαλτῶν τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἰδιαίτερα τὸν κατανυκτικὸ τρόπο, μετὰ τὸν ὁποῖο ἀποδίδει τοὺς ὕμνους ἢ περιβόητη «Μουσικὴ Κυψέλη», συνέθεσε τὴ μουσικὴ ὄλων τῶν σημαντικῶν ἑορτῶν τοῦ ἐνιαυσίου κύκλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μεγαλόπνοο σχέδιο καὶ ὑπέροχη, νομίζω, ἢ ἐπέλεσέ του ἀπὸ τὸν κορυφαῖο πρωτοψάλτη. Στὸν ἐνιαῖο τύπο τοῦ βυζαντινότροπου ἐξωφύλλου, διαβάζουμε, ὅπως στὰ παλιούκαιρα βιβλία: «Γεωργίου Ἄντ. Σύρκας, Μουσικὸν Μηνολόγιον, περιέχον: Βυζαντινὰ μελωδήματα, ψαλλόμενα ἐν τῷ Ἑσπερινῷ, τῷ Ὁρθρῷ καὶ τῷ θ. Λειτουργίᾳ, ἤτοι Στιχηρὰ Προσόμοια, Ἰδιόμελα, Δοξαστικά, Καθίσματα, Κανόνας, Ἀπολυτίκια, Κοντάκια, Μεγαλυνάρια κ.λπ. εἰς τὰς ἑορτὰς ἐκάστου μηνός· προσέτι δὲ καὶ τὰ λειτουργικὰ ὕμνογραφήματα τοῦ Ἀκαθίστου, ὡς καὶ πολλῶν ἑορτῶν νέων Ἁγίων, μὴ συμπεριλαμβανομένων εἰς τὰ ἐν χρήσει Μηναιᾶ, ἀπαντα μετὰ πολλοῦ ζήλου τονισθέντα καὶ ἀποδιδόμενα εἰς τὸ κατανυκτικὸν ὕφος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας».

Τὸ μεγαλόπνοο σχέδιο καὶ οἱ κατανυκτικὲς μουσικὲς συνθέσεις τοῦ κ. Σύρκας, βρήκαν εὐτυχῶς ἓνα γενναϊόδωρο καὶ μερακλῆ πράγματι ἐκδότη, τὸν κ. Παπαδημητρίου, ποὺ ἔντυσε μετὰ «πορφύραν καὶ βύσσον» τὴν ἐφτάτομη αὐτὴ σειρά τοῦ «Μουσικοῦ Μηνολογίου»: δίχρωμη ἔκδοσις, μεγάλες κ' εὐανάγνωστες τῆς χειρόγραφου σελίδου, βινιέτες καὶ κοσμήματα, βυζαντινὲς εἰκόνες κ.λπ., ποὺ εἶναι χάρισμα ὀφθαλμῶν καὶ ἀπόκτημα ὄχι μονάχα γιὰ τοὺς ἱεροψάλτες καὶ τοὺς μουσικοδιδασκάλους, ἀλλὰ γιὰ κάθε φιλόμουσο καὶ καλλιεργημένον ἀναγνώστη. Ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια τόσο στὸν κορυφαῖο πρωτοψάλτη καὶ μουσικοσυνθέτη, ὅσο καὶ στὸν ἡδέκτη ἐκδότη κ. Παπαδημητρίου.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Ἀποστόλου Ε. Παπαχρήστου, **ΤΥΠΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1997**, Ἀθήναι 1996, σελ. 336.

Ἀφιερωμένη στὸν μακαριστὸ Γέροντα Παῖσιον (1924-1994) ἐκδόθηκε καὶ ἐφέτος ἡ *Τυπικὴ Διάταξις* τοῦ 1997, γραμμὴν μετὰ ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν θεολόγο μουσικοδιδάσκαλο Ἄπ. Ε. Παπαχρήστο. Εἶναι ὁ δεύτερος χρόνος συγγραφῆς καὶ κυκλοφορίας τῆς «Τυπικῆς Διατάξεως», ἢ ὁποία φαίνεται νὰ συνεχίζει τὴν παράδοση καὶ τὸ ὕφος τῆς «Τάξεως» τοῦ ἀειμνήστου Γ. Μπεκατώρου, μετὰ σεβασμὸ καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ ἱερὸ ἔργο τῆς θείας Λατρείας καὶ τῆς ἀπαραιτήτου τυπικῆς ἀκριβείας. Ὁ κ. Παπαχρήστος, ἀπὸ ὅσα γράφει διὰ τὸν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο καὶ τῆς ὑποσημειώσεως τῆς «Τυπικῆς Διατάξεως», φαίνεται νὰ πιστεύει στὸ Θεὸ καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν ἁγία Ἐκκλησία του, τὴν ὁποία διακονεῖ μετὰ τὸ ἔργο του ὡς θεολόγος καὶ μουσικοδιδάσκαλος καὶ —τώρα— ὡς μουσικολόγος. Οἱ παρατηρήσεις του καὶ οἱ γνώμες του δείχνουν ὄχι ἀπλῶς λιπαρὴ γνώση τοῦ Τυπικοῦ καὶ τῆς Τελετουργικῆς, ἀλλὰ μιὰ ἰδιαίτερη ἀγάπη πρὸς τὴν ὀρθόδοξη *λειτουργικὴ πνευματικότητα*. Πιστεύω, ὅτι ἡ «Τυπικὴ Διάταξις» ὄχι μόνον δὲν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ ὠφελεῖ τὰ «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (κυρίως τὸ Α' Μέρος, «Κυριακοδρόμιον καὶ Μηνολόγιον τοῦ ἔτους»), διότι μετὰ τὸν διάλογο ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μετὰ τῶν, ὅπως δῆποτε κάτι καλὸ θὰ προκύψει γιὰ τὸ Τυπικὸ καὶ τὴν λειτουργικὴν πράξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν τελειότητα τῆς λειτουργικῆς πράξεως δὲν παρασύρεται ἀπὸ ἀνταγωνιστικὰς τάσεις. Καὶ τῆς ὁποίας διαφορῆς ἢ ἐπιφυλάξεις του τῆς ἐκφράζει μετὰ ἄνεση καὶ διάκριση, μετὰ κριτήριον καὶ κανόνα τὸ ἀποστολικόν: «πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω».

Κάποια μικρολάθη καὶ ἀβλεψίαι ποὺ ὑπάρχουν, θὰ διορθώνονται σιγὰ σιγὰ, ὥσπου νὰ ἐκλείψουν. Ἦδη, βλέπω μεγάλη ἀλλαγὴ πρὸς τὸ καλύτερον ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τεύχους του (τοῦ ἔτους 1996). Εὐχόμεστε τὴν ἀπρόσκοπτη συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀκριβοῦς τελετουργικῆς πράξεως στὸν ἀγιασμένον χώρον τῆς Ἐκκλησίας μας.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Δημ. Σ. Χατζηπέτρου, **ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ**, έκδοσεις «Άσπής», Άθήνα 1996, σελ. 662.

Ξαφνιάζεται κανείς όταν βλέπει μιΆ ποιητική Άνθολογία, καμωμένη από άνθολόγο άγνωστο στα Νεοελληνικά Γράμματα, τον κ. Δημ. Σ. Χατζηπέτρο. Όσοσο, ή έκδοση της Άνθολογίας αυτής από τὸ γνωστὸ έκδοτικὸ οἶκο «Άσπής» τοῦ Εὐάγγελου Ά. Παπαδημητρίου, θά τὴν βοηθήσει νά κυκλοφορήσει και νά ταξιδέψει πρὸς τοὺς φιλότεχνους ἀναγνώστες, πὸν ἀγαποῦν τὴ θρησκευτικὴ λογοτεχνία. Σ' αὐτὸ θά βοηθήσουν και τὰ εἰσαγωγικὰ κείμενα τῶν γνωστῶν λογοτεχνῶν Ε. Ν. Μόσχου και Άντωνῆ Πιλλᾶ: τοῦ πρώτου ἀναδημοσιεύει ἐδῶ μιΆ μελέτη γιὰ «Τὸ θρησκευτικὸ βίωμα στὴ μεταπολεμικὴ μας ποίηση», και τοῦ δεύτερου, πὸν εἶναι και διακεκριμένος ποιητής, ἕνα δοκίμιο γιὰ τὰ «Όρθόδοξα χριστιανικὰ βιώματα στὴν κυπριακὴ ποίηση». Ό κ. Πιλλᾶς συνεργάστηκε με τὸν κ. Χατζηπέτρο τὴν άνθολόγηση τῶν Κυπρίων, γι' αὐτὸ και ὁ άνθολόγος τὸν ὀνομάζει «συνανθολόγο» (σελ. 13).

Ἡ Άνθολογία τοῦ κ. Χατζηπέτρου ἀποτελεῖ μιΆ προσφορά, παρὰ τὶς ἀδυναμίες της. Ἐχει εἰλικρίνεια στὶς προθέσεις του ὁ άνθολόγος, ἔστω κι ἂν ὑψώνει ἕνα μνημεῖο-πυραμίδα με ὑλικά πολλὰ φορὰς ἄσχετα και ἀνόμοια. Εἶναι κοινὴ ἀσθένεια τῶν περισσοτέρων μας Άνθολογῶν αὐτὸ, πὸν πολὺ δύσκολα πράγματι ἀποφεύγεται. Ἐδῶ, στὸ «Προλογικὸ σημείωμα» τοῦ άνθολόγου ἐκτίθενται οἱ ἀρχὲς και οἱ κανόνες πὸν εἶχε θέσει γιὰ τὸ ἔργο του. Καὶ φυσικά, δὲν θά τὸν κατηγορήσει κανείς γι' αὐτὸ πὸν ἔκαμε. Όσοσο, περιμένουμε πάντοτε, πίσω ἀπὸ μιΆ καλὴ Άνθολογία νά βρισκεται ἕνας καλὸς ποιητής, ἕνας διεισδυτικὸς κριτικὸς ἢ ἕνας ἄνθρωπος τῶν Γραμμάτων με δοκιμασμένο και λεπτὸ γοῦστο, γι' αὐτὸ και εἶναι δύσκολο νά ικανοποιηθοῦν ὅσοι ἔχουν ἀύξημένες ἀπαιτήσεις ἀπὸ ἕνα τέτοιο και τόσο δύσκολο ἔργο. Ό Ardré Gide (1869-1951), θά ἔλεγε: «Ehfin, c' est une question de goût!»

Μακάρι στὴν πορεία και στὴν πιθανὴ β' ἔκδοση νά βελτιωθοῦν λάθη και ἀβλεψίες, με προθαφαιρέσεις ὅπου χρειάζεται, γιὰ τὴν ποιότητα τῆς Άνθολογίας.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Δρόσου Ν. Δρόσου, **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΗΝΟΥ** (ἔπιμ. Δημ. Ζ. Σοφιανού), Άθήνα 1996, σελ. 40 + 420.

Ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ βιβλίου εἶχε γίνεῖ τὸ 1870 και εἶχε τὸν ὑπότιτλο, ὅπως τώρα, «Άπὸ τῆς πέμπτης Σταυροφορίας μέχρι τῆς Ἐνετικῆς κυριαρχίας και ἐκείθεν μέχρι τοῦ 1821». Σήμερα, ὕστερ' ἀπὸ αἴτηση τῆς «Άδελφότητος τῶν Τηνίων ἐν Άθήναις» τὸ «Πανελλήνιον Ἱερὸν Ἰδρυμα Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου», χρηματοδότησε αὐτὴν τὴν ἔκδοση, ἢ ὅποια εἶχε τὴν εὐτυχία νά πέσει στα χέρια ἑνὸς κορυφαίου Τηνίου και ἐπιστήμονος, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ και Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Δημ. Ζαχ. Σοφιανού.

Άπὸ χρόνια ἔξαντλημένο και δυσεύρετο αὐτὸ τὸ σπάνιο βιβλίο, ὁ κ. Σοφιανὸς τὸ προῖκισε με πολυσέλιδη *Εἰσαγωγή* (σελ. 13*- 40*), *Σημειώσεις* και λεπτομερῆ *Εὐρετήρια*, ὅστε νά καταστεῖ μιΆ πλήρης πηγὴ γνώσεων γιὰ τὴν ἱστορία και τὸν πολιτισμὸ τοῦ ὠραίου και ἱστορικοῦ Νησιοῦ. Ό κ. Σοφιανὸς προσθέτει ἄλλο ἕνα δείγμα τῆς ἐπιστημοσύνης ἄλλὰ και τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴ γενέτειρά του, ἰδίως με τὴν σύγχρονη βιβλιογραφία — ἱστορία τοῦ Νησιοῦ πὸν παρέχει με τὴν Εἰσαγωγή του καθὼς και με τὸ πολῦτιμο «Γλωσσάριον και Εὐρετήριον ὄρων και θεσμῶν» (σελ. 587*-601*). Συγχαρητήρια στὸν κ. Δ. Ζ. Σοφιανὸ και στὸ Ἱερὸ Καθίδρυμα τῆς Θεομήτορος, τὸ ὅποιο — καθὼς σημειώνει και ὁ ἔπιμ. τῆς παρουσίας ἔκδόσεως — «ἀνέκαθεν ὑπῆρξε ὁ μεγάλος ἀρωγὸς και συμπαροσάτης σὲ θέματα παιδείας και διάσωσης και προβολῆς τοῦ ἱστορικοῦ και πολιτισμικοῦ παρελθόντος» τῆς Τήνου.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

Πρός τόν Πρεσβύτερον Νικόλαον Παναγιωτίδην του Ναθαναήλ, Κληρικόν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως
(καί νῦν ἀγνώστου διαμονῆς).

Διὰ τοῦ παρόντος, κοινοποιούμεν σοι κατωτέρω τὴν ἐρήμην σου ἐκδοθεῖσαν ὑπ' ἀριθμ. 2/5.2.1997 ἀπόφασιν τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Δικαστηρίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνωδᾶ τῷ ἄρθρῳ 122, παράγρ. 2 τοῦ Νόμου 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας» ὡς τοῦτο τίθεται καὶ ἰσχύει συμπληρωθὲν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Ν.Δ. 1714/1942 καὶ κατὰ τὰ σαφῶς ὀριζόμενα ὑπὸ τῆς παρ. 1 τοῦ ἄρθρου 44 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περὶ καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ἵνα οὕτω λάβῃς γνῶσιν αὐτῆς καὶ ἀσκήσης κατ' αὐτῆς τὰ κατ' ἄρθροις 126 καὶ 133 τοῦ προειρημένου περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων Νόμου ἐνδικοῦ μέσα τῆς ἀνακοπῆς ἐρημοδικίας καὶ τῆς ἐφέσεως.

Προσπειλοῦμέν σοι ὅτι ἐν περιπτώσει, παρελεύσεως ἀπράκτου τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου 5383/1932 καθοριζομένης προθεσμίας, θέλει ἢ κατωτέρω δημοσιευομένη ἀπόφασιν καταστή, συνωδᾶ τῷ ἄρθρῳ 151 Αὐτοῦ, τελεσιδικός, ὀριστική καὶ ἀμετάκλητος.

Ὁ Γραμματεὺς τῶν Συνοδικῶν Δικαστηρίων
Ἀρχιμ. Σεραφεῖμ Μεντζελόπουλος.

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΠΟΦΑΣΙΣ 2/1997

Τὸ Πρωτοβάθμιον Συνοδικὸν διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Δικαστήριον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 140ῆς Συνοδικῆς περιόδου, συγκείμενον ἐκ τοῦ Προέδρου Αὐτοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμου καὶ ἐκ τῶν τακτικῶν Μελῶν Αὐτοῦ Σεβ. Μητροπολιτῶν α) Παραμυθίας, Φιλιππῶν καὶ Γηρομερίου κ. Τίτου β) Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν κ. Διονυσίου γ) Ἱερισσοῦ, Ἀγ. Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου κ. Νικοδήμου καὶ δ) Νικαίας κ. Ἀλεξίου.

Συνελθὼν εἰς συνεδρίαν τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1997 ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος Τετάρτη καὶ ὥρα 5ῃ ἀπογευματινῇ ἐν τῷ Συνοδικῷ Μεγάρῳ, κειμένῳ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰωάννου Γενναδίου 14 καὶ Ἰασίου 1 καὶ τῇ συνῆθει τῶν Συνεδριῶν Αἰθούσῃ, ἐπὶ παρουσία καὶ τοῦ Γραμματέως Ἀρχιμ. Σεραφεῖμ Μεντζελοπούλου, ἵνα κρίνῃ καὶ δικάσῃ τὸν Πρεσβύτερον Νικόλαον Παναγιωτίδην τοῦ Ναθαναήλ, κληρικὸν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, κατηγορούμενον ἐπὶ α) αὐθαιρέτῳ ἐγκαταλείψει τῆς ἐφημεριακῆς αὐτοῦ θέσεως

καὶ β) αὐτογνώμονι ἀποβολῇ τοῦ Ἱερατικοῦ αὐτοῦ Σχήματος καὶ εἰδικώτερον ὅτι Κληρικὸς τυγχάνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὴ Πρεσβύτερος Αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1987 ἐγκατέλειψε τὴν ἐφημεριακὴν αὐτοῦ θέσιν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀλωνίων Σαμοθράκης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς ὃν ἐφημέρευε καὶ ἀπέβαλε τὸ Ἱερατικὸν αὐτοῦ Σχῆμα, περιφερόμενος μετὰ λαϊκῆς περιβολῆς ἔκτοτε, καὶ διάγων ὡς λαϊκὸς ρίψασπις γενόμενος, προτιμήσας τὸν γεωδὴ κόσμον τῆς μεγίστης Δωρεᾶς τῆς Ἱερωσύνης, ἤτοι ἀντικανονικὰ παραπτώματα σαφῶς προβλεπόμενα καὶ ρητῶς τιμωρούμενα ὑπὸ τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων ΞΒ' καὶ ΝΗ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων καὶ Ζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ παραπεμθείσης ἐνώπιον Αὐτοῦ λόγῳ ἀρμοδιότητος δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1/1996 ἀποφάσεως τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως.

Δικάζον ἐρήμην τοῦ κατηγορουμένου, νομίμως κληθέντος δυνάμει τοῦ ἄρθρου 55 τοῦ ν. 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ Αὐτῶν διαδικασίας» ὡς τίθεται καὶ ἰσχύει κατὰ τὰς διατάξεις τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 44 τοῦ Νόμου 590/1977 περὶ «Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» διὰ τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τῆς 17/15.11.96 καὶ 18/1-15.12.96 καὶ διὰ τῆς ἡμερησίας ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν «ΕΣΤΙΑ» τῆς 25 καὶ 26 Νοεμβρίου 1996 ὡς ἀγνώστου διαμονῆς καὶ μὴ προσελθόντος καὶ παραστάντος κατὰ τὴν σημερινὴν δικάσιμον.

Διεξελθὼν καὶ ἐπισταμένως μελετήσαν ἅπαντα τὰ ἐν τῷ φακέλλῳ τῆς δικογραφίας ἐγγράφα καὶ στοιχεῖα.

Λαβὼν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν εἰσήγησιν τοῦ Δικαστικοῦ Συνέδρου Μέλους Αὐτοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἱερισσοῦ, Ἀγ. Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου κ. Νικοδήμου.

Σκεφθὲν κατὰ τοὺς θεῖους καὶ ἱεροὺς Κανόνας καὶ τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους.

Ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ κρίσιν ὑπόθεσις εἰσάγεται πρὸς ἐκδίκασιν ἐνώπιον Αὐτοῦ τηρηθειῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας» προβλεπομένων καὶ καθοριζομένων διαδικασιῶν.

Ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἀξιολογήσεως τοῦ συνόλου τῶν στοιχείων τῆς δικογραφίας, τῆς περὶ τὴν ἀπόδειξιν διαδικασίας περιλαμβανούσης καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς προδικασίας, καὶ ἐκ τῶν ἀναγνωσθέντων ἐγγράφων ἀπεδείχθησαν ὡς πραγματικὰ περιστατικὰ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Δικαστηρίου καὶ κατ' ἐλευθέραν ἐκτίμησιν, συνωδᾶ τῷ ἄρθρῳ 57 τοῦ Νόμου 5383/1932 «περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ Αὐτῶν διαδικασίας» ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κατηγορητηρίῳ ἀναφερόμενα.

Ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος ἠπειθήσε, καίτοι νομίμως κληθείς, ὅπως ἐμφανισθῇ ἐνώπιον Αὐτοῦ καὶ ἀπο-

σείση τὰς εἰς βάρος αὐτοῦ κανονικὰς κατηγορίας, φυγοδικῶν καὶ ὁμολογῶν διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν τὸ βάσιμον τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος συνεπνίγη ὑπὸ τοῦ χοῦκου τοῦ περιβλήματος καὶ προὔτιμησε τὸν γεῶδη κόσμον εἴπερ τῆς ἀτιμῆτου Δωρεᾶς τῆς Ἱερωσύνης καὶ τῶν ἀρρήτων Μυστηρίων καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, ἀγάπης καὶ κοινωνίας τῷ Ζῶντι Θεῷ, ρίψασπις γενόμενος καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω.

Ἐπειδὴ τὰ παραπτώματα τοῦ κατηγορητηρίου σαφῶς προβλέπονται καὶ ρητῶς τιμωροῦνται ὑπὸ τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Γραφικῶν Λογίων καὶ δὴ ὑπὸ τῶν «Εἰ τις Κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον, Ἰουδαίου ἢ Ἑλληνος, ἢ Αἰρετικοῦ, ἀρνήσεται, εἰ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀποβαλλέσθω, εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κληρικοῦ, καθαιρείσθω. Μετανοήσας δέ, ὡς λαϊκὸς δεχθήτω» (ΞΒ' τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων), «Τοὺς ἅπασι ἐν Κλήρῳ τεταγμένους καὶ μοναστάς, ὠρίσαμεν μῆτε ἐπὶ στρατείαν, μῆτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἐρχεσθαι... Ἡ τοῦτο τολμώντας, καὶ μὴ μεταμελουμένους ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τούτο ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἶλοντο, ἀναθεματίζεσθαι» (Ζ' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου), «Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ Κλήρου, ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω, ἐπιμένων δὲ τῇ ἀμελείᾳ καὶ ραθυμίας καθαιρείσθω» (ΝΗ' τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων),

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

κηρύσσει ὁμοφώνως τὸν Πρεσβύτερον Νικόλαον Παναγιωτίδην τοῦ Ναθαναήλ, Κληρικὸν τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως ἐνοχον ἐπὶ α) αὐθαιρέτῳ ἐγκαταλείπει τῆς ἐφημεριακῆς αὐτοῦ θέσεως καὶ β) αὐτογνώμονι ἀποβολῇ τοῦ Ἱερατικοῦ αὐτοῦ Σχήματος καὶ εἰδικώτερον ὅτι Κληρικὸς τυγχάνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὴ Πρεσβύτερος Αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1987 ἐγκατέλειψε τὴν ἐφημεριακὴν αὐτοῦ θέσιν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀλωνίων Σαμοθράκης τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς ὃν ἐφημέρευε καὶ ἀπέβαλε τὸ Ἱερατικὸν αὐτοῦ Σχῆμα, περιφερόμενος μετὰ λαϊκῆς περιβολῆς ἔκτοτε καὶ διάγων ὡς λαϊκός, ρίψασπις γενόμενος, προτιμήσας τὸν γεῶδη κόσμον τῆς μεγίστης δωρεᾶς τῆς Ἱερωσύνης, ἢτοι ἀντικανονικὰ παραπτώματα σαφῶς προβλεπόμενα καὶ ρητῶς τιμωρούμενα ὑπὸ τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων ΞΒ' καὶ ΝΗ' τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ Ζ' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ παμψηφεί ἐπιβάλλει αὐτῷ τὴν ποινὴν τῆς Καθαιρέσεως ἐκ τοῦ Ὑψηλοῦ τῆς Ἱερωσύνης Ὑπουργήματος ἀπογυμνοῦν αὐτὸν τέλεον παντὸς Ἱερατικοῦ βαθμοῦ καὶ τίτλου κατάγον αὐτὸν καὶ ἐπαναφέρον εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν τάξιν, καταδικάζον ἅμα εἰς βάρος αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου τὴν ἐξ ἑβδομηκοντα χιλιάδων (70.000) δραχμῶν δικαστικὴν δαπάνην.

Ἐκρίθη, ἀπεφασίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη αὐθιμερόν

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ
ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Μεσοσθίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιππῶν καὶ Γηρομερίου ΤΙΤΟΣ

† Ὁ Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσῶν ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Ἱερισσοῦ, Ἁγ. Ὅρους, Ἀρδαμερίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

† Ὁ Νικαίας ΑΛΕΞΙΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ἀρχιμ. Σεραφεὶμ Μεντζελόπουλος.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

Πρὸς

Τὸν Πρεσβύτερον

Παναγιώτην Πρασινοῦδην - Πιπιακοῦδην τοῦ Γεωργίου

Κληρικὸν τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως

Ἀλεξανδρουπόλεως

(καὶ νῦν ἀγνώστου διαμονῆς).

Διὰ τοῦ παρόντος, κοινοποιούμεν σοι κατωτέρω τὴν ἐρήμην σου ἐκδοθεῖσαν ὑπ' ἀριθμ. 3/5.2.1997 ἀπόφασιν τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Δικαστηρίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνωδὰ τῷ ἄρθρῳ 122, παράγρ. 2 τοῦ Νόμου 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας» ὡς τοῦτο τίθεται καὶ ἰσχύει συμπληρωθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 6 τοῦ Ν.Δ. 1714/1942 καὶ κατὰ τὰ σαφῶς ὀριζόμενα ὑπὸ τῆς παρ. 1 τοῦ ἀρθροῦ 44 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἵνα οὕτω λάβῃς γνώσιν αὐτῆς καὶ ἀσκῆσης κατ' αὐτῆς τὰ κατ' ἄρθρους 126 καὶ 133 τοῦ προειρημένου περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων Νόμου ἔνδικο μέσα τῆς ἀνακοπῆς ἐρημοδικίας καὶ τῆς ἐφέσεως.

Προσεπιδηλοῦμέν σοι ὅτι ἐν περιπτώσει παρελεύσεως ἀπράκτου τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου 5383/1932 καθοριζομένης προθεσμίας, θέλει ἡ κατωτέρω δημοσιευμένη ἀπόφασις καταστή συνωδὰ τῷ ἄρθρῳ 151 Αὐτοῦ τελεσιδικός, ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος.

Ὁ Γραμματεὺς τῶν Συνοδικῶν Δικαστηρίων

Ἀρχιμ. Σεραφεὶμ Μεντζελόπουλος

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΑΠΟΦΑΣΙΣ 3/1997

Τὸ Πρωτοβάθμιον Συνοδικὸν διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Δικαστήριον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 140ῆς Συνοδικῆς Περιόδου, συγκείμενον ἐκ τοῦ Προέδρου Αὐτοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσοσθίας κ. Χρυσοστόμου καὶ ἐκ τῶν τακτικῶν Μελῶν Αὐτοῦ Σεβ. Μητροπολιτῶν α) Παραμυθίας, Φιλιππῶν καὶ Γηρομερίου κ. Τίτου β) Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσῶν κ. Διονυσίου γ) Ἱερισσοῦ, Ἁγ. Ὅρους καὶ Ἀρδαμερίου κ. Νικοδήμου καὶ δ) Νικαίας κ. Ἀλεξίου.

Συνελθὼν εἰς συνεδρίαν τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1997, ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος Τετάρτη καὶ ὥρα 5ῃ ἀπογευματινῇ ἐν τῷ Συνοδικῷ Μεγάρῳ, κειμένῳ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰωάννου Γενναδίου 14 καὶ Ἰασίου 1 καὶ τῇ συνήθει τῶν Συνεδριῶν Αἰθαύση ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ Γραμματέως Ἀρχιμ. Σεραφεὶμ Μεντζελόπουλου, ἵνα κρῖνῃ καὶ δικάσῃ τὸν Πρεσβύτερον Παναγιώτην

Πρασινούδη - Πτιακούδη του Γεωργίου, κληρικόν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως κατηγορούμενον ἐπὶ α) αὐθαιρέτῳ ἐγκαταλείπει τῆς ἐφημεριακῆς αὐτοῦ θέσεως καὶ β) αὐτογνώμονι ἀποβολῇ τοῦ Ἱερατικοῦ αὐτοῦ Σχήματος καὶ εἰδικώτερον ὅτι Κληρικὸς τυγχάνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὴ Πρεσβύτερος Αὐτῆς, ἀπὸ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1987 ἐγκατέλειψε τὴν ἐφημεριακὴν αὐτοῦ θέσιν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίας Φωτεινῆς Ξηροποτάμου Σαμοθράκης, τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς ὃν ἐφημέρευε καὶ ἀπέβαλε τὸ Ἱερατικὸν αὐτοῦ Σχῆμα, περιφερόμενος μετὰ λαϊκῆς περιβολῆς ἔκτοτε, καὶ διάγων ὡς λαϊκός, ρίψασπις γενόμενος, προτιμήσας τὸν γεῶδη κόσμον τῆς μεγίστης Δωρεᾶς τῆς Ἱερωσύνης, κανονικὰ ἐγκλήματα ἅτινα ὠμολόγησεν διὰ τῆς ἀπὸ 30.4.1987 ὑπευθύνου δηλώσεώς σου (ΝΔ 105/1969) πρὸς τὸν κυριάρχην αὐτοῦ Μητροπολίτην Σεβ. Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἄνθιμον, ἐπὶ ἀδικήμασι σαφῶς προβλεπομένοις καὶ ρητῶς τιμωρουμένοις ὑπὸ τῶν θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων ΕΒ' καὶ ΝΗ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων καὶ Ζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ παραπεμφθείσης δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1/1996 ἀποφάσεως τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως.

Δικάζον ἐρήμην τοῦ κατηγορουμένου νομίμως κληθέντος δυνάμει τοῦ ἀρθρου 55 τοῦ Ν. 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ Αὐτῶν διαδικασίας» ὡς τίθεται καὶ ἰσχύει κατὰ τὰς διατάξεις τῆς παραγρ. 1 τοῦ ἀρθρου 44 τοῦ Νόμου 590/1977 περὶ «Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» διὰ τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τῆς 17/15.11.96 καὶ 18/1-15.12.96 καὶ διὰ τῆς ἡμερησίας ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν «ΕΣΤΙΑ» τῆς 25 καὶ 26 Νοεμβρίου 1996 ὡς ἀγνώστου διαμονῆς καὶ μὴ προσελθόντος καὶ παρασάντος κατὰ τὴν σημερινὴν δικάσιμον.

Διεξεληθὸν καὶ ἐπισταμένως μελετήσαν ἅπαντα τὰ ἐν τῷ φακέλλῳ τῆς δικογραφίας ἐγγραφα καὶ στοιχεία.

Λαβὸν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν εἰσήγησιν τοῦ Δικαστικοῦ Συνέδρου Μέλους Αὐτοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν κ. Διονυσίου.

Σκεφθέν κατὰ τοὺς θείους καὶ Ἱερούς Κανόνας καὶ τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους.

Ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ κρίσιν ὑπόθεσις εἰσάγεται πρὸς ἐκδίκασιν ἐνώπιον Αὐτοῦ τηρηθεισῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας» προβλεπομένων καὶ καθοριζομένων διαδικασιῶν.

Ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἀξιολογήσεως τοῦ συνόλου τῶν στοιχείων τῆς δικογραφίας, τῆς περὶ τὴν ἀπόδειξιν διαδικασίας περιλαμβανούσης καὶ τὰ στοιχεία τῆς προδικασίας, καὶ ἐκ τῶν ἀναγνωσθέντων ἐγγράφων ἀπεδείχθησαν ὡς πραγματικὰ περιστατικὰ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Δικαστηρίου καὶ κατ' ἐλευθέραν ἐκτίμησιν, συνωδὰ τῶν ἀρθρω 57 τοῦ Νόμου 5383/1932 «περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ Αὐτῶν διαδικασίας» ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κατηγορηρίῳ ἀναφερόμενα.

Ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος ἠπειθήσθη, καίτοι νομίμως κληθείς, ὅπως ἐμφανισθῇ ἐνώπιον Αὐτοῦ καὶ ἀπο-

σεισῆ τὰς εἰς βάρος αὐτοῦ κανονικὰς κατηγορίας, φυγοδικῶν καὶ ὁμολογῶν διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν τὸ βάσιμον τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἐπιπροσθέτως τὰ ἀδικήματα τοῦ κατηγορητηρίου πλήρως κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Δικαστηρίου στοιχειοθετοῦνται καὶ θεμελιούνται διὰ τῆς ἐν τοῖς ὑπερθεν ἀναφερομένης ὑπευθύνου δηλώσεως (ΝΔ. 105/1969) τοῦ κατηγορουμένου πρὸς τὸν κυριάρχην τοῦ Μητροπολίτην Σεβ. Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἄνθιμον εἰς ἣν δηλοῖ ὅτι «ἀπὸ 13.8.96 θέλω νὰ μὲ διαγράψετε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν σας διότι θεώρησα τὸν ἑαυτὸ μου ἀνάξιο καὶ ἀνίκανο νὰ ὑπηρετῇ τὸ ἀνώτερο αὐτὸ λειτουργημα τοῦ ἱερέως».

Ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος συνεπνίγη ὑπὸ τοῦ χοῦκου τοῦ περιβλήματος καὶ προὔτιμησε τὸν γεῶδη κόσμον εἴπερ τῆς ἀτιμῆτου Δωρεᾶς τῆς Ἱερωσύνης καὶ τῶν ἀρρήτων Μυστηρίων καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, ἀγάπης καὶ κοινωνίας τῷ Ζῶντι Θεῷ, ρίψασπις γενόμενος καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω.

Ἐπειδὴ τὰ παραπτώματα τοῦ κατηγορητηρίου σαφῶς προβλέπονται καὶ ρητῶς τιμωροῦνται ὑπὸ τῶν θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Γραφικῶν Λογιῶν καὶ δὴ ὑπὸ τῶν «Εἰ τις Κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον, Ἰουδαίου ἢ Ἑλλήνου, ἢ Αἰρετικοῦ, ἀρνήσεται, εἰ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀποβαλλέσθω, εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κληρικοῦ, καθαρείσθω. Μετανοήσας δὲ, ὡς Λαϊκὸς δεχθήτω» (ΕΒ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων), «Τοὺς ἄπαξ ἐν Κλήρῳ τεταγμένους καὶ μοναστάς, ὠρίσαμεν μῆτε ἐπὶ στρατείαν, μῆτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἐρχεσθαι... Ἡ τοῦτο τολμώντας, καὶ μὴ μεταμελουμένους ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἴλοντο, ἀναθεματίζεσθαι» (Ζ' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου), «Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ Κλήρου, ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω, ἐπιμένων δὲ τῇ ἀμελείᾳ καὶ ραθυμῇ καθαιρείσθω» (ΝΗ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων).

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

κηρύσσει ὁμοφώνως τὸν Πρεσβύτερον Παναγιώτην Πρασινούδη - Πτιακούδη τοῦ Γεωργίου, Κληρικὸν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως ἐνοχον ἐπὶ α) αὐθαιρέτῳ ἐγκαταλείπει τῆς ἐφημεριακῆς αὐτοῦ θέσεως καὶ β) αὐτογνώμονι ἀποβολῇ τοῦ Ἱερατικοῦ αὐτοῦ Σχήματος καὶ εἰδικώτερον ὅτι Κληρικὸς τυγχάνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὴ Πρεσβύτερος Αὐτῆς, ἀπὸ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1987 ἐγκατέλειψε τὴν ἐφημεριακὴν αὐτοῦ θέσιν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίας Φωτεινῆς Ξηροποτάμου Σαμοθράκης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς ὃν ἐφημέρευε καὶ ἀπέβαλε τὸ Ἱερατικὸν αὐτοῦ Σχῆμα, περιφερόμενος μετὰ λαϊκῆς περιβολῆς ἔκτοτε, καὶ διάγων ὡς λαϊκός, ρίψασπις γενόμενος, προτιμήσας τὸν γεῶδη κόσμον τῆς μεγίστης Δωρεᾶς τῆς Ἱερωσύνης, κανονικὰ ἐγκλήματα ἅτινα ὠμολόγησεν διὰ τῆς ἀπὸ 30.4.1987 ὑπευθύνου δηλώσεώς σου (ΝΔ. 105/1969) κοινοποιηθείσης τῷ κυριάρχην αὐτοῦ Μητροπολίτη Σεβ. Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἄνθιμον εἰς ἣν ἐδήλωσε ὅτι «ἀπὸ 13.8.96 θέλω νὰ μὲ διαγράψετε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν σας διότι θεώρησα τὸν ἑαυτὸ μου ἀνάξιο καὶ ἀνίκανο νὰ ὑπηρετῇ τὸ ἀνώτερο αὐτὸ λειτουργημα τοῦ

ιερώς», ήτοι άντικανονικά παραπτώματα σαφώς προβλεπόμενα και ρητώς τιμωρούμενα υπό τών θείων και 'Ιερών Κανόνων ΞΒ' και ΝΗ' τών 'Αγίων 'Αποστόλων και Ζ' τής Δ' Οίκουμ. Συνόδου και παμψηφεί έπιβάλει αύτῷ τήν ποινήν τής Καθαιρέσεως έκ του 'Υψηλού τής 'Ιερωσύνης 'Υπουργήματος απογυμνοῦν αύτόν τέλεον παντός 'Ιερατικού βαθμού και τίτλου κατάγον αύτόν και έπαναφέρον εις τήν τών λαϊκών τάξιν, καταδικάζον άμα εις βάρος αύτου και υπέρ του 'Ελληνικού Δημοσίου τήν έξ έβδομήκοντα χιλιάδων δραχμών (70.000) δικαστικήν δαπάνην.

'Εκρίθη, άπεφασίσθη και έδημοσιεύθη αύθημερόν

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ
ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† 'Ο Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
ΤΑ ΜΕΛΗ

† 'Ο Παραμυθίας, Φιλιατρών και Γηρομερίου ΤΙΤΟΣ
† 'Ο Χίου, Ψαρών και Οίνουσσών ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
† 'Ο 'Ιερισσού, 'Αγ. 'Ορους, 'Αρδαμερίου ΝΙΚΟΔΗ-
ΜΟΣ

'Ο Γραμματεὺς
'Αρχιμ. Σεραφεὶμ Μεντζελόπουλος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρωτ. 1686 'Αθήνησι τῆ 29ῃ Μαΐου 1997
'Αριθ. Διεκπ. 615

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Πρός
τόν Πρεσβύτερον Χαράλαμπον Λαμπρόπουλον
του Νικολάου,
Κληρικόν τής 'Ι. Μητροπόλεως Θηβών και Λεβαδείας
(και νύν άγνώστου διαμονής)

Καλείσαι ίνα έμφανισθής αύτοπροσώπως ένώπιον του Πρωτοβαθμίου Συνοδικού δια Πρεσβυτέρους, Διακόνους και Μοναχούς Δικαστηρίου τής 'Εκκλησίας τής 'Ελλάδος, έν 'Αθήναις και έν τῷ Συνοδικῷ Μεγάλῳ κειμένῳ επί τών ὁδών 'Ιωάννου Γενναδίου 14 και 'Ια-
σίου 1, τήν 8ην 'Οκτωβρίου 1997 ήμέραν τής έβδομά-
δος Τετάρτην και ὡραν 5ην απογευματικήν ίνα δικασ-
θής κατηγορούμενος επί άντικανονικοῖς παραπτώμα-
σι, άτινα ένεκεν τής φύσεώς των, κρίνεται σκόπιμον
ὡπως μη άναφερθῶσι έν τῷ παρόντι κλητηρίῳ έπικρί-
ματι, συνωδᾶταις διατάξεσι του άρθρου 110 παραγρ.
3 του Νόμου 5383/1932 «Περί 'Εκκλησιαστικῶν Δικασ-
τηρίων και τής πρό Αύτῶν διαδικασίας», σαφώς ὡ-
μως προβλέπονται και ρητώς τιμωροῦνται υπό τών
θείων και 'Ιερών Κανόνων και δη υπό τών ΙΖ', ΛΘ',
ΝΗ' τών 'Αγίων 'Αποστόλων, Η', ΙΗ' τής Δ' Οικουμε-
νικής Συνόδου, ΛΔ' τής ΣΤ' Οικουμενικής Συνόδου
και ΙΒ' του Μ. Βασιλείου.

Προσεπιδηλούμέν σοι, ὅτι άν μη έμφανισθής τῆ ὡς
άνω ήμέρα τε και ὡρα θέλεις δικασθῆ έρήμην.

'Ο Πρόεδρος
του Πρωτοβαθμίου Συνοδικού δια Πρεσβυτέρους,
Διακόνους και Μοναχούς Δικαστηρίου
† 'Ο Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
'Ο Γραμματεὺς
'Αρχιμ. Σεραφεὶμ Μεντζελόπουλος

'Ιερά Μητρόπολις Σερβίων και Κοζάνης

'Εχοντες υπ' ὄψει τās διατάξεις του άρθρου 38
παρ. 2 του Ν. 590/1977 «Περί Καταστατικού Χάρτου
τής 'Εκκλησίας τής 'Ελλάδος» και τών άρθρων 33 - 37
του υπ' ὄριθ. 2/1969 Κανονισμού τής 'Ιεράς Συνόδου
«Περί ιερών Ναών, 'Ενοριών και 'Εφημερίων», προκει-
μένου νά πληρώσωμεν τās κενās ὄργανικās θέσεις
τακτικῶν εφημερίων τών 'Ιερών Ναών
1) 'Αγίου Δημητρίου Κοζάνης, 2) 'Αγίου Γεωργίου Με-
σιανής, 3) 'Αγίου Νικολάου Κρόκου, 4) 'Αγίου Δημη-
τρίου Σκήτης, 5) Παμμ. Ταξιαρχῶν Βαθυλάκκου και 6)
Μεταμ. Σωτήρος Βατεροῦ
καλοῦμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά
και νόμιμα προσόντα, ὡπως έντός μηνός από τής δη-
μοσιεύσεως τής παρούσης υποβάλλωσιν ήμίν τὰ απαι-
τούμενα δικαιολογητικά δια τήν κατάληψιν τών άνωτέρ-
ω κενῶν θέσεων.

'Εν Κοζάνη τῆ 15ῃ Μαΐου 1997

'Ο Μητροπολίτης
κ.έ.α.

'Ο Γεν. 'Αρχιερ. 'Επίτροπος
Πρωτ. Γεώργιος Σκρέκας

'Ιερά Μητρόπολις Γουμένισσης, 'Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου

ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

'Αρ. Πρωτ. 147

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

Πρός τόν Πρεσβύτερο Γεώργιο Μιχαλόπουλο, του
Σπυριδωνος Κληρικῶ τής 'Ιεράς Μητροπόλεως Γουμε-
νίσσης, 'Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου (νύν, άγνώ-
στου διαμονής)

Σου κοινοποῦμε τήν 1/1997 άπόφαση του 'Επισκοπι-
κού Δικαστηρίου τής 'Ιεράς Μητροπόλεως Γουμένισ-
σης, 'Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου, δίχως τὸ κατη-
γορητήριο και τὸ αίτιολογικό μέρος, προκειμένου νά
λάβεις γνώση και νά άσκήσεις τὰ προβλεπόμενα από
τὸ Νόμο 5383/1932 «Περί τών εκκλησιαστικῶν δικαστη-
ρίων και τής πρό αύτῶν διαδικασίας» ένδικο μέσα.

Γουμένισσα, 19 Μαΐου 1997

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
† 'Ο Γουμένισσης, 'Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΟΥ Ε.Δ.
Διάκονος Θεόκλητος Κόκκινος

Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΓΟΥΜΕΝΙΣΣΗΣ, ΑΞΙΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΥΚΑΣΤΡΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΑΠΟΦΑΣΗ 1/1997

Τὸ Ἐπισκοπικὸ Δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς Μητροπό-
λεως Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου, ἀ-
ποτελούμενο ἀπὸ τὸν Πρόεδρό του Σεβ. Μητροπολίτη
Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου κ. Δημή-
τριο καὶ τὰ Μέλη του Πρωτοπρ. Κωνσταντῖνο Καρακα-
σίδη, ἐκ τῶν τακτικῶν μελῶν, καὶ Πρωτοπρ. Σάββα
Παντηρμά, ἐκ τῶν ἀναπληρωματικῶν, συνήλθε σὲ συν-
εδρία τὴν 13ῃ Μαΐου 1997, ἡμέρα Τρίτη, καὶ ὥρα
11.00' π.μ. στὸ Ἐπισκοπεῖο, παρόντος καὶ τοῦ Γραμ-
ματέως Διακόνου Θεοκλήτου Κοκκίνου, γιὰ νὰ κρίνει
καὶ νὰ δικάσει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Πρεσβυτέρου Γεωρ-
γίου Μιχαλοπούλου, κληρικοῦ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως
Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου, *ποὺ κα-
τηγορεῖται γιὰ ..., καὶ συγκεκριμένα ὅτι...*

Δίκασε ἐρήμην τοῦ κατηγορουμένου, ὁ ὁποῖος κλή-
θηκε νόμιμα μὲ τὴ δημοσίευση τοῦ Κλητηρίου Ἐπικρί-
ματος στὸ περ. «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τῆς 1.3.1997 καὶ τῆς
15.3.1997 καὶ στὴν ἡμερήσια ἐφημερίδα «ΕΣΤΙΑ» τῆς
25.2.1997 καὶ 26.2.1997, ἀλλὰ δὲν παρουσιάσθηκε κα-
τὰ τὴν σημερινὴ δικάσιμον.

Ἐξέτασε καὶ μελέτησε ἐπισταμένως ὅλα τὰ ἔγγρα-
φα τοῦ φακέλλου τῆς δικογραφίας.

Σκέφθηκε σύμφωνα μὲ τοὺς θεῖους καὶ ἱεροὺς Κα-
νόνες καὶ τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους.

Ἔλαβε ὑπόψη του τὴν εἰσήγησιν τοῦ Πρωτοπρ.
Κωνσταντίνου Καρακασίδη, στὴν ὁποία ὁ κατηγορού-
μενος κρίνεται ἔνοχος τῆς κατηγορίας ποὺ τοῦ ἀποδί-
δεται.

Ἐπειδὴ, ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ ὅλου φακέλλου τῆς δι-
κογραφίας καὶ τὴν ἀκροαματικὴ διαδικασίαν, ἀποδεί-
χθηκε πλήρως ἡ ἔνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου Πρεσβυ-
τέρου Γεωργίου Μιχαλοπούλου κατὰ τὸ κατηγορητή-
ριον *καὶ συγκεκριμένα ὅτι...*

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὶς μαρτυρικὰ καταθέσεις ἀποδείχθη-
κε ἡ ἔνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου,

Ἐπειδὴ τὸ παράπτωμά του κατηγορητηρίου σαφῶς
προβλέπεται καὶ ρητῶς τιμωρεῖται ἀπὸ τοὺς θεῖους καὶ
ἱεροὺς Κανόνες, ὅπως καὶ ἀπὸ τὰ Γραφικὰ Λόγια, μὲ
τὴν ποινὴ..., καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τοὺς Ἱεροὺς Κανό-
νες: 1)... 2)... καὶ 3)... καὶ ἀπὸ τὰ Γραφικὰ Λόγια: α)...
καὶ β)...

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

Ἄφου εἶδε καὶ τὸ ἄρθρο 12 τοῦ Ν. 5383/1932, *κη-
ρύσσει τὸν κατηγορούμενον Πρεσβύτερον Γεώργιον Μι-
χαλόπουλον, κληρικὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γουμε-
νίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου, ἔνοχον γιὰ...
καὶ συγκεκριμένα ὅτι...*

Καί, ἐπειδὴ ἡ προβλεπόμενη ποινὴ γιὰ τὸ παρά-
πτωμα τοῦ κατηγορουμένου εἶναι μεγαλύτερη τῆς ἀρ-
μοδιότητος τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου, *τὸ Δικαστή-
ριον κηρύσσει ἐαυτὸ ἀναρμόδιον καὶ διαβιβάζει ὅλη τὴ
δικογραφίαν στὸ Πρωτοβάθμιον Συνοδικὸ Δικαστήριον γιὰ
τὰ περαιτέρω.* Διατάσσει τὴν δημοσίευσιν τῆς παρού-
σης στὸ περιοδικὸ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», δίχως τὸ κατηγορητή-
ριον καὶ τὸ αἰτιολογικὸ μέρος, καὶ καταδικάζει σὲ βάρους

τοῦ κατηγορουμένου καὶ ὑπὲρ τοῦ ΤΠΟΕΚΕ τὴ δικα-
στικὴ δαπάνη τῶν 30.000 δραχμῶν.

Κρίθηκε, ἀποφασίσθηκε καὶ δημοσιεύθηκε αὐθημε-
ρόν.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

† Ὁ Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

Πρωτοπρ. Κωνσταντῖνος Καρακασίδης
Πρωτοπρ. Σάββας Παντηρμάς

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Διάκονος Θεόκλητος Κόκκινος

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37,
πρῆρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ
Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς καὶ τὰς δια-
τάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κα-
νονισμοῦ «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημε-
ρίων», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑπο-
ψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικοῦ Ἐφη-
μερίου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ

Ἀναλήψεως Κυρίου - Νέου Κόσμου

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν Ἐ-
φημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρ-
θρου 34/1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπό-
μενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μη-
νὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλω-
σιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαι-
τέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29ῃ Μαΐου 1997

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

Ἐντολῇ Αὐτοῦ

Ὁ Πρωτοσύγκελλος

† Ὁ Μαραθῶνος ΜΕΛΙΤΩΝ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἡλείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38
παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37
τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
«Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκει-
μένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις
τῶν Ἱερῶν Ναῶν

α. ἐφημερίων: 1) Ἀγίου Δημητρίου Ἀρβανιτίου, 2) Ἀ-
γίου Γεωργίου Ἀμυγδαλῆς καὶ 3) Παμμ. Ταξιαρχῶν
Θαναουλεϊκῶν

β. Διανόνων: 1) Ἀγίου Νικολάου Πύργου καὶ 2) Εὐαγ-
γελισμοῦ Θεοτόκου Ἀμαλιάδος

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ
καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δη-
μοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαι-
τούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέ-
ρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Πύργῳ τῇ 19ῃ Μαΐου 1997

† Ὁ Ἡλείας ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Λαγκαδᾶ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Μεταμορφώσεως Σωτήρος Δρακοντίου, 2) Κοιμήσεως Θεοτόκου Περιβολακίου καὶ 3) Ἀγίου Δημητρίου Πολυδενδρίου

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Λαγκαδᾶ τῇ 19ῃ Μαΐου 1997

† Ὁ Λαγκαδᾶ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἱ. Μητρόπολις Θεσσαλιώτιδος & Φαναριοφερσάλων

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἀγίου Κωνσταντίνου (Μητροπολιτικοῦ) Καρδίτσης (2 θέσεις), 2) Εὐαγγελιστρίας Καρδίτσης (2 θέσεις), 3) Ἀγίας Παρασκευῆς Καρδίτσης (2 θέσεις), 4) Ἀγίου Γεωργίου Καρδίτσης (2 θέσεις) καὶ 5) Ἀγίου Νικολάου καὶ Κοιμήσεως Θεοτόκου Φαρσάλων (2 θέσεις)

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Καρδίττῃ τῇ 21ῃ Μαΐου 1997

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων ΚΛΕΟΠΑΣ

**ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ
(Τοῦ Π. Β. Πάσχου)**

1. ΕΡΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ
2. Η ΔΡΟΣΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
3. Ο ΓΛΥΚΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ
μέ κείμενα - κηρύγματα ὀρθοδόξου πνευματικότητας.

**ΑΙΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΙΘΟΥΣΑΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ**

Τηλ. καὶ Fax 72.18.308

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Ναυπάκτου ΙΕΡΟΘΕΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ.Χ.Ε.

Τακτικὸν Μέλος τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Ἡ Ἐκθεσις ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Δόξα τοῦ Βυζαντίου» καὶ τὰ μηνύματα αὐτῆς.

Μητροπ. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου, Ὁ πολιτικὸς γάμος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ δημιουργηθέντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προβλήματα.

Ἐπίτομη τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου περὶ τῶν τελομένων ὑπὸ σχισματικῶν Παλαιοημερολογιτῶν «Μυστηρίων».

Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ. Πέτρου Ζ'.

Ἄντ. Κ. Παπαντωνίου, Στόχοι καὶ ἀρχές ὑλοποιήσεως τοῦ Ε.Π. «Καταπολέμησις τοῦ Ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἄγορὰ Ἐργασίας».

Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, Τὸ 4ο Διεθνὲς Συνέδριον γιὰ τὴ συντήρησι τῶν μνημείων τῆς Μεσογείου (Ρόδος 6-11 Μαΐου 1997).

Κων. Π. Παπαθανασίου, Ἰωάννεια μαθητεία. Κριτικὲς παρατηρήσεις ἐπὶ Ἰωάν. 13,35.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισία.

Παράρτημα.